

TARTU ÜLIKOOL
FILOSOOFIATEADUSKOND
MAAILMA KEELTE JA KULTUURIDE KOLLEDŽ

**RAY BRADBURY TEOSE *THE ILLUSTRATED MAN* TÕLGE JA SELLE
ANALÜÜS**

Magistritöö

Krislin Jõgi
Juhendaja: Ene-Reet Soovik

TARTU 2015

Sisukord

Sisukord	2
Abstrakt	3
Sissejuhatus	4
1. Sihttekst.....	7
2. Diskursusemarkerid ja nende tõlkimine.....	53
1. Diskursusemarker <i>well</i>	55
1.1 Markeri üldisloomustus.....	55
1.2 Diskursusemarker <i>well</i> algtekstis ja tõlkes.....	58
2. Diskursusemarker <i>Oh</i>	63
2.1 Markeri üldisloomustus.....	63
2.2 Diskursusemarker <i>oh</i> algtekstis ja tõlkes	66
3. Diskursusemarkerid <i>You know, I mean</i>	72
3.1 Markerite üldisloomustus	72
3.2 Diskursusemarkerid <i>you know</i> ja <i>I mean</i> algtekstis ja tõlkes	74
4. Diskursusemarkerid <i>nevertheless, yet</i>	75
4.1 Markerite üldisloomustus	75
4.2 Diskursusemarkerid <i>nevertheless</i> ja <i>yet</i> algtekstis ja tõlkes.....	78
5. Diskursusemarker <i>but</i>	80
5.1 Markeri üldisloomustus.....	80
5.2 Diskursusemarker <i>but</i> algtekstis ja tõlkes	81
Kokkuvõte.....	84
Kasutatud kirjandus.....	86
Summary	89
LISA	90

Abstrakt

Magistritöö koosneb sissejuhatusest, Ray Bradbury teose *The Illustrated Man* nelja peatüki, proloogi ja epiloogi tõlkest, analüüsipeatükist ja kokkuvõttest.

Sissejuhatuses antakse ülevaade teose autorist ja analüüsi fookusest. Analüüsipeatükis antakse ülevaade analüüsitavatest diskursusemarkeritest, tehakse kindlaks markeri funktsioon lähtetekstis ja põhjendatakse tõlkevaste valikut sihttekstis. Kokkuvõttes esitatakse järeldused.

Sissejuhatus

Ray Bradbury (1920 – 2012) on Ameerika päritolu autor, keda peetakse üheks 20. sajandi mõjukamaks ulmekirjanikuks. Bradbury ise oli ulmekirjaniku sildi suhtes kahtlev ning on mitmel korral öelnud, et nimetaks end pigem fantaasiakirjanikuks (Keegan 2012: para 2). Tema tööd pole tavapärasel mõttes ulmelised. Ta ei keskendu teadusele, tehnoloogiale või kosmoselahingutele, tema lugude keskmeks on alati inimesed. Fantastilised maailmad ja kauged planeedid aitavad vaid esile tuua inimeste omavaheliste suhete keerulisust (Sofge 2012: para 2). Seetõttu on tema looming samal ajal nii fantastiline kui ka realistlik, nii ulmeline kui ka eluline. Bradbury teoseid iseloomustavad lüürilisus, poetilised ja kujundlikud kirjeldused, ühiskonnakriitilisus ja tehnoloogia umbusaldamine (Reid 2000: 12-14, 20).

1951. aastal ilmunud lühijuttude kogumikku *The Illustrated Man* peetakse laialdaselt tema üheks parimaks teoseks (Reid 2000: 37). *The Illustrated Man* koosneb 16 lühijutust, mille tegevus toimub tulevikus ja mis kirjeldavad sündmusi nii Maal kui ka teistel planeetidel ja kosmoses. Teose seovad tervikuks proloog ja epiloog, mis räägivad salapärasest Illustreeritud Mehest, kes on kaetud maagiliste tätoveeringutega. Kui neid tätoveeringuid pikemalt vaatama jääda, ärkavad nad ellu ja mängivad vaatajale ette teoses olevad 16 lugu. Lugusid ühendab muidugi ka Bradburyle iseloomulik stiil ning talle omased ühiskonnakriitika ja inimkesksus. Lisaks loovad proloog ja epiloog seose kogumiku *The Illustrated Man* ja Bradbury gootipäraste lugude vahel õudsetest ja salapärastest karnevalidest, millest arenes hiljem välja tema 1962. aasta teos *Something Wicked This Way Comes* (Reid 2000: 38-39).

Kuigi kogumikku *The Illustrated Man* peetakse üheks Bradbury parimaks, pole see veel eesti keeles ilmunud. Seetõttu, ning võttes ka arvesse, et juba selles varajases teoses võib märgata Bradbury loomingule iseloomulikke jooni, valisin tõlkimiseks just selle teose lühijutud. Tõlge koosneb neljast lühijutust ning proloogist ja epiloogist.

Kõik tõlgitud lühijutud võib kategoriseerida ulmeks. *The Veldt* räägib elust nõ targas majas, kus väiksemagi töö teevad ära masinad ja lapsed saavad mängida virtuaalses reaalsuses. Loos *Marionettes, Inc* on inimestel võimalik lasta endast valmistada igati elutruu ja tehisintellekti omav robotkoopia. *The City* räägib kosmoseränduritest, kes satuvad tehisintellekti omava

linnaga planeedile. Loo *The Visitor* tegevus leiab aset planeedil Marss, kuhu saadetakse surmava ja nakkava haiguse põdejad. Kuid teaduse ja tehnikaga seotud sõnavara esines juttudes vähe, fantastikaga seonduvat kirjeldatakse tavaliselt üldist sõnavara kasutades, ilma detailidesse laskumata. Näiteks piirdub loos *The Veldt* esineva virtuaalse reaalsusega toa tööpõhimõtte kirjeldamine kristallist seinte mainimisega (Bradbury 2008: 1). Loos *Marionettes, Inc* esinevate robotite puhul räägitakse küll, et need on võimelised higistama, sööma ja magama (Bradbury 2008: 236), aga ei kirjeldata, kuidas see võimalik on. Jutus *The City* kasutatakse tehnoloogiliste terminite asemel hoopis inimanatoomiaga seotud sõnavara (Bradbury 2008: 244-254). *The Visitori* puhul tehnoloogia puudub, väljaarvatud kosmoseraketi mainimine (Bradbury 2008: 212). Samuti ei sisalda lugu teaduslikke fakte planeedi Marss kohta (Reid 2000: 20). Seega polnud tõlkimisel peamiseks väljakutseks teaduse ja tehnikaga seotud sõnavara, nagu ulme puhul eeldada võiks. Lugude keskmeks olid pigem inimesed, nende emotsioonid ja omavahelised suhted.

Tõlketöö käigus torkas silma hoopis teistsugune probleem. Tihtipeale osutus kõige raskemaks n-õ pisikestele sõnadele vaste leidmine. Partikleid nagu *oh* ja *well* esines algtekstis üpris tihti, ning iga kord nõudis nende tõlkimine mõttetööd, ei olnud võimalik kindlaks määrata vaid ühte õiget ja sobivat vastet. Samas ei olnud nende esinemine juhuslik, vaid tähendas alati midagi. Nad andsid vihjeid tegelaste mõttemaailma ja emotsionaalse seisundi kohta ning mõjutasid tegelaste omavahelise suhtluse tooni. Kõige sagedamini esineski selliseid partikleid ehk diskursusemarkereid tegelaste omavahelises kõnes. Neid esines kõikjal, kus esines dialoogi, ehk kõigis neljas lühijutus ja proloogis. Samuti leidis neid iga loo, kaasaarvatud epiloogi ja proloogi tegelasjutustaja kõnes. Tõlkimisel üritasin diskursusemarkereid seal kus võimalik säilitada, et mitte ära kaotada lugejale vajalikke vihjeid tegelaste sisemaailma ning suhtluslaadi kohta. Kui diskursusemarker esines dialoogis, üritasin arvesse võtta ka seda, et tegemist on siiski suulise kõnega tegelaste vahel, ehk sihttekst peaks võimaluse korral ka suulisuse aspekti edasi andma.

Lisaks lausungitele tähendusvarjundite lisamisele muutis diskursusemarkerite olemasolu tegelaste kõne loomulikumaks, sest inimeste spontaanne suhtlus on alati täis mõttepause, õige sõna otsimisi, kõrvalepõikeid ja reaktsioone vestluskaaslase kõnele. Samas on ikkagi tegemist ilukirjanduse, mitte suulise kõne transkriptsiooniga. Venitusi ja kõhkclusi, pealerääkimisi ning sõnade lühendatud või ebagrammatilised vorme, mis ehk spontaanses kõnes ette tulevad, teoses ei esine.

Kuigi tõlkimise käigus kerkis esile mitmesuguseid üksikprobleeme, näiteks kuidas oleks kõige õigem anda edasi viiteid teostele, mis pole eesti keeles ilmunud, või milline võiks olla vaste väljamõeldud tehnoloogilistele saavutustele nagu *odorophonics* (Bradbury 2008: 10), oli kõige püsivamaks ja laialdaselt esinevaks probleemiks siiski just diskursusemarkerite tõlkimine. Seetõttu otsustasin oma töös keskenduda diskursusemarkerite tõlkimisega kaasnevatele probleemidele. Järgnevalt esitan tõlke ja kommenteerin analüüsipeatükis diskursusemarkerite tõlkimisega seonduvat nende tekstide puhul.

1. Sihttekst

Proloog: Illustreeritud Mees

Ma kohtasin Illustreeritud Meest esimest korda ühel soojal pärastlõunal septembri alguses. Kõndisin mööda asfaltteed, lõpetades kahenädalast jalgsimatka Wisconsinis. Hilisel pärastlõunal tegin peatuse, sõin sealiha, ube ja sõõriku ning valmistusin end välja sirutama ja lugema, kui Illustreeritud Mees künkast üles kõndis ja hetkeks taeva taustal seisma jäi.

Siis ma veel ei teadnud, et ta on Illustreeritud. Teadsin vaid, et ta on pikk, kunagi lihastes olnud, aga nüüd mingil põhjusel rasvumas. Ma mäletan, et ta käsivarred olid pikad ja käed jämedad, aga massiivse keha otsa asetatud nägu oli nagu lapse oma.

Ta tundus mu kohalolekut vaid tajuvat, sest ta ei vaadanud minu poole, kui ütles oma esimesed sõnad:

„Kas sa tead, kust ma tööd võiksin leida?“

„Kahjuks mitte,“ ütlesin ma.

„Mul pole nelikümmend aastat püsivat tööd olnud,“ ütles ta.

Kuigi oli palav hiline pärastlõuna kandis ta oma villast särki kaelani kinninööbituna. Ta käised olid allakeeratud ja jämedate randmete ümber kinni nõõbitud. Higi voolas mööda ta nägu, kuid ta ei teinud ühtki liigutust, et särginööpe lahti teha.

„Nojah,“ ütles ta lõpuks, „see koht on öö veetmiseks sama hea kui iga teine. Kas sul on midagi seltsi vastu?“

„Mul on veidi toitu üle, ole lahke,“ ütlesin ma.

Uratades istus ta raskelt. „Sa veel kahetsed, et palusid mul jääda,“ ütles ta. „Kõik alati kahetsevad. Sellepärast ma kõnningi. Ongi käes, varajane september, tööpüha karnevalihooaja tippaeg. Ma peaksin ükskõik millises väikelinna palaganietenduses kahe käega raha kokku ajama, aga siin ma olen, väljavaadeteta.“

Ta võttis jalast üüratu kinga ja vaatas seda põhjalikult. „Tavaliselt on mul üks töökoht umbes kümme päeva. Siis juhtub midagi ja mind vallandatakse. Nüüdseks ei puuduta ükski Ameerika karneval mind näpuotsagagi.“

„Mis siis lahti on?“ küsisin ma.

Vastuse asemel nõõpis ta aeglaselt tihedalt kaela ümbritseva särgikrae lahti. Suletud silmadega hakkas ta aeglaselt ülejäänud särki lahti nõõpima. Ta libistas sõrmed särgi alla, et oma rinda katsuda.

„Kummaline,“ ütles ta, silmad ikka veel suletud. „Neid ei ole tunda, aga nad on seal. Ma loodan alati, et ühel päeval ma vaatan, ja neid enam pole. Ma kõnnin kõige kuumematel päevadel tundide kaupa, küpsen ja loodan, et mu higi peseb need maha, päike praeb need ära, kuid päikeseloojangul on nad ikka veel seal.“ Ta pööras pea veidi minu poole ja paljastas oma rinna. „Kas need on ikka veel seal?“

Pärast pikka hetke hingasin ma välja. „Jah,“ ütlesin ma. „Need on ikka veel seal.“
Illustratsioonid.

„Veel üks põhjus, miks ma oma särgikrae kinninõõbituna hoian,“ ütles ta silmi avades, „on lapsed. Nad kõnnivad mul külavaheteedel järel. Kõik tahavad pilte näha, kuid samas ei taha keegi neid näha.“

Ta võttis särgi seljast ja kortsutas selle käte vahel kokku. Ta oli alates sinisest tätoveeritud rõngast kaela ümber kuni vööni Illustratsioonidega kaetud.

„See läheb edasi“, ütles ta mu mõtet aimates. „Ma olen üleni Illustreeritud. Vaata.“ Ta avas oma käe. Peopesal oli roos, värskelt lõigatud, kristallselged veetilgad pehmete roosade õielehtede seas. Ma sirutasin käe, et seda puudutada, kuid see oli kõigest Illustratsioon.

Mis puutub ülejäänusse temast, siis ma ei oska öelda kui kaua ma istusin ja vaatasin, sest ta oli raketide ja purskkaevude ja inimeste mäss, nii keerukalt detailne ja värviline, et võis kuulda tema keha asustavate rahvahulkade väikeseid hääli summutatult pomisemas. Kui tema ihu tõmbles, siis pisikesed suud võbelesid, pisikesed rohekuldsed silmad pilgutasi, pisikesed roosad käed liigutasi. Seal olid kollased aasad ja sinised jõed ja mäed ja tähed ja päikesed ja planeedid valgusid linnuteena tema rinnal laiali. Inimesed ise olid umbes kahekümmes juhuslikus rühmas tema käsivartel, õlgadel, seljal, külgedel ja randmetel ning veel ka tema kõhu lamedal osal. Neid võis leida karvametsadest, tedretähnidest tähtkujude seas hiilimast või kaenlaalustest koobastest välja piilumast, silmad teemantitena sädelemas. Igaüks neist tundus olevat keskendunud oma tegevusele; igaüks neist oli eraldi portree galeriis.

„Nad on imekaunid!“ ütlesin ma.

Kuidas ma saaksin tema Illustratsioone kirjeldada? Kui El Greco oleks oma hiilgeajal maalinud lõputult detailseid käesuuruseid miniatuure, iseomaste väävelkollaste värvide, venituse ja anatoomiaga, siis oleks ta ehk selle mehe keha oma kunsti jaoks kasutanud. Värvid põlesid kolmes mõõtmes. Nad olid aknad, mis vaatasid tulesse reaalsusse. Siin, ühele seinale kogutuna, olid universumi parimad stseenid, see mees oli kõndiv

aardekollektsioon. Siin polnud tegemist odava karnevalitätoveerija tööga, kellel on kolm värvi ja viskihõnguline hingeõhk. See oli elava geeniuse saavutus, erk, selge ja kaunis.

„Oo jaa,“ ütles Illustreeritud Mees. „Ma olen oma Illustratsioonide üle nii uhke, et põletaksin nad hea meelega enda küljest ära. Ma olen proovinud liivapaberiga, happega, noaga...“

Päike oli loojumas. Idas oli juba tõusnud kuu.

„Sest,“ ütles Illustreeritud Mees, „need Illustratsioonid ennustavad tulevikku.“

Ma ei öelnud midagi.

„Kui päike paistab, on kõik korras,“ jätkas ta. „Päeval sain ma karnevalil tööd teha. Aga öösel pildid liiguvad. Pildid muutuvad.“

Ma vist naeratasin. „Kui kaua sa Illustreeritud oled olnud?“

„Aastal 1900, kui ma olin kahekümneaastane ja karnevalis tööl, murdsin ma jala. See pani mind pikali, ma pidin midagi tegema, et kätt mängus hoida ja otsustasin ennast tätoveerida lasta.“

„Aga kes sind tätoveeris? Mis kunstnikust sai?“

„Ta läks tagasi tulevikku,“ ütles ta. „Ma mõtlen seda tõsiselt. Ta oli vana naine väikeses majas keset Wisconsinit, kusagil üsna selle paiga lähedal. Väike vana nõid, kes nägi välja ühel hetkel tuhat aastat vana ja järgmisel hetkel kakskümmend aastat vana, aga ta ütles, et suudab ajas rännata. Ma naersin. Nüüd ma enam ei naeraks.“

„Kuidas sa teda kohtasid?“

Ta rääkis mulle. Ta oli näinud naise maalitud silti tee ääres: NAHA ILLUSTRERIMINE! Illustratsioonid tätoveeringute asemel! Kunstipärane! Ta istus terve öö, samal ajal kui naise võlunõelad teda herilaste ja õrnalt mesilaste kombel nõelasid. Hommikuks nägi ta välja nagu oleks ta kahekümnevärvilisse trükipressi kukkunud ja kuivaks väänatud, üleni kirkas ja maaliline.

„Ma olen viiskümmend aastat iga suvi jahti pidanud,“ ütles ta käsi õhku tõstes. „Kui ma selle nõia üles leian, siis tapan ta ära.“

Päike oli läinud. Esimesed tähed särasid ja kuu valgustas heina ja nisuga kaetud välju. Illustreeritud Mehe pildid hõõgusid ikka veel poolvalguses nagu söed, nagu laialipaisatud rubiinid ja smaragdid, Rouault'i värvides ja Picasso värvides ja pikkade, lamedaks pressitud El Greco kehadega.

„Kui pildid liiguvad, lasevad inimesed mind lahti. Neile ei meeldi, kui mu Illustratsioonides vägivaldseid asju juhtub. Iga Illustratsioon on väike jutt. Kui sa neid vaatad, siis paari minuti pärast jutustavad nad sulle loo. Kolme tunni jooksul võid näha kaheksateistkümmet või

kahtekümnet lugu mu kehal etendumas, võid kuulda hääli ja mõelda mõtteid. Kõik on siin olemas, ainult ootab, et sa vaataksid. Aga mu kehal on üks eriline koht.“ Ta paljastas selja.

„Näed? Mu paremal abaluul pole erilist kavandit, ainult sasipundar.“

„Jah.“

„Kui ma olen piisavalt kaua inimesega koos olnud, muutub see koht ähmaseks ja siis täitub. Kui ma olen koos naisega, ilmub tunni ajaga sinna tema pilt ja näitab kogu tema elu: kuidas ta elab, kuidas ta sureb, milline ta kuuekümnesevana välja näeb. Kui ma olen mehega, ilmub tunni aja jooksul seljale tema pilt. See näitab, kuidas ta kaljult alla kukub või rongi alla jäädes sureb. Ja mind vallandatakse taas.“

Kogu aja jooksul, mil ta rääkis, uitasid mehe käed mööda Illustratsioone, just nagu nende raame kohandades, tolmu pühkides – asjatundjale, kunstipatroonile omased liigutused. Nüüd heitis ta pikali, kuuvalguses pikk ja täidlane. Oli soe õhtu. Tuult ei olnud ja õhk oli lämbe. Meil kummalgi polnud särki seljas.

„Ja sa pole kunagi seda vana naist leidnud?“

„Mitte kunagi.“

„Ja sa arvad, et ta tuli tulevikust?“

„Kuidas ta muidu teadis neid lugusid, mis ta minu peale maalis?“

Ta sulges väsinult silmad. Ta hääli muutus jõuetumaks.

„Mõnikord öösel ma tunnen neid, neid pilte, nagu kõnniksid sipelgad mu nahal. Siis ma tean, et nad teevad, mida nad tegema peavad. Ma ei vaata neid enam. Ma üritan lihtsalt puhata. Ma ei maga eriti. Ma hoiatan sind, ära ka sina neid vaata,. Keera end magades teisele poole.“

Ma heitsin temast paar jalga eemale pikali. Ta ei tundunud vägivaldne ja pildid olid kaunid. Muidu oleks mul olnud kiusatus sellisest sonimisest eemale saada. Aga need Illustratsioonid... Ma lasin oma silmadel nendega täituda. Iga inimene läheks natuke hulluks, kui tal sellised asjad keha peal oleksid.

Õö oli rahulik. Ma kuulsin kuuvalguses Illustreeritud Meest hingamas. Eemaolevates kuristikes hakkasid vaikselt tsikaad liikuma. Ma lebasin külili, et saaksin Illustratsioone vaadata. Möödus ehk pool tundi. Ma ei oska öelda, kas Illustreeritud Mees jäi magama või mitte, kuid järsku kuulsin, kuidas ta sosistas: „Nad liiguvad, üks ole?“

Ma ootasin hetke.

„Jah.“

Pildid liikusid, igaüks oma järjekorras, igaüks vaid põgusalt, minut või kaks. Seal, kuuvalguses, pisikeste tilisevate mõtete ja hääldemere seas, etendus iga väike draama. Kas

nende lõppemiseks kulus tund või kolm tundi, on raske öelda. Ma tean ainult, et ma lebasin lummatult ega liigutanud, samal ajal kui tähed taevas edasi veeresid.

Kuusteist Illustratsiooni, kuusteist lugu. Ma lugesin nad ühekaupa üle.

Peamiselt koondus mu tähelepanu ühele stseenile, suurele majale, milles oli kaks inimest. Ma nägin raisakotkaid lendamas leekivast ihust taevas, ma nägin kollaseid lõvisid ja ma kuulsin häält.

Esimene Illustratsioon ärkas võbisedes ellu.

Savann

„George, ma tahan, et sa lastetuba vaataksid.”

„Mis sellel viga on?”

„Ma ei tea.”

„Nojah siis.”

„Ma tahan lihtsalt, et sa seda vaataksid, see on kõik, või siis kutsuksid psühholoogi seda vaatama.”

„Mis psühholoogil lastetuppa asja on?”

„Sa tead väga hästi, mis tal sinna asja on.” Naine jäi keset kööki seisma ja vaatas pliiti, mis tegi iseendale ümisesdes õhtusööki neljale.

„Asi on lihtsalt selles, et lastetuba on praegu teistsugune kui varem.”

„Olgu peale, lähme vaatame.”

Nad kõndisid mööda koridori oma helikindlas Õnnelikuelu Kodus, mille ülesseadmine läks neile kolmkümmend tuhat dollarit maksma, see maja, mis riietas ja söötis neid ja kiigutas neid magama ja mängis ja laulis ja oli nende vastu hea. Nende lähenemine aktiveeris kusagil lüliti ja kui nad lastetoast kolme meetri kaugusele jõudsid, läks seal tuli põlema. Samamoodi läksid nende selja taga tuled pehmelt ja automatiseeritult kustu ja põlema, kui nad neist möödusid.

„Nonii,” ütles George Hadley.

Nad seisid lastetoa õlgedest põrandal. See oli nelikümmend jalga lai korda nelikümmend jalga pikk ja kolmkümmend jalga kõrge ja see maksis sama palju, kui pool kogu ülejäänud majast.

„Aga meie laste jaoks pole miski liiga hea,” oli George öelnud.

Lastetuba oli vaikne. See oli sama tühi kui džunglilagendik palaval keskpäeval. Seinad olid tühjad ja kahemõõtmelised. Nüüd, kui George ja Lydia Hadley toa keskel seisid, hakkasid seinad vurisema ja taganema kristallsesse kaugusesse ja ilmus Aafrika savann, kolmes mõõtmes, igal küljel, värviliselt, viimse kivikese ja heinakõrreni jäljendatud. Lagi nende kohal muutus sügavaks taevaks kuuma kollase päikesega.

George Hadley tundis, kuidas tema kulmule hakkas tekkima higi.

„Lähme selle päikesega käest ära,” ütles ta. „See on natuke liiga reaalne. Aga ma ei näe, et midagi valesti oleks.”

„Oota korraks, küll sa näed,” ütles naine.

Nüüd hakkas peidetud odöörioonika küpsenud savanni keskel seisva kahe inimese suunas lõhnastatud tuult puhuma. Lõvikarva heina palav õlekõrrene lõhn, peidetud veesilma jahe

roheline lõhn, loomade võimas roostene lõhn, tolmu lõhn nagu punapipar kuumas õhus. Ja nüüd helid: kaugelasuva antiloobi jalgade mütsatused rohtukasvanud mättal, raisakotkaste paberit meenutav sahistamine. Taevast käis läbi vari. See vari vilksatas üle George Hadley ülespoole pööratud higistava näo.

„Räpased elukad,” kuulis ta oma naist ütlemas.

„Need raisakotkad.”

„Näed, seal on lõvid, seal kaugemal, sealpool. Nad on teel veesilma poole. Nad on just söömise lõpetanud,” ütles Lydia. „Ma ei tea, mida nad söid.”

„Mingit looma.” George Hadley tõstis käe, et varjata kassis silmi põletava valguse eest.

„Võib-olla sebrat või väikest kaelkirjakut.”

„Kas sa oled *kindel*?” Ta naise hääl oli veidralt pinges.

„Ei, *kindlaks*olemiseks on juba natuke hilja,” ütles mees lõbustatult. „Seal on näha ainult puhtakssöödud luid ja raisakotkaid, kes maanduvad, et jääke süüa.”

„Kas sa kuulsid seda karjet?” küsis naine.

„Ei.”

„Umbes minut aega tagasi?”

„Anna andeks, ei kuulnud.”

Lõvid lähenesid. Taas täitis George Hadleyt imetus selle mehaanikageeniuse vastu, kes selle toa välja mõtles. Imeline tõhusus absurdelt madala hinna eest. Igas kodus peaks selline olema. Ah, vahetevahel tuba hirmutas sind kliinilise täpsusega, ehmatas sind, tundsid väikest kihvatust, aga enamjaolt oli see kõigi jaoks ülimalt lõbus, mitte ainult poja ja tütre jaoks, vaid ka enda jaoks, kui tekkis tuju kiireks lõbureisiks võõrale maale, kiireks vahelduseks ümbritsevast. Ja siin see oligi!

Ja nüüd olidki lõvid siin, viieteistkümne jala kaugusel, nii reaalsed, nii palavikuliselt ja jahmatavalt reaalsed, et võis tunda nende karvkatet kätt torkimas ja suu oli täis nende kuuma karva tolmust, polstermööblit meenutavat lõhna, ja nende kollane oli su silmis nagu peene prantsuse seinavaiba kollane, lõvide ja suvise heina kollane, ja lõvide pulstunud kopsude hingamise heli vaikselt keskpäeval ja liha lõhna, mis tuli nende hingeldavatest, tilkuvatest suudest.

Lõvid seisid ja vaatasid George ja Lydia Hadleyt kohutavate rohekollaste silmadega.

„Vaata ette!” hüüdis Lydia.

Lõvid hakkasid nende poole jooksmas.

Lydia sööstis minema. George kargas instinktiivselt talle järele. Väljas, koridoris, kinnilöödud ukse juures hakkas mees naerma ja naine nutma ning mõlemad jäid teineteise reaktsioonist vapustatuna seisma.

„George!”

„Lydia, oo mu vaene väike kallis Lydia!”

„Nad said meid peaaegu kätte!”

„Seinad, Lydia, mäletad, kristallist seinad, mitte midagi muud. Oh, ma pean tunnistama, et nad näevad reaalsed välja – Aafrika omaenda puhketoas – aga see kõik on vaid dimensionaalne super-reageeriv, ülimalt tundlik värviline filmilint ja vaimne filmilint klaasekraanide taga. See kõik on vaid odöroonika ja foonika, Lydia. Võta mu taskurätt.”

„Ma kardan.” Ta tuli mehe juurde ja pani oma keha tema vastu ja nuttis püsivalt. „Kas sa nägid? Kas sa tundsid? See on liiga reaalne.”

„Ole nüüd, Lydia...”

„Sa pead Wendyle ja Peterile ütleva, et nad enam Aafrika kohta ei loeks.”

„Muidugi, muidugi.” Ta patsutas naist.

„Lubad?”

„Muidugi.”

„Ja pane lastetuba paariks päevaks lukku, kuni mu närvid maha rahunevad.”

„Sa tead, kui jonnakas Peter selle suhtes on. Kui ma teda kuu aega tagasi lastetoa vaid paariks tunniks lukkupanemisega karistasin – milline jonnihoo sellest tuli! Ja Wendy on samasugune. See lastetuba on nende jaoks kõik.”

„Selle peab lukku panema ja kõik.”

„Olgu peale.” Ta pani vastumeelselt hiigelsuure ukse lukku. „Sa oled liiga kõvasti tööd teinud. Sul on vaja puhata.”

„Ma ei tea – ma ei tea,” ütles naine nina nuusates ja istus toolile, mis teda koheselt kiigutama ja lohutama hakkas. „Võib-olla ei ole mul piisavalt palju tegemist. Võib-olla on mul mõtlemiseks liiga palju aega. Äkki võiksime terve maja paariks päevaks välja lülitada ja puhata?”

„Sa tahad mulle ise muna praadida?”

„Jah.” Ta noogutas.

„Ja mu sokke nõeluda?”

„Jah.” Palavikuline, pisarsilmil noogutamine.

„Ja põrandaid pühkida?”

„Jah, jah, oh jah!”

„Aga selleks me ju selle maja ostsimegi, et me ei peaks midagi tegema?”

„Selles asi ongi. Ma tunnen, et ma ei kuulu siia. See maja on nüüd nii abikaasa kui ema kui ka lapsehoidja. Kas ma suudan võistelda Aafrika savanniga? Kas ma suudan lapsi vannitada ja küürida sama tõhusalt ja kiiresti kui automatiseeritud vann? Ei suuda. Asi pole ainult minus, vaid ka sinus. Sa oled viimasel ajal kohutavalt närviline.”

„Ma olen vist tõesti liiga palju suitsu teinud.”

„Sa näed välja, nagu ei oskaks ka sina siin majas endaga midagi peale hakata. Sa suitsetad igal hommikul natuke rohkem ja jood igal pärastlõunal natuke rohkem ja vajad igal õhtul natuke suuremat rahustiannust. Ka sina hakkad end mittevajalikuna tundma.”

„Kas tõesti?” Ta peatus hetkeks ja üritas enda sisemusse ulatada, et näha, mis seal tegelikult on.

„Oh, George!” Ta vaatas mehest mööda, lastetoa ukse poole. „Ega lõvid sealt välja ei saa?”

Mees vaatas ust ja nägi, kuidas see värises, nagu oleks miski teisel pool selle vastu hüpanud.

„Muidugi mitte,” ütles ta.

Nad sõid õhtusööki üksi, sest Peter ja Wendy olid linna teises otsas erilisel plastmasskarnevalil ja tegid koju videokõne ütlemaks, et nad hilinevad, hakake aga sööma. Niisiis istus ja vaatas George Hadley lõbustatult, kuidas söögilaud oma mehaanilisest sisemusest neile sooja sööki ette kandis.

„Meil läks ketšup meelest,” ütles ta.

„Vabandust,” ütles vaikne hääl laua sisemusest ja lauale ilmus ketšup.

Mis lastetuppa puutub, mõtles George Hadley, siis ei tee sellest veidi aega eemalolemine lastele halba. Liiga palju head asja pole kellelegi hea. Oli näha, et lapsed olid Aafrika kallal natuke liiga palju vaeva näinud. See *päike*. Ta tundis seda ikka veel oma kaelal, nagu kuum käpp. Ja need *lõvid*. Ja vere lõhn. Tähelepanuväärne, kuidas lastetuba tabas laste meelte telepaatilise väljavoolu ja lõi elu täitmaks nende iga soovi. Lapsed mõtlesid lõvidest ja ilmusidki lõvid. Lapsed mõtlesid sebradest ja ilmusidki sebrad. Päike – päike. Kaelkirjakud – kaelkirjakud. Surm ja surm.

See *viimane*. Ta mälus maitset tundmata liha, mille laud oli tema jaoks tükkideks lõiganud. Surmamõtted. Wendy ja Peter olid kole noored surmamõtete jaoks. Või ei, tegelikult ei olda kunagi liiga noor. Juba ammu enne, kui teati, mis surm on, sooviti kellegi surma. Kaheaastaselt tulistati inimesi mängupüssidest.

Aga see – pikk, palav Aafrika savann – kohutav surm lõvide lõugade vahel. Kordumas aina uuesti ja uuesti.

„Kuhu sa lähed?”

Ta ei vastanud Lydiale. Mõteteslaskunult lasi ta lastetoa ukse juurde tatsudes tuledel pehmelt enda ees helendada ja selja taga kustuda. Ta pani kõrva ukse vastu. Kauguses möirgas lõvi.

Ta tegi ukse lukust lahti ja avas selle. Hetk enne sisseastumist kuulis ta kauguses karjet. Ja siis veel ühte lõvi möiret, mis vaibus kiiresti.

Ta astus Aafrikasse. Kui mitu korda eelmise aasta jooksul oli ta selle ukse avanud ja leidnud eest Imedemaa, Alice'i, Valekilpkonna või Aladdini ja tema võlulambi, Jack Kõrvitsapea Võlur Ozist või dr. Doolittle'i, või lehma, kes vägagi ehtsa väljanägemisega kuust üle hüppab – kõik väljamõeldud maailma vaimustavad tegelased. Kui tihti oli ta näinud laetaevas lendamas Pegasust või punaseid ilutulestikupurskkaeve või kuulnud laulmas ingellikke hääli. Aga nüüd, see kollane kuum Aafrika, see küpsetusahi, kus kuuenes mõrv. Ehk oli Lydial õigus. Ehk oli neil vaja väikest puhkust fantaasiast, mis oli kümneaastaste laste jaoks natuke liiga reaalseks muutumas. Pole midagi halba meelte treenimises fantaasiaharjutustega, aga kui lapse elav meel jääb ühele muustrile pidama...? Tundus, et ta oli viimased kuu aega kauguses lõvide möirgamist kuulnud ja tundnud nende tugevat lõhna lausa oma töötoa ukseni imbuvat. Aga tal oli olnud kiire ja ta ei olnud sellele tähelepanu pööranud.

George Hadley seisis üksi Aafrika rohtlas. Lõvid tõstsid söödavalt pilgu ja vaatasid teda. Ainus mõra illusioonis oli avatud uks, mille kaudu nägi ta oma naist, kaugel pimedas koridori lõpus, nagu raamitud pilt, hajameelselt õhtusööki söömas.

„Minge ära,” ütles ta lõvidele.

Nad ei läinud.

Ta teadis täpselt toa põhimõtteid. Sa saatsid oma mõtted välja. Millele iganes sa mõtlesid, ilmus.

„Võtame Aladdini ja tema lambi,” nähvas ta.

Savann jäi alles, lõvid jäid alles.

„Noh, tuba! Ma nõuan Aladdini!” ütles ta.

Midagi ei juhtunud. Lõvid mõmisesid küpsenud karvastiku sees.

„Aladdin!”

Ta läks tagasi õhtust sööma. „See loll tuba on korrast ära,” ütles ta. „Ei reageeri.”

„Või – ”

„Või mis?”

„Või ta ei saa reageerida,” ütles Lydia, „sest lapsed on Aafrikale ja lõvidele ja tapmisele nii mitmeid päevi mõelnud, et tuba on kinni jäänud.“

„Võimalik.”

„Või on Peter toa selliseks seadistanud.”

„Seadistanud?”

„Äkki ta pääses masinavärgi kallale ja tegi seal midagi.”

„Peter ei tea masinatest midagi.”

„Ta on kümneaastase kohta väga tark. See tema IQ –”

„Aga ikkagi –”

„Tere, ema. Tere, isa.”

Hadleyd pöörasid ümber. Wendy ja Peter tulid eesuksest sisse, põsed punased nagu piparmündikommid, silmad nagu eresinised ahhaadist nipsukivid, nende kampsunid lõhnasid helikopterilennu tõttu osooni järgi.

„Te jõudsite just õhtusöögi ajaks,” ütlesid mõlemad vanemad.

„Me oleme maasikajäätist ja hot doge täis,” ütlesid lapsed käest kinni hoides. „Aga me võime istuda ja vaadata.”

„Jah, tulge, rääkige meile lastetoast,” ütles George Hadley. Õde ja vend vaatasid talle ja seejärel teineteisele otsa. „Lastetoast?”

„Aafrikast ja kõigest muust,” ütles isa teeseldud rõõmsameelsusega.

„Ma ei mõista,” ütles Peter.

„Me emaga reisisime läbi Aafrika. Tom Swift ja tema elektriline lõvi,” ütles George Hadley.

„Lastetoas pole Aafrikat,” ütles Peter.

„Ole nüüd, Peter. Me teame, et on.”

„Ma ei mäleta mingit Aafrikat,” ütles Peter Wendyle. „Kas sina mäletad?”

„Ei.”

„Mine jookse, vaata, ja tule räägi.”

Tüdruk kuuletus.

„Wendy, tule tagasi!” ütles George Hadley, kuid ta oli läinud. Maja tuled järgnesid talle nagu parv jaanimardikaid. George taipas liiga hilja, et ta oli pärast viimast ülevaatuset unustanud lastettoa ukse lukku keerata.

„Wendy vaatab ja tuleb ütleb meile,” ütles Peter.

„Ta ei pea *mulle* midagi ütlema, ma nägin seda.”

„Ma olen kindel, et sa eksid, Isa.”

„Ei eksi, Peter. Tule nüüd.”

Aga Wendy oli tagasi. „Seal ei ole Aafrika,” ütles ta hingeldades.

„Seda me veel vaatame,” ütles George Hadley ja nad kõndisid kõik koos mööda koridori ja avasid lastetoa ukse.

Seal oli roheline imekena mets, imekena jõgi, lilla mägi, laulsid kõrged hääled ja imekena ja salapärase Rima hiilis puude vahel, värviliste liblikate seas, mis lendlesid viiveldes tema pikkades juustes nagu elavad lillekimbud. Aafrika savann oli kadunud. Lõvid olid kadunud. Nüüd oli siin ainult Rima, kes laulis laulu, mis oli nii kaunis, et tõi pisarad silma.

George Hadley vaatas muutunud stseeni. „Minge magama,” ütles ta lastele.

Nad avasid oma suud.

„Kuulsite küll,” ütles ta.

Nad läksid õhulüüsi, kus tuul imes nad kolletunud lehtede kombel mööda toru üles magamisruumidesse.

George Hadley kõndis mööda laulvat metsalagendikku ja korjas üles midagi, mis lebas nurgas, seal, kus olid olnud lõvid. Ta kõndis aeglaselt tagasi naise juurde.

„Mis see on?” küsis naine.

„Mu vana rahakott,” ütles George.

Ta näitas seda naisele. See lõhnas kuuma heina ja lõvide järgi. Seda oli näritud, see oli ilaga koos ja mõlemalt poolt verega määrdunud.

Ta sulges lastetoa ukse ja lukustas selle.

George Hadley oli keset ööd ikka veel ärkvel ja teadis, et ka ta naine on ärkvel. „Kas sa arvad, et Wendy muutis seda?” küsis naine lõpuks pimedas toas.

„Muidugi.”

„Tegi selle savannist metsaks ja pani Rima lõvide asemele?”

„Jah.”

„Miks?”

„Ma ei tea. Aga tuba jääb suletuks, kuni ma teada saan.”

„Kuidas su rahakott sinna sai?”

„Ma ei tea mitte midagi,” ütles ta, „välja arvatud, et ma hakkas kahetsema, et me üldse selle toa lastele ostsime. Kui lapsed on vähegi neurootilised, siis selline tuba –”

„See peaks aitama neil oma neuroosidega tervislikul viisil tegeleda.”

„Ma olen hakanud mõtlema.” Ta vahtis lakke.

„Me oleme lastele andnud kõik, mida nad on tahtnud. Kas see on meie tasu – salatsemine, sõnakuulmatus?”

„Kes see oli, kes ütles, „Lapsed on nagu vaip, nende peale peab vahetevahel astuma”? Me pole kunagi nende vastu kätt tõstnud. Nad on talumatud – tunnistame seda endale. Nad

tulevad ja lähevad kuna ise tahavad, nad kohtlevad meid, nagu oleksime *meie* järeltulijad. Nemad on ärahellitatud ja meie oleme ärahellitatud.”

„Sellest ajast peale, kui sa ei lubanud neil paar kuud tagasi raketiga New Yorki sõita on nad imelikult käitunud.”

„Ma seletasin, et nad pole piisavalt vanad, et üksi minna.”

„Siiski, ma olen märganud, et pärast seda on nad meiega ilmselgelt jahedalt käitunud.”

„Ma arvan, et ma kutsun homme hommikul David McCleani Aafrikat vaatama.”

„Aga see ei ole praegu Aafrika, see on Roheliste Mõisade maa ja Rima.“

„Mul on tunne, et homseks on see jälle Aafrika.”

Hetk hiljem kuulsid nad karjeid.

Kaks karjet. Kaks inimest karjusid allkorrusel. Ja siis lõvide möirgamine.

„Wendy ja Peter ei ole oma tubades,” ütles naine.

George lebas voodis, süda pekslemas. „Ei,” ütles ta. „Nad on lastetuppa sisse murdnud.”

„Need karjed – need tunduvad tuttavad.”

„Kas tõesti?”

„Jah, kohutavalt.”

Ja kuigi nende voodid pingutasid väga kõvasti, kulus neil kahe täiskasvanu magamakiigutamiseks tund aega. Õist õhku täitis kasside lõhn.

„Isa,” ütles Peter.

„Jah.”

Peter vaatas oma kingi. Ta ei vaadanud enam üldse oma isa ega ema. „Sa ei pane ju lastetuba igaveseks lukku?”

„See sõltub.”

„Millest?” nähvas Peter.

„Sinust ja sinu õest. Kui te puistate Aafrika sekka vahelduseks midagi muud – no näiteks Rootsit või Taanit või Hiinat –”

„Ma arvasin, et võime mängida nii nagu ise soovime.”

„Võitegi, aga mõistuse piirides.”

„Mis Aafrikal viga on, Isa?”

„Ah et nüüd sa siis tunnistad, et oled Aafrikat esile mananud?”

„Ma tahan, et lastetuba lukku ei pandaks,” ütles Peter külmalt. „Mitte kunagi.“

„Tegelikult mõtlesime, et lülitame terve maja umbes kuuks ajaks välja. Elaksime murevabalt, kõik ühe eest.”

„See kõlab kohutavalt! Kas ma peaksin ise kingapaelu siduma, selle asemel, et lasta paelasidujal seda teha? Ja ise hambaid pesema ja juukseid kammima ja end vannis pesema?”

„See oleks vahelduseks lõbus, kas sa ei arva?”

„Ei, see oleks jube. Mulle ei meeldinud, kui sa eelmisel kuul pildimaalija ära viisid.”

„Poeg, ma tahtsin, et sa ise maalima õpiksid.”

„Ma ei taha teha midagi peale vaatamise ja kuulamise ja nuusutamise; mida muud on teha?”

„Olgu, mine mängi Aafrikas.”

„Kas te lülitate kunagi varsti maja välja?”

„Me kaalume seda.”

„Ma arvan, et oleks parem, kui sa seda enam ei kaaluks, Isa.”

„Ma ei kavatse lasta oma pojal ennast ähvardada!”

„Hea küll.” Peter jalutas tagasi lastetuppa.

„Kas ma jõudsin õigel ajal?” ütles David McClean.

„Hommikusööki soovid?” küsis George Hadley.

„Aitäh, juba sõin. Milles probleem?”

„David, sa oled psühholoog.”

„Enda arust küll.”

„Siis vaata palun meie lastetuba. Sa nägid seda aasta tagasi, kui külas käisid. Kas sa märkasid siis selles midagi veidrat?”

„Ei mäleta, et oleks; tavaline vägivaldsus, siin ja seal kerge kalduvus paranoiaks, laste puhul tavaline, sest nad tunnevad, et vanemad kiusavad neid pidevalt taga, aga oh, ei midagi erilist.” Nad kõndisid mööda koridori. „Ma panin lastetoa lukku,” selgitas isa, „ja lapsed murdsid öösel sinna sisse. Ma lasin neil sinna jääda, et nad saaksid sulle nägemiseks mustreid moodustada.”

Lastetoast kostus kohutavat karjumist.

„Siin see ongi,” ütles George Hadley. „Vaata, mis sa sellest arvad.”

Nad kõndisid tuppa sisse ilma lapsi koputamiseга hoiatamata. Karjed olid hääbunud. Lõvid sõid.

„Lapsed, minge korraks välja,” ütles George Hadley. „Ei, ärge muutke vaimset kombinatsiooni. Jätke seinad selliseks, nagu nad on. Välja!”

Lapsed olid läinud ja kaks meest seisid, jälgides kauguses olevaid lõvisid, kes sõid mõnuga mida iganes nad just kinni olid püüdnud.

„Ma tahaksin teada, mis see oli,” ütles George Hadley. „Vahepeal ma peagu näen. Äkki kui ma toaksin siia võimsad binoklid ja —”

David McClean naeris kuivalt. „Vaevalt.” Ta pöördus ja uuris kõiki nelja seina. „Kui kaua see kestnud on?”

„Natuke üle kuu.”

„See kohe kindlasti ei tundu hea.”

„Ma tahan fakte, mitte tundeid.”

„Mu kallid George, ükski psühholoog pole elu jooksul ainsatki fakti kohanud. Ta kuuleb ainult tunnetest, ebamäärastest asjadest. See ei tekita häid tundeid, seda ma võin öelda. Ma usaldan oma aimdusi ja instinkte, mul on halbade asjade jaoks hea nina. See on väga halb. Minu nõuanne sulle on, et lase kogu see kuradima tuba maha lammutada ja too oma lapsed aasta aega iga päev minu juurde ravile.”

„Kas asi on nii halb?”

„Ma kardan küll. Üks nende lastetubade algseid kasutusi oli see, et me saaksime lapse mõistuse poolt seintele jäetud mustreid uurida, neid vabal ajal uurida ja last aidata. Praegusel juhul on aga see tuba muutunud teeks hävitavate mõteteni, selle asemel, et pakkuda väljundit nendest eemale saamiseks.”

„Kas sa seda enne ei tajunud?”

„Ma tajusin ainult, et sa oled oma lapsed rohkem ära hellitanud kui enamik. Ja nüüd oled sa neile kuidagi pettumuse valmistanud. Kuidas?”

„Ma ei lubanud neil New Yorki minna.”

„Ja veel?”

„Ma olen majast paar masinat ära viinud ja ma ähvardasin kuu aega tagasi lastetoa kinni panna, kui nad oma koduseid ülesandeid ära ei tee. Ma paningi selle paariks päevaks kinni, et näidata, et võtan asja tõsiselt.”

„Ahhaa!”

„Kas see tähendab midagi?”

„Kõike. Enne oli neil jõuluvana, nüüd on neil Scrooge. Lapsed eelistavad jõuluvanasid. Sa oled lasknud sellel toal oma laste südames ennast ja oma naist asendada. See tuba on nende ema ja isa ja nende elus palju tähtsamal kohal kui nende pärisvanemad. Ja nüüd sa järsku tuled ja tahad seda välja lülitada. Pole ime, et siin on vihkamine. Seda võib tunda taevast välja imbumas. Tunnetas seda päikest. George, sa pead oma elu muutma. Nagu ka liiga paljud teised, oled sa selle mugavuste ümber ehitanud. Sa jääksid nälga, kui su köögiga midagi

juhtuks. Sa ei oskaks muna katki lüüa. Sellest hoolimata, lülita kõik välja. Alusta uuesti. See võtab aega. Aga me teeme aastaga halbadest lastest head, küll sa näed.”

„Aga kas see lastele liiga suur šokk pole, tuba nii järsult igaveseks kinni panna?”

„Ma lihtsalt ei taha, et nad veel sügavamale langeksid.”

Lõvid olid oma punase pidusööminguga lõpetanud.

Lõvid seisis legendiku serval ja vaatasid neid.

„Nüüd tunnen *mina* end tagakiusatuna,” ütles McClean. „Laseme siit jalga. Mulle pole kunagi need neetud toad meeldinud. Teevad mind närviliseks.”

„Lõvid näevad reaalsed välja, eks ole?” ütles George Hadley. „Ega pole kuidagi võimalik, et –”

„Mis pole võimalik?”

„ – et nad võiksid reaalseks muutuda?”

„Minu teada mitte.”

„Mingi viga masinavärgis, millegagi manipuleerimine?”

„Ei.”

Nad kõndisid ukse juurde.

„Ma arvan, et toale ei meeldi, et ta välja lülitatakse.”

„Millelegi ei meeldi surra – isegi toale.”

„Ma mõtlen, et kas see vihkab mind, sest ma tahan seda välja lülitada?”

„Siin on täna õhk paranoiast paks,” ütles David McClean. „Seda saab jälgede kombel jälitada. Ohhoo.” Ta kummardas ja korjas maast verise salli. „Kas sinu oma?”

„Ei.” George Hadley nägu muutus jäigaks. „See kuulub Lydiale.”

Nad läksid koos elektrikilbi juurde ja lülitasid lastetoa välja.

Lapsed olid hüsteerilised. Nad karjusid ja karglesid ja pildusid asju. Nad röökisid ja nuuksusid ja vandusid ja hüppasid mööbli peal.

„Te ei tohi lastetoale niimoodi teha, ei tohi!”

„Lapsed.”

Lapsed viskusid nuttes diivanile.

„George,” ütles Lydia Hadley, „lülita lastetuba sisse, ainult korraks. Sa ei saa nii järsk olla.”

„Ei.”

„Sa ei saa nii julm olla.”

„Lydia, see on väljalülitatud ja jääb väljalülitatuks. Ja terve maja sureb, nüüd ja praegu. Mida rohkem ma näen, millisesse jamasse me ennast mässinud oleme, seda rohkem läheb mul süda

pahaks. Me oleme liiga kaua ainult endale mõelnud. Jumal küll, kuidas me vajame sõõmu ausat õhku!”

Ja ta marssis mööda maja ringi, lülitades välja kõik häälega aktiveeritud kellad, pliidid, radiaatorid, kingaviksijad, paeltesidujad, kehaküürijad ja masseerijad ja kõik teised masinad, mis talle ette jäid.

Tundus, nagu oleks maja täis surnukehasid. Nagu mehaaniline surnuaed. Nii vaikne. Enam polnud tööle hakkamiseks vaid nupuvajutust vajavate masinate peidetud energia üminat.

„Ära lase neil seda teha!” karjus Peter lakke vaadates, nagu räägiks ta majaga, lastetoaga.

„Ära lase Isal kõike ära tappa.” Ta pöördus isa poole. „Ma vihkan sind!”

„Solvangud sind ei aita.”

„Ma soovin, et sa oleksid surnud!”

„Me olimegi päris pikka aega surnud. Nüüd hakkame päriselt elama. Selle asemel, et lasta end poputada ja masseerida, hakkame elama.”

Wendy nuttis ikka veel ja Peter ühines temaga.

„Ainult korraks, ainult korraks, ainult korraks veel lastetuppa,” ulgusid nad.

„Oh George,” ütles Lydia, „mis halba see enam teeb?”

„Olgu, olgu, kui nad ainult vait jäävad. Ainult üheks minutiks ja siis lülitame selle igaveseks välja.”

„Issi, Issi, Issi!” laulsid lapsed, märjad näod naerul.

„Ja siis lähme puhkusele. Davic McClean tuleb poole tunni pärast tagasi ja aitab meil välja kolida ja lennujaama minna. Ma lähen panen riidesse. Lydia, sina pane lastetuba minutiks tööle, ja ainult minutiks.”

Ja nad läksid kolmekesi vadistades minema, samal ajal lasi George end õhutorust ülakorrusele imeda ja hakkas end riietama. Minuti pärast ilmus Lydia.

„Mul on nii hea meel, kui me minema saame,” ohkas ta.

„Kas sa jätsid nad lastetuppa?”

„Ma tahtsin ka riidesse panna. See õudne Aafrika. Mida nad selles küll näevad?”

„Viie minuti pärast oleme teel Iowasse. Issand, kuidas me küll sellesse majja sattusime? Mis pani meid õudusunenägu ostma?”

„Uhkus, raha, rumalus.”

„Lähme parem allkorrusele, enne kui lapsed jälle nende neetud elajatega hoogu satuvad.”

Just siis kuulsid nad laste hüüdmist: „Issi, Emme, tulge ruttu, ruttu!”

Nad läksid mööda õhutoru allakorrusele ja jooksid mööda koridori. Lapsi polnud kusagil näha. „Peter, Wendy?”

Nad jooksid lastetuppa. Savann oli tühi, välja arvatud lõvid, kes ootasid ja vaatasid neid.

„Peter, Wendy?”

Uks läks pauguga kinni.

„Wendy, Peter!”

George Hadley ja ta naine keerasid ümber ja jooksid tagasi ukse juurde.

„Tehke uks lahti!” karjus George Hadley linki katsudes.

„Nad on ukse väljastpoolt lukku pannud! Peter!” Ta tagus vastu ust. „Tee lahti!”

Ta kuulis väljas, ukse lähedal Peteri häält.

„Ära lase neil lastetuba ja maja välja lülitada,” ütles ta.

George ja Lydia Hadley tagusid vastu ust. „Ärge tehke nüüd nalja, lapsed. On aeg minna. McClean on kohe siin ja...”

Ning siis kuulsid nad hääli.

Lõvid ümbritseid neid kollases savanniheinas, vantsides läbi kuiva heina, mõminad ja mõirged kurgus.

Lõvid.

George vaatas oma abikaasa poole ja nad pöördusid ja vaatasid, kuidas metsloomad aeglaselt nende poole liikusid, küürud seljas ja sabad püsti.

Hadleyd karjusid.

Ja äkitselt nad taipasid, miks need teised karjed nii tuttavad olid tundunud.

„Nii, siin ma olen,” ütles David McClean lastetoa ukiselävel. „Oi, tere.” Ta silmitses kahte last, kes istusid keset lagendikku ja sõid väikest piknikulõunat. Nende taga oli veesilm ja kollane rohtla, nende kohal kuum päike. Ta hakkas higistama. „Kus teie ema ja isa on?”

Lapsed tõstsid pilgu ja naeratasid. „Nad on kohe varsti siin.”

„Väga hea, me peame minema hakkama.” Kauguses nägi McClean lõvisid kaklemas ja rebimas ja siis rahunemas, et varjuliste puude all vaikuses saaki nautida.

Ta vaatas kätt silmade kohal hoides kissitades lõvide poole. Nad liikusid veesilma juurde, et juua.

Vari libises üle McCleani palava näo. Mitmed varjud libisesid üle tema näo. Raisakotkad lendasid leegitsevas taevas ja maandusid.

„Tassike teed?” küsis Wendy vaikust katkestades.

Illustreeritud Mees liigutas läbi une. Ta keeras end ja iga kord ilmus vaatamiseks uus pilt, värvides ta selja, käsivarre, randme. Ta heitis käe üle kuiva öise heina. Sõrmed avanesid ja

seal, tema peopesal ärkas ellu uus Illustratsioon. Ta pööras end ja tema rinnal oli tühi maailmaruum, täidetud tähtede ja pimedusega, sügav, sügav, ja miski liikus nende tähtede seas, miski langes pimedusse, langes ja ma vaatasin...

AS Marionetid

Nad kõndisid umbes kümne paiku õhtul aeglaselt mööda tänavat ja rääkisid rahulikult.

Mõlemad olid umbes kolmekümne viie aastased, mõlemad märkimisväärselt kained.

„Aga miks nii vara?“ ütles Smith.

„Lihtsalt,“ ütles Braling.

„Sinu esimene väljaskäik aastate jooksul ja sa lähed kell kümme koju.“

„Ma arvan, et see on närvidest.“

„Ma imestan, kuidas sa üldse sellega hakkama said. Ma olen sind kümme aastat vaikselt dringile üritanud saada. Ja nüüd, kui see lõpuks õnnestus, tahad sa vara koju minna.“

„Ei tasu õnnega mängida,“ ütles Braling.

„Mis sa tegid, panid oma naise kohvi sisse unerohtu?“

„Ei, see oleks ebaeetiline. Küll varsti näed.“

Nad pöörasid ümber nurga. „Ausalt, Braling, ma ei tahaks seda öelda, aga sa ju *oled* temaga kannatlik olnud. Sa ei pruugi seda mulle tunnistada, aga abielu on sinu jaoks kohutav olnud, kas pole?“

„Ma ei ütleks nii.“

„Jutud on igatahes liikvel, siin ja seal, kuidas ta sind endaga abielluma sai. Aastal 1979, kui sa Riosse hakkasid minema –,

„Armas Rio. Kõik see planeerimine ja ma ei jõudnudki sinna.“

„Ja kuidas ta oma riideid rebis ja juuksed sassi ajas ja ähvardas politsei kutsuda, kui sa temaga ei abiellu.“

„Ta on alati närviline olnud. Smith, saa aru.“

„See oli enam kui ebaõiglane. Sa ei armastanud teda. Sa ju ütlesid talle seda, eks?“

„Enda mäletamist mööda olin ma sel teemal üpris kindel.“

„Aga sa ikkagi abiellusid temaga.“

„Ma pidin oma ärile mõtlema, ja oma emale ja isale. Selline asi oleks nad tapnud.“

„Kümme aastat on mööda läinud.“

„Jah,“ ütles Braling vankumatute hallide silmadega. „Aga ma arvan, et nüüd võib see muutuda. Ma arvan, et see, mida ma oodanud olen, on siin. Vaata.“

Ta tõmbas välja pika sinise pileti.

„See on ju pilet Riosse neljapäevase raketiga!“

„Jah, ma jõuan lõpuks sinna.“

„Kui tore! Sa oled seda väärt! Aga kas *tema* ei hakka protesteerima? Pahandust tekitama?“

Braling naeratas närviliselt. „Ta ei tea, et ma ära olen. Ma olen kuu aja pärast tagasi ja keegi ei tea sellest midagi, välja arvatud sina.“

Smith ohkas. „Ma tahaksin sinuga kaasa tulla.“

„Vaene Smith, *sinu* abielu pole ka just lust ja lillepidu olnud, või mis?“

„Mitte päris, olen abielus naisega, kes pingutab kogu aeg üle. Tähendab, kui juba kümme aastat abielus oled olnud, siis ei eelda enam, et naine igal õhtul kaks tundi sul süles istub ja sulle kaksteist korda päevas tööle helistab ja ninnu-nännutades räägib. Ja mulle tundub, et viimase kuu jooksul on asi hullemaks läinud. Ma mõtlen, et kas ta on äkki natuke lihtsameelne?“

„Oh, Smith, alati konservatiivne. Nonii, olemegi minu maja juures. Kas sa tahaksid mu saladust teada? Kuidas ma täna õhtul välja sain tulla?“

„Kas sa päriselt ütled mulle?“

„Vaata sinna üles!“ ütles Braling.

Mõlemad vaatasid ainiti läbi pimedada õhu üles.

Nende kohal, teise korruse aknal tõsteti kardin üles. Nende poole vaatas alla umbes kolmekümne viie aastane mees, natuke halli mõlemal meelekohal, kurbade hallide silmade ja väikese peenikese vuntsiga.

„See oled ju *sina!*“ hüüdis Smith.

„Kuss, mitte nii valjult!“ Braling lehvitas ülespoole. Mees aknal tegi paljutähendava käeliigutuse ja kadus.

„Ma olen vist hulluks läinud,“ ütles Smith.

„Oota hetk.“

Nad ootasid.

Korteri tänavapoolne uks avanes ja välja tuli see pikk kiitsakas vuntside ja kurbade silmadega härrasmees.

„Tere, Braling,“ ütles ta.

„Tere, Braling,“ ütles Braling.

Nad olid identsed.

Smith jõllitas. „Kas see on su kaksikvend? Ma ei teadnudki –,“

„Ei, ei,“ ütles Braling tasakesi. „Kummardu lähemale. Pane kõrv vastu Braling Kahe rinda.“

Smith kõhkles hetke ja naaldus siis ettepoole, et panna kõrv vastu koostöövalmis ribisid.

Tik-tik-tik-tik-tik-tik-tik-tik.

„Oo ei! Pole võimalik!“

„On.“

„Las ma kuuln uuesti.“

Tik-tik-tik-tik-tik-tik-tik-tik.

Smith vaarus tahapoole ja pilgutab õõvastatult silmi. Ta sirutas käe ja puudutas asja sooje käsi ja põski.

„Kust sa ta said?“

„Kas ta pole mitte suurepäraselt kokkupandud?“

„Uskumatu. Kus?“

„Anna talle oma kaart, Braling Kaks.“

Braling Kaks tegi võlutriki ja manas esile valge kaardi:

AS MARIONETID

Paljunda ennast või sõpru; uued inimlaadsed plastmassist 1990. aasta mudelid, füüsilise kulumise vastane garantii. Hind alates 7600 dollarist kuni 15 000 dollarini meie luksusmudeli eest.

„Ei,“ ütles Smith.

„Jah,“ ütles Braling.

„Loomulikult,“ ütles Braling Kaks.

„Kaua see kestnud on?“

„Mul on ta kuu aega olnud. Ma hoian teda keldris, tööriistakastis. Mu naine ei käi kunagi allkorrusel ja mul on selle kasti ainuke lukk ja võti. Täna ütlesin, et tahan sigarit ostma minna. Läksin alla keldrisse, võtsin Braling Kahe kastist välja ja saatsin ta tagasi üles oma naise juurde ja tulin sinuga aega veetma, Smith.“

„Imeline. Ta isegi *lõhnab* nagu sina: Bond Streeti ja Melachrino sigaretid!“

„See võib küll juuksekarva lõhkiajamine olla, aga minu arvates on see väga eetiline. Lõppude lõpuks tahab mu naine kõige rohkem *mind*. See marionett ongi *mina*, kõige karvasema detailini välja. Ma olen terve õhtu kodus olnud. Ma olen ka järgmine kuu aega naisega kodus. Vahepeal on üks teine härrasmees pärast kümnet aastat ootamist Rios. Kui ma Riost tagasi tulen, läheb Braling Kaks tagasi kasti.“

Smith mõtles paar minutit selle peale. „Kas ta kõnnib kuu aega ilma lisaenergiata ringi?“ küsis ta viimaks.

„Kuus kuud, kui vaja. Ja ta on ehitatud kõike tegema – sööma, magama, higistama – kõike, mis inimesele loomulik. Sa ju hoolitsed mu naise eest hästi, eks Braling Kaks?“

„Su naine on päris kena,“ ütles Braling Kaks. „Mulle on ta meeldima hakanud.“

Smith hakkas värisema. „Kui kaua AS Marionetid juba tegutsenud on?“

„Salajaselt kaks aastat.“

„Kas ma – Tähendab, kas on võimalik –“ Smith haaras tõsiselt oma sõbra küünarnukist. „Kas sa saad mulle öelda, kust ma sellise saan, selle roboti, marioneti? Sa ju annad mulle aadressi, eks?“

„Palun.“

Smith võttis kaardi ja pööras seda käes ringi ja ringi. „Aitäh,“ ütles ta. „Sa ei tea, mida see mulle tähendab. Ainult väike puhkepaus. Öhtuke või nii, kord kuus. Mu naine armastab mind nii palju, et ei talu, kui ma tunnikski ära lähen. Ma armastan teda kogu südamest, sa ju tead, aga seda vana ütlust mäletad: „Armastus lendab, kui hoiad liiga õrnalt; armastus sureb, kui hoiad liiga tugevalt.“ Ma tahan lihtsalt, et ta oma haaret natuke lõdvemaks laseks.“

„Sul on vähemalt vedanud, et su naine sind armastab. Minu probleemiks on viha. Pole nii kerge.“

„Oh, Nettie armastab mind hullupööra. Minu ülesandeks on panna ta ennast mugavalt armastama.“

„Edu sulle, Smith. Käi läbi, kui ma Rios olen. Mu naisele tundub muidu imelik, et sa järsku enam läbi ei astu. Kohtle Braling Kahte samamoodi kui mind.“

„Selge! Head aega. Ja aitäh.“

Smith kõndis naeratades mööda tänavat minema. Braling ja Braling Kaks pöördusid ja kõndisid korteri esikusse.

Smith vilistas vaikselt linnaliini bussis ja pööras valget kaarti oma sõrmede vahel:

Kliendid on kohustatud saladust hoidma, sest kuigi seadus AS Marionettide legaliseerimiseks on Kongressis menetluses, on marioneti kasutamisega vahelejäämine veel kuritegu.

„Või nii,“ ütles Smith.

Klientide kehast tehakse valand ja nende silmadest, huultest, juustest, nahast jne tehakse värviatlas. Kliendid peavad oma mudeli valmimist ootama kaks kuud.

Polegi nii kaua, mõtles Smith. Kahe kuu pärast saavad mu ribid võimaluse muljumisest paraneda. Kahe kuu pärast paraneb mu käsi pidevast hoidmisest. Kahe kuu pärast hakkab mu muljutud alahuul kuju tagasi võtma. Mulle ei meeldi kõlada nii *tänamatult*... Ta pööras kaardi ümber.

AS Marionetid on kaks aastat vana ja meil on pikk nimekiri rahulolevaid kliente. Meie moto on „Ilma nõöre tõmbamata“. Aadress: 43 South Wesley Drive.

Buss jõudis tema peatusesse, ta astus maha ja treppidest ümiseses üles kõndides mõtles ta, meil Nettiega on ühisel pangakontol viisteist tuhat dollarit. Ma näpistan sealt kaheksa tuhat, ütleme, et äriettevõtmise jaoks. Marionett tasub mulle ilmselt raha mitmel moel intressiga tagasi. Nettie ei pea teadma. Ta keeras ukse lukust lahti ja oli minutiga magamistoas. Seal lebas Nettie, kahvatu, hiigelsuur ja vagalt magav.

„Armas Nettie.“ Tema süütut nägu poolpimedas nähes valdas meest kahetsus. „Kui sa ärkvel oleksid lämmataksid sa mu suudlustega ja kudrutaksid mulle kõrva. Sa paned mind tõesti ennast kurjategijana tundma. Sa oled olnud nii hea, armastav naine. Vahepeal tundub võimatu uskuda, et sa abiellusid minu ja mitte selle Bud Chapmaniga, kes sulle kunagi meeldis. Tundub, et viimase kuu jooksul oled mind armastanud veelgi palavamalt kui kunagi varem.“ Mehe silmisse tulid pisarad. Järsku soovis ta naist suudelda, talle oma armastust pihtida, kaarti puruks rebida, kõik see asi unustada. Kuid kui ta liigutas, et seda teha, hakkas ta käsi valutama ja ta ribid krõksatasid ja ägisesid. Ta peatus ja pöördus vaevatud ilmega eemale. Ta liikus esikusse ja läbi pimedate tubade. Ümiseses avas ta raamatukogus kirjutuslaua sahtli ja näppas hoiuraamatu. „Võtan ainult kaheksa tuhat dollarit ja kõik,“ ütles ta. „Mitte rohkem.“ Ta peatus. „Oot-oot.“

Ta kontrollis palavikuliselt hoiuraamatu uuesti üle. „Pidage nüüd,“ hüüdis ta. „Kümme tuhat dollarit on kadunud!“ Ta hüppas püsti. „Ainult viis tuhat dollarit on alles. Mida ta tegi? Mida Nettie sellega tegi? Veel rohkem kübaraid, veel rohkem riideid, veel rohkem parfüüme! Oot, ma tean! Ta ostis selle väikese majakese Hudsoni kaldal, millest ta juba mitu kuud rääkinud on, ilma lubagi küsimata!“

Ta tormas magamistuppa, õigust täis ja pahane. Mis tal arus oli, niimoodi nende raha võtta? Ta kummardus naise kohale. „Nettie!“ karjus ta. „Nettie, ärka üles!“

Naine ei liigutanud. „Mida sa mu rahaga tegid?“ röögatas ta.

Naine hakkas katkendlikult nihelema. Tänavalt tulev valgus uhtus üle ta kaunite põskede.

Miski tema juures oli teistmoodi. Mehe süda tagus raevukalt. Ta keel kuivas. Ta värises. Ta põlved muutusid järsku veeks. Ta vajus kokku. „Nettie, Nettie!“ karjus ta. „Mida sa mu rahaga tegid?“

Ja siis, see õudne mõte. Ja siis neelas teda hirm ja üksildus. Ja siis palavik ja illusioonide purunemine. Tahtmatult kummardas ta ettepoole ja veel ettepoole, kuni ta palavikuline kõrv oli kindlalt ja tagasipöördumatult naise ümara pehme rinna vastas. „Nettie!“ hüüdis ta.

Tik-tik-tik-tik-tik-tik-tik-tik-tik-tik-tik.

* * *

Samal ajal, kui Smith mööda tänavat öösse kõndis, pöördusid Braling ja Braling Kaks korteriuksest sisse. „Mul on hea meel, et ka tema saab õnnelikuks,“ ütles Braling.

„Jah,“ ütles Braling Kaks hajameelselt.

„Nii, keldrikasti aeg, B-Kaks.“ Braling juhtis teise olendi küünarnukkipidi trepist alla ja keldrisse.

„Sellest ma tahtsingi sinuga rääkida,“ ütles Braling Kaks, kui nad betoonpõrandani jõudsid ja mööda seda kõndisid. „Kelder. Mulle ei meeldi see. Mulle ei meeldi see tööriistakast.“

„Ma proovin sulle midagi mugavamalt leida.“

„Marionetid on tehtud liikumiseks, mitte paigallebamiseks. Kuidas sulle meeldiks enamik aega kasti lebada?“

„Noh-“

„Sulle ei meeldiks see üldse. Ma töotan edasi. Mind ei saa välja lülitada. Ma olen täiesti elus ja mul on tunded.“

„Nüüd on ainult paar päeva veel. Mina lähen Riosse ja sina ei pea enam kasti olema. Saad ülakorrusel elada.“

Braling Kaks žestikuleeris ärritunult. „Ja kui sa lõbutsemast tagasi tuled lähen ma tagasi kasti.“

„Nad ei öelnud mulle marionetipoes, et ma nii raske iseloomuga eksemplari saan,“ ütles Braling.

„On palju, mida sa meie kohta ei tea,“ ütles Braling Kaks. „Me oleme üpris uued. Ja me oleme tundlikud. Ma vihkan mõtet, et sa lähed ja naerad ja lebad Rios päikese käes, kui meie siin külma käes oleme.“

„Aga ma olen terve elu sellest reisist unistanud,“ ütles Braling vaikselt.

Ta kissitas silmi ja nägi merd ja mägesid ja kollast liiva. Lainete hääli oli ta seesmise meele vastu hea. Päike tema oli tema paljastel õlgadel õrn. Vein oli oiuline.

„Mina ei saa kunagi Riosse minna,“ ütles teine mees. „Kas sa sellele oled mõelnud?“

„Ei, ma – „

„Ja veel üks asi. Su naine.“

„Mis temast?“ küsis Braling, hakates ukse poole nihkuma.

„Ma olen temasse päris kiindunud.“

„Mul on hea meel, et sa oma tööd naudid.“ Braling limpsas närviliselt oma huuli.

„Ma kardan, et sa ei saa aru. Ma arvan – et ma olen temasse armunud.“

Braling astus veel ühe sammu ja tardus. „Sa oled *mida*?“

„Ja ma olen mõelnud,“ ütles Braling Kaks, „kui ilus Rio on ja kuidas ma sinna kunagi minna ei saa ja ma olen mõelnud su naisest – ja ma arvan, et me võiksime koos väga õnnelikud olla.“

„S-see on väga tore.“ Braling jalutas võimalikult muretult keldriukseni. „Ega sa pahaks ei pane, kui pead hetke ootama? Ma pean telefonikõne tegema.“

„Kellele?“ Braling Kaks kortsutas kulmu.

„See pole midagi tähtsat.“

„AS Marionettidele? Et öelda, et nad mulle järele tuleksid?“

„Ei, ei – mitte midagi sellist!“ Ta üritas uksest välja söösta.

Metalltugev haare võttis ta randmetest kinni. „Ära jookse!“

„Võta oma käed ära!“

„Ei.“

„Kas mu naine käskis sul seda teha?“

„Ei.“

„Kas ta sai aru? Kas ta rääkis sinuga? Kas ta teab? Kas *selles* on asi?“ Ta karjus. Käsi kattis ta suu.

„Sa ei saa kunagi teada, või mis?“ Braling Kaks naeratas õrnalt. „Sa ei saa kunagi teada.“

Braling rabeles. „Ta *pidi* aru saama, ta *pidi* sind mõjutama!“

Braling Kaks ütles: „Ma panen su kasti, panen kasti lukku ja kaotan võtme ära. Siis ma ostan teise pileti Riosse, sinu naise jaoks.“

„Oota, oota nüüd korra. Pea kinni. Ära käitu mõtlematult. Räägime sellest!“

„Hüvasti, Braling.“

Braling kangestus. „Mis mõttes hüvasti?“

Kümme minutit hiljem ärkas proua Braling. Ta pani käe oma põsele. Keegi oli seda just suudelnud. Ta värises ja tõstis pilgu. „Sa pole seda aastaid teinud,“ pomises ta.

„Vaatame, kuidas seda parandada annab,“ ütles keegi.

Linn

Linn ootas kakskümmend tuhat aastat.

Planeet liikus läbi kosmose ja lilled väljadel kasvasid suureks ja kärbusid ja linn ootas ikka veel; ja planeedi jõed tõusid ja kahanesid ja muutusid tolmuks.

Linn ootas ikka veel. Tuuled, mis olid olnud noored ja metsikud jäid vanaks ja rahulikuks, ja pilved taevas, mida oli rebitud ja lõhkikärastatud jäeti rahule, tegevusetutesse vaelevustesse üksi triivima. Linn ootas ikka veel.

Linn ootas akende ja mustade obsidiaanist seinte ja lippudeta taevatornide ja käimata tänavate ja puutumata ukse linkidega, seal ei lebanud ühtki paberitükki ning sel polnud ainsatki sõrmejälge. Linn ootas, samal ajal kui planeet kosmoses mööda kaart liikus, järgides orbiiti ümber sinivalge päikese, ja aastaajad muutusid jääst tuleks ja tagasi jääks ja siis rohelisteks väljadeks ja kollasteks suveaasadeks.

Suvisel pärastlõunal kahekümnetuhandenda aasta keskel sai linna ootamine läbi.

Taevasse ilmus rakett.

Rakett laugles üle linna, pööras ümber, tuli tagasi ja maandus kiltkiviaasale, obsidiaaniseinast viiekümne jardi kaugusele.

Hõredas heinas kõlasid saabastes sammud ja meeste hüüded teistele, kes olid raketist väljas.

„Valmis?“

„Olgu peale, mehed. Ettevaatlikult! Lähme linna. Jensen, sina ja Hutchinson patrullige eespool. Hoidke silmad lahti.“

Linn avas mustade seinte sees salajased sõõrmed ja sügaval linna kehas tõmbas ventilatsiooniava stabiilselt läbi kanalite, läbi ohakafiltrite ja tolmukogujate õhutorme peente ja värelevalt õrnade keerdude ja võrkude juurde, mis õhkasid hõbedast valgust. Jälle ja jälle toimus tohutu imemine, jälle ja jälle kandsid soojad tuuled aasalt lõhnu linna.

„Tule lõhn, langenud meteoriidi hõng, kuum metall. On tulnud laev teisest maailmast. Messingu lõhn, põlenud pulbri tolmune tulelõhn, väävel ja raketiväävel.“

See informatsioon, lintidele tembeldatud ja ketiratastega piludesse kantud, libises kollaseid hammasrattaid mööda järgmistesse masinatesse.

Kliik-tšakk-tšakk-tšakk.

Kalkulaator tegi metronoomi häält. Viis, kuus, seitse, kaheksa, üheksa. Üheksa meest! Kirjutusmasin kandis selle sõnumi silmapilkselt tindiga lindile, mis liugles ja haihtus.

Kliketi-kliik-tšakk-tšakk.

Linn ootas nende kummilaadsest materjalist saabaste pehmeid samme.

Linna suured sõõrmed laienesid taas.

Linna õhus oli või lõhn. Seda õhkus vaevutuntavalt hiilivatest meestest, suure Ninani lendlev aura lahutati mälestusteks piimast, juustust, jäätisest, võist, piimatööstuse kõrvalsaadustest.

Kliik-kliik.

„Mehed, ettevaatlikult!“

„Jones, võta oma relv välja. Ära ole rumal!“

„Linn on surnud, milleks muretseda?“

„Sa ei saa selles kindel olla.“

Nüüd, selle haukuva jutu peale ärkasid Kõrvad. Pärast sajandeid vaikselt ja vaevukuuldavalt puhuvate tuulte kuulamist, lehtede puudelt langemise ja muru pehme kasvamise kuulamist lume sulamise ajal, õlitasid Kõrvad end määrdega, tõmbusid pingule, suured trummid, millel sissetungijate südamelöögid võiksid taguda ja mütsuda, sama õrnalt kui sääse tiivavärin. Kõrvad kuulasid ja Nina hingas sisse suurte kambritäite jagu lõhnu.

Õhku tekkis hirmunud meeste higi lõhn. Nende käsivarte all olid higisaared ja nende relvi hoidvad käed olid higised.

Nina sõelus ja sorkis õhku nagu veiniekspert, kes iidse aastakäiguga hõivatud.

Tšikk-tšikk-tšakk-kliik.

Informatsioon keerles mööda paralleelseid kontroll-linte alla. Higi; nii ja nii mitu protsenti kloriide; nii ja nii palju sulfaate; karbamiidi lämmastik, *seega*: kreatiniin, suhkur, piimhape, *olemas!*

Kellad helisesid. Väikesed kogusummad hüppasid üles.

Nina sosistas, väljutades testitud õhu. Suured Kõrvad kuulasid:

„Ma arvan, et peaksime raketi juurde tagasi minema, kapten.“

„Mina annan siin käske, Smith!“

„Jah, sõõr.“

„Teie, seal üleval! Patrull! Näete midagi?“

„Mitte midagi, sõõr. Tundub, et see on pikka aega surnud olnud!“

„Näed, Smith. Pole midagi karta.“

„Mulle see ei meeldi. Ma ei tea, miks. Kas teile pole kunagi tundunud, et olete mingit kohta varem näinud? See linn on liiga tuttav.“

„Jama jutt. See planeedisüsteem on Maast miljardite kilomeetrite kaugusel: ei ole võimalik, et me kunagi varem siin käinud oleme. Meil on ainuke olemasolev valgustaarakett.“

„Mina igatahes tunnen nii, sõõr. Ma arvan, et peaksime lahkuma.“

Sammud jäid kõhklevalt seisma. Tuulevaiksuses õhus oli ainult sissetungijate hingamise heli.

Kõrv kuulis ja lisas kiirust. Tiivikud liuglesid, vedelikud sätendasid väikestes ojadest ventiilide ja puhurite vahel. Valem ja segu – üks järgnes teisele. Hetk hiljem, vastates Kõrva ja Nina kutsetele, puhus läbi linnaseintes olevate suurte aukude välja vallutajate kohale värske aur.

„Seda lõhna tunned, Smith? Ahh. Roheline muru. Oled kunagi paremat lõhna tundnud? Jumala eest, mulle meeldiks lihtsalt siin seista ja seda nuusutada.“

Nähtamatu klorofüll lendles seisvate meeste kohal.

„Aahh!“

Sammud jätkusid.

„Pole viga, eks Smith? Lähme!“

Kõrv ja Nina lasid end miljardi murdosa võrra lõdvemaks. Vastukäik õnnestus. Etturid jätkasid teed.

Nüüd liikusid linna pilvised silmad udu ja hägu seest välja.

„Kapten, aknad!“

„Mida?“

„Need majaaknad seal! Ma nägin neid liikumas!“

„Mina seda ei näinud.“

„Nad nihkusid. Nad muutsid värvi. Tumedast heledaks.“

„Minu arust näevad nad välja nagu tavalised ruudukujulised aknad.“

Udused esemed kerkisid fookusesse. Linna mehaanilistes kuristikutes sukeldusid õlitatud šahtid, kaalud vajusid ümber rohelistesse õlilompidesse. Aknaraamid tõmbusid pingule. Aknad läikisid.

All tänaval kõndisid kaks meest, patrull, neile järgnes ohutu vahemaa tagant veel seitse meest. Nende vormiriietus oli valge, nende näod nii roosad, nagu oleks neile kõrvakiil antud, nende silmad sinised. Nad kõndisid püstiasendis, tagajalgadel, ja kandsid metallist relvi. Neil olid jalas saapad. Nad olid meessoost, silmade, kõrvade, suude, ninadega.

Aknad võbelesid. Aknad muutusid peenemaks. Nad laienesid vaevumärgatavalt, nagu lugematul hulgal silmade iirised.

„Ma räägin, kapten, need on need aknad!“

„Lõpeta ära.“

„Ma lähen tagasi, sõõr.“

„Mida?“

„Ma lähen raketi juurde tagasi.“

„Smith!“

„Ma ei kavatase lõksu kukkuda!“

„Kardad tühja linna?“

Teised naersid ebakindlalt.

„Naerge aga!“

Tänav oli munakivisillutisega, iga kivi oli kolm tolli lai ja kuus tolli pikk. Tänav seadis end märkamatuks sisse. See kaalus sissetungijaid.

Masinaruumis puudutas punane osuti numbrit: 178 naela... 210, 154, 201, 198 – iga mees kaalutud, registreeritud ja kirjed sellest lindi kujul vastavasse pimedusse saadetud.

Nüüd oli linn tõeliselt ärkvel!

Nüüd imesid ja puhusid ventilatsiooniavad õhku, tubakahõngu sissetungijate suudest, rohelist seebilõhna nende kätelt. Isegi nende silmamunadel oli õrn aroom. Linn tuvastas selle ja see informatsioon moodustas kogusummasid, mis kiirustasid allapoole, et uusi kogusummasid kokku lüüa. Kristalsed aknad sädelesid, Kõrv tõmbus prinki ja venitas oma trummi pingule, veel rohkem pingule – linna kõik meeled kihasid nähtamatu lumesajuna, loendades meeste higistamist ja nende tuhme varjatud südamelööke, kuulates, vaadates, maitstes.

Sest tänavad olid nagu keeled, ja kui mehed mööda kõndisid, valgus nende kandade maitse läbi kivipooride, et sellele saaks lakmustesti teha. See keemiline summa, nii märkamatu kogutud, lisati aina suurenevale summade hulgale, mis ootasid keerlevate rataste ja sosistavate kodarate seas lõpparvutust.

Sammud. Jooksmine.

„Tule tagasi, Smith!“

„Ei, käige pörgusse!“

„Mehed, võtke ta kinni!“

Kiirustavad sammud.

Viimane test. Olles kuulunud, vaadanud, maitsnud, tundnud, kaalunud ja tasakaalustanud, peab linn sooritama viimase ülesande.

Tänaval paiskus laiali lõks. Kapten, teiste silmist väljas, jooksis ja kadus.

Jalgupidi ülesriputatud, lõiketera mööda kõri tõmmatud, teine lõiketera mööda rinda tõmmatud, korjus silmapilkselt sisikonnast tühjendatud, linna all lauale seatud, peidetud kongis – nii suri kapten.

Võimsad kristallist mikroskoobid jõllitasid lihaste punaseid põimnööre, kehatud sõrmed uurisid endiselt tuksuvat südant. Tema lõigatud nahalapid olid lauale kinnitatud, samal ajal

nihutasid käed kiire ja uudishimuliku malemängija moodi tema kehaosaid, kasutades punaseid ettureid ja punaseid nuppe.

Ülal tänaval mehed jooksid. Smith jooksis, mehed hüüdsid. Smith hüüdis, ja all selles kummalises toas voolas veri kapslitesse, seda raputati, keerutati, lükati veel järgmiste mikroskoobiklaaside alla, tehti analüüse, mõõdeti temperatuure, süda lõigati seitsmeteistkümneks osaks, maks ja neerud poolitati oskuslikult. Aju puuriti ja eemaldati luuõõnest, närvid tõmmati välja nagu läbikõrbenud juhtmed lülituskilbist, lihaseid sõrmitseti elastsuse uurimiseks, vahepeal lõi linna elektrilises maa-aluses osas Mõistus viimaks kokku kõige suurema summa ja kogu masinavärk jäi hetkeks koletult seisma.

Kogusumma.

Need on mehed. Need on mehed kaugest maailmast, teatud planeedilt, ja neil on teatud silmad, teatud kõrvad ja nad kõnnivad teatud viisil jalgadel ja kannavad relvi ja mõtleavad ja võitlevad ja neil on eriomased südamed ja teised sellised organid, nagu ammustest kirjetes.

Ülal jooksid mehed mööda tänavat raketi poole.

Smith jooksis.

Kogusumma.

Need on meie vaenlased. Nemad on need, kelle uuestinägemist me kakskümmend tuhat aastat oodanud oleme. Need on mehed, kellele kättemaksmist me oodanud oleme. Kõik liitub summaks. Need on mehed planeedilt nimega Maa, need, kes Taollanile kakskümmend tuhat aastat tagasi sõja kuulutasid, kes meid orjastasid ja laostasid ja suure haigusega hävitasid. Siis läksid nad teise galaktikasse elama, et põgenede haiguse eest, millega nad pärast meie maailma rüüstamist meid nuhtlesid. Nad on selle sõja ja selle aja unustanud ja nad on meid unustanud. Aga meie pole neid unustanud. Need on meie vaenlased. See on kindel. Meie ootamine on lõppenud.

„Smith, tule tagasi!“

Ruttu. Punasel laual, kus asus kapteni laialilaotatud tühi keha, hakkasid uued käed kibekiiresti liikuma. Märka sisemusse asetati vasest, messingust, hõbedast, alumiiniumist, kummist ja siidist organid; ämblikud ketrasid kuldse lõnga, mis naha sisse nõelati; lisati süda, ja koljusse sobitati plaatinumist aju, mis vurises ja millest lendles väikeseid siniseid tulesädemeid, ja traadid jooksid mööda keha kätte ja jalgadesse. Hetkega oli keha kokkuõmmeldud, sisselõiked vahatatud, kaela, kõri ja pealuu juures olevad haavad parandatud – täiuslik, värske, uus.

Kapten ajas end püsti ja sirutas käsi.

„Seis!“

Kapten ilmus uuesti tänavale, tõstis relva ja tulistas.

Smith langes, kuul südames.

Teised mehed pöörasid ümber.

Kapten jooksis nende juurde.

„Narr! Kartis linna!“

Nad vaatasid Smithi laipa enda jalge ees.

Nad vaatasid oma kaptenit ja nende silmad läksid pärani ja pilukile.

„Kuulake mind,“ ütles kapten. „Mul on teile midagi tähtsat öelda.“

Nüüd valmistus linn, mis oli neid kaalunud ja maitsnud ja nuusutanud, ja mis oli kõiki oma võimed kasutanud, et ühte päästa, kasutama oma viimast võimet, kõne. See ei rääkinud oma massiivsete seinte või tornide raevu ja vaenulikkusega, ega ka mitte munakivitänavate kogukuse ja masinatest kindlustega. See rääkis ühe mehe vaikse häälega.

„Ma ei ole enam teie kapten,“ ütles ta. „Ja ma pole ka inimene.“

Mehed liikusid tahapoole.

„Ma olen linn,“ ütles ta ja naeratas.

„Ma olen kakssada sajandit oodanud,“ ütles ta. „Ma olen oodanud poegade poegade poegade naasmist.“

„Kapten, söör!“

„Las ma jätkan. Kes mu ehitas? Linn. Minu ehitasid surnud mehed. Vana rass, kes siin kunagi elas. Rahvas, kelle Maalased kohutavasse haigusesse, pidalitõve ravimatusse vormi, surema jätsid. Ja selle vana rassi inimesed ehitasid selle linna, unistades päevast, mil Maalased tagasi tulevad, ja selle linna nimi oli ja on Kättemaks, see asub Pimeduse planeedil, Sajandite Mere kalda lähedal, Surnute Mägede kõrval; kõik väga poeetiline. Linnast pidi saama tasakaalustav masin, lakmustest, antenn, mis testib kõiki tulevase kosmoserändureid. Kahekümne tuhande aasta jooksul on siia peale teie oma ainult kaks raketti maandunud. Üks oli pärit kaugest galaktikast nimega Ennt, ja selle sõiduki asunikke testiti, kaaluti, leiti vajaka olevat ja lasti vigastamata linnast minema. Sama juhtus ka küllastajatega teiselt laevalt. Aga täna! Lõpuks ometi olete te tulnud! Kättemaks viiakse viimse detailini läbi. Need inimesed on kakssada sajandit surnud olnud, aga nad jätsid siia linna teid tervitama.“

„Kapten, söör, te ei tunne end hästi. Tulge parem laeva tagasi, söör.“

Linn värises.

Kõnniteed avanesid ja mehed kukkusid karjudes.

Kukkudes nägid nad läikivaid lõiketeri neid tervitades välkumas.

Aeg möödus. Varsti tuli hüüd:

„Smith?“

„Siin!“

„Jensen?“

„Siin!“

„Jones, Hutchinson, Springer?“

„Siin, siin, siin!“

Nad seisisid raketiukse kõrval.

„Me lähme viivitamatult Maale tagasi.“

„Jah, sõör!“

Sisselõiked nende kaeltel olid nähtamatud, nagu ka nende varjatud messingust südamed ja hõbedast organid ja nende peened kullast närvid. Nende peadest kostus vaevukuuldav elektriline ümin.

„Topeltkiirusel!“

Üheksa meest kandsid rutates kuldsed haigusepommid raketti.

„Need tuleb Maa kohal alla kukutada!“

„Just nii, sõör!“

Raketi sulgklapp läks pauguga kinni. Rakett hüppas taevasse.

Mürina hajudes jäi linn suvisele aasale lebama. Selle klaasist silmad muutusid tuhmiks. Kõrv lasi end lõdvaks ja suured sõõrmeventilatsioonivad lõpetasid töö, tänavad ei kaalunud ega tasakaalustanud enam midagi ja peidetud masinavärk jäi õlivannis seisma.

Rakett muutus taevas üha väiksemaks.

Linn nautis aeglaselt, mõnuga suuremise luksust.

Külaline

Saul Williamsi äratas vaikne hommik. Ta vaatas väsinult telgist välja ja mõtles, kui kaugel Maa on. Miljonite miilide kaugusel, arvas ta. Aga midagi polnud parata. Su kopsud olid „vereroostet” täis. Sa kõhisid kogu aeg.

Saul tõusis sellel konkreetset hommikul kell seitse. Ta oli pikk mees, kiitsakas, haigusest kõhnaks muutunud. Oli vaikne hommik Marsil, surnud mere põhi oli lame ja vaikne, seal ei puhunud tuul. Päike oli tühjas taevas selge ja jahe. Ta pesi näo ja sõi hommikusööki.

Pärast seda tahtis ta väga tagasi Maal olla. Päeva jooksul proovis ta kõikvõimalikke viise, et tagasi New Yorgis olla. Mõnikord, kui ta oma käsi teatud viisil hoidis, sai ta sellega hakkama. Ta suutis peaaegu New Yorgi lõhna tunda. Enamiku ajast oli see aga võimatu.

Hilisemal hommikul üritas Saul surra. Ta viskas liivale pikali ja käskis südamel löömise lõpetada. See jätkas löömist. Ta kujutas ette, kuidas ta kaljult alla hüppab või randmed läbi lõikab, kuid naeris vaid omaette – ta teadis, et tal puudub mõlemaks teoks vajalik meelegendus.

Võib-olla kui ma end tugevasti kokkupigistan ja sellele piisavalt palju mõtlen, jään lihtsalt magama ja ei ärka kunagi, mõtles ta. Tund hiljem ärkas ta suu verd täis. Ta tõusis ja sülitas selle välja ja haletses ennast. See vererooste – see täitis su suu ja nina; see jooksis su kõrvadest, su küünte alt, ja kulus aasta, et see su tapaks. Ainus ravi oli, et sind topitakse raketti ja lennutatakse Marsile eksiili. Maal ei osatud haigust ravida ja sinna jäämine nakataks ja tapaks teisi. Nii et siin ta oli, veritsev ja üksildane.

Saul kissitas silmi. Kauguses, iidse linna varemete juures nägi ta teist meest rämpase teki peal lamamas. Kui Saul temani kõndis, ärkas tekil lamav mees vaevaliselt.

„Tere, Saul,” ütles ta.

„Veel üks hommik,” ütles Saul. „Issand, ma olen nii üksildane!”

„See on roostetanud inimeste häda,” ütles tekil lebav mees liikumatuks jäädes. Ta oli väga kahvatu, nagu võiks ta haihtuda, kui teda puudutad.

„Jumala eest,” ütles Saul meest vaadates, „sa võiksid vähemalt rääkida. Miks intellektuaalid kunagi vereroostesse ei nakatu ja siia ei tule?”

„See on sinu vastu suunatud vandenõu, Saul,” ütles mees silmi sulgedes, ta oli liiga kurnatud, et neid lahti hoida. „Kunagi oli mul jõudu, et intellektuaal olla. Nüüd on paljalt mõtlemine töö.”

„Kui me vaid saaksime rääkida, ” ütles Saul Williams.

Teine mees vaid kehtis ükskõikselt õlgu.

„Tule homme. Võib-olla on mul siis piisavalt jõudu, et Aristotelesest rääkida. Ma püüan. Ausalt.” Mees vajus väsinud puu alla pikali. Ta avas ühe silma. „Mäletad, kord kuus kuud tagasi rääkisime Aristotelesest, siis, kui mul see hea päev oli.”

„Mäletan,” ütles Saul meest kuulamata. Ta vaatas surnud merd. „Kui ma oleksin sama haige kui sina, siis võib-olla ma ei muretseks intellektuaaliks olemise pärast. Siis võib-olla leiaksin veidi rahu.”

„Kuue kuu pärast on sul sama halb kui minul,” ütles surev mees. „Siis ei hooli sa enam millestki muust kui unest. Unest saab sinu jaoks naine. Sa lähed tema juurde alati tagasi, sest ta on värske ja hea ja truu ja ta kohtleb sind alati lahkelt ja samamoodi. Sa ärkad ainult selleks, et uuesti magama minemisest mõelda. See on tore mõte.” Mehe hääl oli vaevu sosin. Nüüd jäi see seisma ja asendus kerge hingamisega.

Saul kõndis minema.

Surnud mere kallastel lebasid üksteise lähedal magavate meeste kehad, nagu tühjad pudelid, mille mõni ammune laine kaldale toonud. Saul nägi neid kõiki all tühja mere looke juures lebamas. Üks, kaks, kolm neist magasid üksi, enamikul neist oli halvem kui tal, igal ühel oli oma väike toidutagavara, igaüks neist sissepoole kasvanud, sest sotsiaalne suhtlus oli nõrgenemas ja uni oli hea.

Algul oli olnud paar õhtut ühiste lõkketulede ääres. Ja nad kõik olid Maast rääkinud. See oli ainus asi, millest nad rääkisid. Maa ja kuidas vesi linnas ojadena voolas ja kuidas isetehtud maasikakook maitstes ja kuidas New York varahommikul Jerseyt tuleva praami peal soolases tuules välja nägi.

Ma tahan Maad. Ma tahan seda nii väga, et see teeb haiget. Ma tahan midagi, mida ma enam iial ei saa. Ja nad kõik tahavad seda ja neile teeb haiget, et nad seda ei saa. Rohkem kui naist või toitu või midagi muud tahan ma Maad. See haigus asetab naised igaveseks kõrvale, nad pole midagi, mida tahta. Aga Maa, jah. See on midagi meelele, mitte nõrgale kehale.

Taevas läigatas ere metall.

Saul vaatas üles.

Ere metall läigatas uuesti.

Minut hiljem maandus merepõhjale rakett. Ventiil avanes ja välja astus mees, kandes oma pagasit. Teda saatsid kaks kaitsvates pisikuvastastes kombinesoonides meest, nad tõid välja tohutult toidukaste ja seadsid mehe jaoks telgi üles.

Veel üks minut ja rakett naasis taevasse. Pagendatu seisis üksi.

Saul hakkas jooksuma. Ta polnud mitu nädalat jooksnud ja see oli väga väsitav, aga ta karjus ja jooksis.

„Tere, tere!”

Noor mees vaatas saabuvat Sauli pealaest jalatallani.

„Tere. Nii et see on siis Marss. Minu nimi on Leonard Mark.”

„Mina olen Saul Williams.”

Nad surusid kätt. Leonard Mark oli väga noor, kõigest kaheksateist. Ta oli väga blond, roosa näo ja siniste silmadega ning nägi oma haiguse kiuste väga värske välja.

„Kuidas New Yorgis asjad kulgevad?”

„Niimoodi,” ütles Leonard Mark. Ja ta vaatas Sauli.

Kõrbest kasvast välja New York, kivist tehtud ja märtsikuu tuultega täidetud. Neonid plahvatasid elektrilistes värvides. Kollased taksod liuglesid vaikselt öös. Sillad tõusid ja kesköistes sadamates laulsid puksiirlaevad. Esiriided tõusid paljastamaks sädelevaid muusikale.

Saul haaras ägedalt kätega peast.

„Pea kinni, pea kinni!” karjus ta. „Mis minuga toimub? Mis mul viga on? Ma lähen hulluks!”

Central Parkis puhkesid õide puud, värsked ja rohelised. Saul jalutas jalgrajal ja nuusutas õhku.

„Lõpeta, lõpeta, igavene narr!” karjus Saul iseendale. Ta surus käed otsmiku vastu. „See ei ole võimalik!”

„On,” ütles Leonard Mark.

New Yorgi tornid hääbusid. Marss naasis. Saul seisis tühjas meresängis, vaadates lõtvunult noort uustulnukat.

„Sina,” ütles ta, sirutades käes Leonard Marki poole. „Sina tegid seda. Sa tegid seda oma meelega.”

„Jah,” ütles Leonard Mark.

Nad seisisid vaikides näoga üksteise poole. Viimaks haaras Saul värisedes teise pagendatu käe ja väänas seda uuesti ja uuesti, öeldes „Oh, mul on nii hea meel, et sa siin oled. Sa ei tea, kui hea meel mul on.”

Nad jõid plekkpurkidest rikkalikku pruuni kohvi. Oli keskpäev. Nad olid terve sooja hommikuaja rääkinud.

„Ja see sinu võime?” ütles Saul üle oma purgi, vaadates järjekindlalt noort Leonard Marki.

„See on lihtsalt midagi, millega ma sündisin,” ütles Mark oma jooki vaadates. „Mu ema oli ’57 aasta plahvatuse ajal New Yorgis. Kümme kuud hiljem sündisin mina. Ma ei tea, kuidas mu võimet kutsuda võiks. Ehk telepaatiaks ja mõtete ülekandeks. Mul oli varem etendus. Ma reisisin üle kogu maailma. Leonard Mark, imemeel, ütlesid plakatid. Ma olin päris heal järjel. Enamik inimesi arvas, et olen šarlatan. Tead küll, mida inimesed teatrirahvast arvavad. Ainult mina teadsin, et olen ehtne, aga ma ei öelnud kellelegi. Oli turvalisem tõde mitte liikvele lasta. Paar minu lähedast sõpra teadsid minu *päris* võimest. Mul oli palju andeid, mis nüüd Marsil olleks kasuks tulevad.”

„Minu hirmutasid küll poolsurnuks,” ütles Saul, kohvipurki jäigalt käes hoides. „Kui New York otse maa seest välja tuli, arvasin, et olen hull.”

„See on hüpnoosi vorm, mis mõjutab kõiki meeleorganeid ühekorraga – silmi, kõrvu, nina, suud, nahka – kõiki. Mida sa praegu kõige rohkem teha tahaksid?”

Saul pani oma purgi maha. Ta püüdis oma käsi paigal hoida. Ta tõmbas keele üle huulte.

„Ma tahaksin olla ühes väikeses ojas Mellini linnas, Illinoisis, kus ma varem lapsena ujumas käisin. Ma tahaksin olla ihualasti ja ujuda.”

„Nii,” ütles Leonard Mark ja liigutas veidi pead.

Saul langes suletud silmil selili liivale.

Leonard Mark istus ja vaatas teda.

Saul lebas liival. Aeg-ajalt ta käed liikusid, tõmblesid ärevalt. Spasm avas ta suu, ta pingulduvast ja lõdvestuvast kõrist kostus hääli.

Saul hakkas kätega aeglaselt liigutusi tegema, välja ja tagasi, välja ja tagasi, pea ühele poole pööratud ahmis ta õhku, ta käed tulid ja läksid aeglaselt soojas õhus, segades kollast liiva tema all, ta keha pöördus aeglaselt ümber.

Leonard Mark jõi vaikselt oma kohvi lõpuni. Joomise ajal hoidis ta pilgu liikoval, sosistaval Saulil, kes surnud mere põhjas lebas.

„Hea küll,” ütles Leonard Mark.

Saul tõusis istuli ja hõõrus oma nägu.

Hetke möödudes ütles ta Leonard Markile: „Ma *nägin* seda oja. Ma jooksin mööda kallast ja võtsin kõik riided seljast,” ütles ta hingetult, uskumatu naeratus näol. „Ja ma *sukeldusin* ja ujusin ringi.”

„Mul on hea meel,” ütles Leonard Mark.

„Võta!” Saul pistis käe taskusse ja võttis sealt välja oma viimase šokolaaditahvli. „See on sulle!”

„Mis see on?” Leonard Mark vaatas kingitust.

„Šokolaad? Lollus, ma ei tee seda tasu eest. Ma teen seda, sest see teeb sind õnnelikuks. Pane see tagasi taskusse, enne kui ma selle lõgismaoks muudan ja see sind hammustab.”

„Aitäh, aitäh!” Saul pani selle ära. „Sa ei tea, kui mõnus see vesi oli.” Ta tõi kohvikannu. „Veel?”

Kohvi valades sulges Saul hetkeks silmad.

Mul on siin Sokrates, Sokrates ja Platon, ja Nietzsche ja Schopenhauer. See mees siin on jutu järgi geenius. Ande järgi on ta uskumatu! Mõelde vaid neile pikkadele, kergetele päevadele ja jahedatele õhtutele täis jutuajamisi. Sellest ei tule üldsegi paha aasta.

Ta ajas kohvi maha.

„Mis viga?”

„Ei midagi,” Saul oli isegi segaduses, ehmunud.

Me saame olla Kreekas, mõtles ta. Ateenas. Rooma kirjanikke uurides oleme Roomas, kui tahame. Me seisame Partenonis ja Akropolis. See ei ole ainult jutt, vaid ka koht, kus saab olla. See mees saab seda teha. Sellel mehel on võim, et seda teha. Kui me räägime Racine'i näidenditest, saab ta mulle teha lava ja näitlejad ja kõik muu. Jumala eest, see on parem, kui elu kunagi oli! Nii palju parem on olla siin haige kui Maal terve aga ilma nende võimeteta! Kui paljud inimesed on kunagi näinud Kreeka draamat Kreeka amfiteatris aastal 31 eKr?

Ja kui ma vaikselt ja siiralt palun, võtab see mees äkki enda peale Schopenhaueri ja Darwini ja Bergsoni ja teiste meie ajaloo suurte mõtlejate rolli...? Jah, miks mitte? Istuda ja rääkida Nietzsche endaga, Platoniga...!

Ainult üks asi oli halvasti. Saul tundis end kõikumamas.

Teised mehed. Teised haiged, kes selle surnud mere põhjas lebavad.

Kauguses hakkasid mehed liikuma, nad kõndisid nende poole. Nad olid näinud, kuidas rakett välgatas, maandus ja reisija maha pani. Nüüd nad tulid, aeglaselt, valusalt, et uut saabujat tervitada.

Saulil hakkas külm. „Kuule,” ütles ta, „Mark, ma arvan, et peaksime parem mägedesse minema.”

„Miks?”

„Näed neid mehi, kes sealt tulevad? Mõned neist on hullud.”

„Tõesti?”

„Jah”

„Eraldatus ja kõik see ajab nad hulluks?”

„Jah, täpselt nii. Hakkame parem minema.”

„Nad ei näe eriti ohtlikud välja. Nad liiguvad aeglaselt.”

„Nad võivad sind veel üllatada.”

Mark vaatas Sauli. „Sa värised. Miks?”

„Pole aega rääkida,” ütles Saul.

„Tule nüüd. Kas sa ei mõista, mis juhtub, kui nad su ande avastavad? Nad hakkavad sinu üle kaklema. Nad tapavad uskteist, tapavad su ära õiguse eest sind omada.”

„Oh, aga ma ei kuulu kellelegi,” ütles Leonard Mark. Ta vaatas Sauli. „Ei. Isegi mitte sulle.”

Saul pöörast järsult pead. „Ma isegi ei mõelnud selle peale.”

„Kas tõesti?” Mark naeris.

„Meil pole aega vaielda,” vastas Saul, silmad pilkumas, põsed lõõmamas. „Tule nüüd!”

„Ma ei taha. Ma istun siinsamas, kuni need mehed ilmuvad. Sa oled natuke liiga omandihimuline. Mu elu kuulub mulle.”

Saul tundis enda sees inetust. Ta nägu hakkas väänduma. „Sa kuulsid küll, mis ma ütlesin.”

„Kui kiiresti sa sõbrast vaenlaseks muutusid,” täheldas Mark.

Saul lõi tema pihta. See oli puhas kiire hoop suunaga alla.

Mark põikas naerdes kõrvale. „Nii küll ei saa!”

Nad olid Times Square'i keskel. Autod vuhisesid tuututades nende kohal. Majad söötsid kuumalt üles sinisesse õhku.

„See on vale!” hüüdis Saul, visuaalse mõju all vaarudes. „Jumala eest, ära tee, Mark! Mehed tulevad. Sind tapetakse!”

Mark istust kõnniteel ja naeris oma nalja üle. „Las nad tulevad! Ma suudan neid kõiki lollitada!”

New York juhtis Sauli tähelepanu eemale. See oligi tähelepanu hajutamiseks mõeldud, mõeldud tema tähelepanu oma patuse iluga eemale tõmbama, pärast nii mitmeid kuid sellest eemal olemist. Marki ründamise asemel suutis ta ainult seista ja võõrast kuid tuttavat stseeni endasse ahmida. Ta sulges silmad. „Ei.” Ja kukkus ettepoole, haarates Marki endaga kaasa. Autopasu nad karjusid ta kõrvus. Pidurid sisisesid ja haakusid raevukalt. Ta lõi Marki lõuga.

Vaikus.

Mark lebas merepõhjas.

Saul võttis teadvusetu mehe sülle ja hakkas vaevaliselt jooksmas.

New York oli läinud. Alles oli vaid surnud mere lai helitus. Mehed hakkasid neid sisse piirama. Ta suundus väärtuslik koorem - New York ja roheline maa ja värsked allikad ja vanad sõbrad - käte vahel mägede poole. Korra ta kukkus ja ajas end vaevaliselt püsti. Ta ei lõpetanud jooksmist.

Õõ täitis koopa. Tuul uitas sisse ja välja, sikutades väikest tulekollet ja ajades tuhka laiali.

Mark avas silmad. Ta oli nõõridega kinni seotud ja toetus vastu koopa kuiva seina, näoga tule poole.

Saul lisas tulele veel ühe pulga ja vaatas aeg-ajalt kassiliku närvilisusega koopa sissekäigu poole.

„Sa oled narr.”

Saul ehmatas.

„Jah,” ütles Mark, „sa oled narr. Nad leiavad meid üles. Isegi kui nad peavad kuus kuud jahti pidama, nad leiavad meid üles. Nad nägid kauguses New Yorki, nagu miraaž. Ja meid selle keskel. On liiga palju loota, et nad pole uudishimulikud ja ei jälita meid.

„Siis liigun ma koos sinuga edasi,” ütles Saul ainiti tuld vaadates.

„Ja nemad tulevad järgi.”

„Ole vait!”

Mark naeratas. „Kas nii siis räägitakse oma abikaasaga?”

„Kuulsid küll!”

„On see alles tore abielu – sinu ahnuse ja minu vaimsete võimete vahel. Mida sa nüüd näha tahad? Kas ma näitan sulle veel stseene lapsepõlvest?”

Saul tundis, kuidas ta laubale tekkis higi.. Ta ei teadnud, kas mees teeb nalja või mitte. „Jah,” ütles ta.

„Olgu peale,” ütles Mark, „vaata!”

Kaljast purskas välja tuli. Väävel lämmatas teda. Väävlit täis õõned plahvatasid, vapustused raputasid koobast. Saul kõhis ja komistas end üles vinnates, põletatud, põrgutules kärbunud!

Põrgu läks ära. Koobas naasis.

Mark naeris.

Saul seisis tema kohal. „Sina,” ütles ta külmalt, allapoole kummardudes.

„Mida sa siis ootasid?” hüüdis Mark. „Kinniseotud, minema kantud, üksildusest hullunud mehe intellektuaalseks pruudiks tehtud – kas sa arvad, et ma naudin seda?”

„Ma seon su lahti, kui sa lubad, et ei jookse ära.”

„Ma ei saa seda lubada. Ma pole kellegagi seotud. Ma ei kuulu kellelegi.”

Saul laskus põlvedele. „Aga sa *pead* kuuluma, kas kuuled? Sa *pead* kuuluma. Ma ei saa lasta sul ära minna!”

„Kulla mees, mida rohkem sa selliseid asju ütled, seda kaugem ma olen. Kui sul oleks vähegi mõistust peas olnud ja sa oleksid asju intelligentselt ajanud, oleks meist sõbrad saanud. Ma oleksin sulle rõõmuga neid väikseid hüpnootilisi teeneid teinud. Lõppude lõpuks ei valmista

ju mulle nende esilemanamine mingit vaeva. See on lausa lõbus. Aga sa rikkusid kõik ära. Sa tahtsid mind ainult endale. Sa kartsid, et teised võtavad mu sinu käest ära. Oh, kuidas sa eksisid. Mu võimed on piisavad, et neid kõiki õnnelikuna hoida. Te oleks võinud mind jagada, nagu ühist kööki. Ma oleks end tundnud jumalana laste seas, oleksin olnud lahke ja teinud teeneid, vastutasuks oleksite te võinud mulle väikseid kingitusi teha, erilisi maiuspalasid tuua.”

„Anna andeks, anna andeks!” hüüdis Saul. „Aga ma tunnen neid mehi liiga hästi.”

„Ja kas sina oled teistsugune? Vaevalt! Mine välja ja vaata, kas nad tulevad. Ma kuulsin vist midagi.”

Saul jooksis. Koopa sissekäigu juures tõstis ta käed silmade juurde ja vaatas alla ööga täidetud orgu. Hämarad kujud liigutasid. Kas see oli vaid tuul, mis liigutas uitavaid umbrohupuhmaid? Ta hakkas värisema, see oli peen, tuikav värin.

„Ma ei näe midagi.” Ta tuli tagasi tühja koopasse.

Ta vaatas tulekollet. „Mark!”

Mark oli läinud.

Oli ainult rahne, kive ja kivikesi täis koobas, üksildane lõke võbeles, tuul ohkas. Ja Saul seisis seal, tuim ja suutmata oma silmi uskuda.

„Mark! Mark! Tule tagasi!”

Mees oli aeglaselt, ettevaatlikult köidikutest vabanenud ja teeselnud, et kuulis teisi mehi lähenemas ja läinud – kuhu?”

Koobas oli sügav aga lõppes tühja seinaga. Ja Mark ei oleks saanud temast mööda hiilida ja ööse lipsata. Kuidas siis?

Ta astus ümber lõkke. Ta tõmbas välja noa ja lähenes suurele rahnule, mis toetus vastu koopaseina. Naeratades surus ta noa vastu rahnu. Naeratades toksas ta seda noaga. Siis tõmbas ta noa tagasi, et seda rahnu sisse lüüa.

„Lõpeta!” hüüdis Mark.

Rahn kadus. Seal oli Mark.

Saul peatas noa. Tema põskedel tantsis tuli. Ta silmad olid hullunud.

„Ei läinud läbi,” sosistas ta. Ta sirutas käed allapoole, pani need Marki kõrile ja sulges selle ümber sõrmed.

Mark ei öelnud midagi, kuid liigutas end rahutult mehe haardes, tema silmad olid pilkavad, öeldes Saulile asju, mida Saul juba teadis.

Kui sa mu tapad, ütlesid silmad, siis kuhu lähevad sinu unelmad? Kui sa mu tapad, siis kuhu lähevad ojad ja jõeforellid? Kui tapad minu, tapad ka Platoni, Aristotelese, Einsteini; jah, tapa meid kõiki! Lase käia, kägista mind ära, kui julged!

Sauli sõrmed lasid kõri ümbert lahti.

Koopaavasse ilmusid varjud.

Mõlemad mehed pöörasid pea.

Seal olid teised mehed. Neid oli viis, reisist räsitud, nad hingeldasid ja ootasid valguse ääre juures.

„Tere õhtust,“ hüüdis Mark naerdes. „Tulge sisse, tulge sisse, härrasmehed!”

Koidikuks polnud vaidlused ja raevukus veel lõppenud. Mark istus altkulmu jõllitavate meeste seas ja hõõrus oma äsja köidikutest vabastatud randmeid. Ta lõi mahoganist paneelidega konverentsisaali ja marmorist laua, mille taga nad kõik istusid, naeruväärselt habetunud, õelalt haisevad, higistavad ja ahned mehed, silmad aarde küljes kinni.

„Asja saab lahendada nii,“ ütles Mark lõpuks, „et igapähele teist on minuga teatud päevadel ja teatud ajal kokkulepitud kohtumised. Ma kohtlen teid kõiki võrselt. Ma olen linna vara ja liigun vabalt. See on päris õiglase. Mis Sauli puutub, siis tema on katseajal. Kui ta on tõestanud, et suudab taas tsiviliseeritud inimesena käituda, annan talle paar sessiooni. Kuni selle ajani ei taha ma temaga tegemist teha.”

Teised pagendatud irvitasid Saulile.

„Andke andeks,“ ütles Saul. „Ma ei teadnud, mida ma teen. Nüüd on minuga kõik korras.”

„Seda me veel vaatame,“ ütles Mark. „Anname endale otsustamiseks kuu aega, või mis?”

Teised mehed irvitasid Saulile.

Saul ei öelnud midagi. Ta istus ja jõllitas koopa põrandat.

„Vaata nüüd,“ ütles Mark. „Esmapäeviti on sinu päev, Smith.”

Smith noogutas.

„Teisipäeviti võtan ma tunniks või kaheks Peteri,“

Peter noogutas.

„Kolmapäeviti lõpetan ma Johnsoni, Holtzmani ja Jimiga.”

Viimased kolm meest vaatasid üksteist.

„Ülejäänud nädala jooksul peab mind rangelt üksi jätma, kas kuulete?” ütles Mark neile.

„Natuke on parem kui mitte midagi. Kui te sõna ei kuula, ei esine ma üldse.”

„Äkki me *paneme* su esinema,” ütles Johnson. Teised vaatasid tema poole. „Meid on viis ühe vastu. Me saame teda panna tegema, mida iganes tahame. Kui me koostööd teeme on meil siin hea asi soolas.”

„Ärge olge rumalad,” hoiatas Mark teisi mehi.

„Las ma räägin,” ütles Johnson. „Ta ütleb *meile*, mida teha. Ütleme parem meie *talle*. Kas me oleme temast suuremad või ei? Ja tema ähvardab, et ei esine! Nooh, las ma võtan puulaastu ja torkan selle ta varbaküünte alla ja põletan tema sõrmi natuke rauaviiliga ja siis vaatame, kas ta esineb või ei! Ma tahan teada, miks me iga nädal etteasteid ei võiks saada?”

„Ärge kuulake teda!” ütles Mark. „Ta on hull. Tema peale ei saa loota. Te ju teate, mida ta teeb? Ta ootab, kuni teie tähelepanu on hajunud ja tapab teid ükskhaaval ära, jah, tapab teid kõiki ära, et ta jääks üksi – ainult tema ja mina! Selline ta ongi.”

Kuulavad mehed pilgutasid silmi. Esmalt Marki, siis Johnsoni suunas.

„Ja veel,” täheldas Mark, „keegi teist ei saa teisi usaldada. See on narride konverents. Kohe kui te selja pöörate, tapab üks teistest meestest teid ära. Ma julgen öelda, et nädala lõpuks olete kõik kas surnud või suremas.”

Mahoganist tuppa puhus külm tuul. Tuba hakkas lahustuma ja muutus taas koopaks. Mark väsis oma naljast. Marmorist laud sulpsas ja sadas ja auras ära.

Mehed vaatasid üksteist kahtlustavalt väikeste eredate loomasilmadega. Räägitu oli tõsi. Nad nägid üksteist tulevatel päevadel üksteist üllatamas, tapmas, kuni alles jäi vaid üks õnnelik, kes sai nautida nende seas kõndivat intellektuaalset aaret.

Saul vaatas neid ja tundis end üksildase ja rahutuna. Kui juba viga tehtud, on nii raske oma eksimust tunnistada, tagasi minna, uuesti alustada. Nad *kõik* eksisid. Nad olid juba ammu eksinud. Nüüd olid nad rohkem kui eksinud.

„Ja et asi oleks veel eriti halb,” ütles Mark viimaks, „on ühel teist relv. Ülejäänutel on ainult noad. Kuid ma tean, et ühel teist on relv.”

Kõik hüppasid jalule. „Otsige!” ütles Mark. „Leidke see, kellel relv on või te olete kõik surnud!”

See ajas asja ära. Mehed sukeldusid metsikult ringi, nad ei teadnud, keda esimesena läbi otsida. Nende käed haarasid üksteist, nad karjusid, ja Mark vaatas neid põlgusega.

Johnson liikus eemale ja kompas oma jakki. „Olgu peale,” ütles ta. „Parem saame sellega praegu ühele poole ära. Näe, sina, Smith.”

Ja ta tulistas Smithi rindu. Smith kukkus. Teised mehed karjusid. Nad läksid lahku. Johnson sihtis ja tulistas veel kaks korda.

„Lõpeta!” karjus Mark.

New York tõusis nende ümber kivist ja koopast ja taevast kõrgustesse. Päike läigatas kõrgetelt tornidelt. Maapinnast kõrgemal kõmistas; sadamas vilistasid puksiirid. Roheline naine vaatas üle lahe, tõrvik käes.

„Vaadake, narrid!” ütles Mark. Central Parkis pääsesid valla kevadõite tähtkujud. Tuul puhus lainena nende kohale värskelt lõigatud muru lõhna.

Ja New Yorki keskel, segaduses, komistasid mehed. Johnson tulistas veel kolm korda. Saul jooksis. Ta põrkas vastu Johnsonit, tõmbas ta maha ja väänas relva ta käest ära. See tulistas uuesti.

Mehed lõpetasid tunglemise.

Nad seisis. Saul lebas Johnsoni peal. Nende rüsin lakkas.

Maad võttis kohutav vaikus. Mehed seisis ja vaatasid. New York vajus merre. Sisisedes, pulbitsedes, ohtes; varemeis metalli ja vana aja kisaga hakkasid võimsad ehitised naalduma, nad väändusid, valgusid ja varisesid kokku.

Mark seisis hoonete seas. Siis, nagu hoone, korrapärane punane auk rindu puuritud, sõnatuna, kukkus ta maha.

Saul vaatas lebades mehi ja surnukeha.

Ta tõusis, relv käes.

Johnson ei liigutanud, ei julgenud liigutada.

Nad kõik sulgesid silmad ja avasid need taas, arvates, et äratavad niiviisi ehk nende ees lebava mehe taas ellu.

Koopas oli külm.

Saul tõusis püsti ja vaatas eemalolevalt relva oma käes. Ta võttis ja viskas selle kaugele orgu ega vaadanud, kuhu see kukub.

Nad vaatasid laipa nagu ei suudaks nad seda uskuda. Saul kummardus ja võttis lõdvast käest kinni. „Leonard!” ütles ta pehmelt. „Leonard!” Ta raputas kätt. „Leonard!”

Leonard Mark ei liigutanud. Ta silmad olid kinni ja ta rind ei liikunud enam üles-alla. Ta hakkas külmaks muutuma.

Saul tõusis. „Me tapsime ta ära,” ütles ta üles vaatamata. Ta suu hakkas puhta alkoholiga täituma. „Ainuke, keda me tappa ei tahtnud, ja me tapsime ta ära.” Ta tõstis väriseva käe silmade juurde. Teised mehed seisis ja ootasid.

„Tooge labidas,” ütles Saul. „Matke ta maha.” Ta pöördus eemale. „Ma ei taha teiega tegemist teha.”

Keegi kõndis labidat otsima.

Saul oli nii nõrk, et ei suutnud end liigutada. Ta jalad olid maasse kasvanud, juured jõid sügavalt üksildust ja hirmu ja öö külmust. Lõike oli peaaegu kustunud ja nüüd liugles vaid kahekordne kuuvalgus üle siniste mägede.

Kuskil kaevas keegi maa sisse labidaga auku.

„Meil polegi teda vaja,“ ütles keegi liiga valjult.

Kaevamise heli kestis edasi. Saul kõndis aeglaselt minema ja lasi endal mööda tumeda puu külge alla vajuda, kuni ta istus tühja pilguga liival, käed pimesi rüppes.

Magama, mõtles ta. Me jääme nüüd kõik magama. Meil on vähemalt see. Me saame magama jääda ja püüda näha und New Yorgist ja kõigest muust.

Ta sulges väsinult silmad, veri kogunes tema ninna ja suhu ja värelevatesse silmadesse.

„Kuidas ta seda tegi?“ küsis ta väsinud häälel. Ta pea langes rinnale. „Kuidas ta tõi siia üles New Yorgi ja pani meid selles ringi jalutama? Proovime. See ei saa nii raske olla. Mõtle! Mõtle New Yorgist,“ sosistas ta unne langedes. „New York ja Central Park ja siis Illinois kevadel, õunapuude õied ja roheline muru.“

See ei toiminud. See ei olnud sama. New York oli läinud ja ta ei saanud midagi teha, et seda tagasi tuua. Ta tõuseb igal hommikul ja kõnnib seda otsides surnud merel ja ei leia seda kunagi. Ja viimaks heidab ta pikali, liiga väsinud, et kõndida, üritades leida enda peas New Yorki, kuid ta ei leia seda.

Viimane asi, mida ta enne magama jäämist kuulis, oli labida tõus ja langus ja kuidas see kaevas auku, kuhu vajus ja maeti kohutava metalli ja kuldse udu ja lõhna ja värvi ja heli krahhiga New York.

Ta nuttis terve öö läbi une.

Epiloog

Oli peaaegu keskköö. Nüüd oli kuu juba kõrgel taevas. Illustreeritud Mees lebas liikumatult. Ma nägin kõike, mida näha oli. Lood olid räägitud, lood olid läbi.

Järele jäi ainult see tühi koht Illustreeritud mehe seljal, värvide ja kujude virrvarr.

Nüüd, kui ma seda vaatasin, hakkas ebamäärane laik end kokku panema, sulades aeglaselt ühest kujust teiseks ja järgmiseks. Viimaks moodustus sinna nägu, nägu, mis vaatas mind värvilise ihu seest, nägu, millel oli tuttav nina ja suu, tuttavad silmad.

See oli väga udune. Ma nägin Illustratsioonist piisavalt, et see paneks mind üles kargama. Ma seisin kuuvalguses, kartes, et tuul või tähed liigutavad ja äratavad koletisliku galerii mu jalge ees. Aga ta magas vaikselt edasi.

Pilt tema seljal näitas Illustreeritud Meest ennast, tema sõrmed olid ümber mu kaela ja kägistasid mind surnuks. Ma ei oodanud, kuni sellest saab selge ja terav kindel pilt.

Ma jooksin kuuvalgusel mööda teed alla. Ma ei vaadanud tagasi. Ees lebas väike linn, pime ja uinunud. Ma teadsin, et ammu enne hommikut jõuan ma linna...

2. Diskursusemarkerid ja nende tõlkimine

Järgnevas peatükis vaatlen konkreetsete diskursusemarkerite funktsioone lähte- ja sihttekstis. Iga diskursusemarkeri puhul esitan kõigepealt keeleteaduslike allikate põhjal koostatud diskursusemarkeri iseloomustuse, sellele järgneb markeri analüüs lähte- ja sihttekstis esinevate näidete põhjal. Analüüsi käigus teen kindlaks konkreetse markeri funktsiooni ja tähendusvarjundi lähtetekstis ning põhjendan tõlkevaste valikut sihttekstis.

Kõnekeelt on viimastel aastakümnetel rohkem uurima hakatud ja seetõttu peetakse selle varem tühjaks ja üleliigseks peetud tunnusjooni, nagu näiteks diskursusemarkerite kasutamine, nüüd interpersonaalse suhtluse olulisteks aspektideks (Alami 2015: 1).

Diskursusemarkerid (DM) on eriti suulises kõnes levinud elemendid nagu *well, so, oh* või *y'know*, mis võivad erinevates kontekstides edasi anda erinevaid tähendusi (Jucker 1993: 435-437). Diskursusemarkerite alla kuuluvate sõnade või väljendite puhul on nende sõnasõnaline tähendus teisejärguline ja tähtsam on nende pragmaatiline funktsioon, näiteks kuidas suhestub kõneleja kuulajaga või üks lausung terviktekstiga (Aijmer 2002: 2).

Inglisekeelses maailmas peetakse üheks prominentsemaks diskursusemarkerite uurijaks Deborah Schiffrit, kes töötas oma 1987. aasta raamatus *Discourse Markers* välja teoreetilise mudeli näitamaks, kuidas diskursusemarkerid aitavad kaasa vestluse sidususele ühendades kõneüksusi; erilist tähelepanu pööras ta sellele, kuidas sama marker võib täita erinevaid funktsioone, olenevalt sellest kus see vestluses asub. Schiffri järgi on diskursusemarkeritel kolm vastastikku seotud omadust:

- 1) DM-id loovad struktuuri.
- 2) DM-id annavad edasi tähendust.
- 3) DM-id teostavad tegevusi (Alami 2015: 1).

Bruce Fraser arendab Schiffri mõttekäiku edasi ja tema järgi on diskursusemarkerid väljendid, millel 1) on tuumtähendus, mida rikastab kontekst; ja mis 2) annavad märku, millist seost kõneleja diskursusemarkeriga sissejuhatatud lausungi ja eelneva lausungi vahel luua soovib. Kuigi diskursusemarkerid loovad seoseid diskursusesegmentide vahel, ei pruugi need segmendid olla kõrvutiasetsevad. Diskursusemarkeriga sissejuhatatud segment võib seostuda ka mitme eelneva segmendiga, näiteks:

*He drove the truck through the parking lot and into the street. Then he almost cut me off. After that, he ran a red light. **However**, these weren't his worst offenses.*

Samuti ei pea diskursusemarker tingimata asetsema lausungi alguses, näiteks

*Harry is old enough to drink. **However**, he can't because he has hepatitis.*

*It is freezing outside. I will, **in spite of this**, not wear a coat.*

*We don't have to go. I will go, **nevertheless** (Fraser 1999: 936-938).*

Kindlat nimekirja diskursusemarkeritest pole võimalik kirja panna, sest erinevatel uurijatel on selle kohta erinevad arusaamad. Näiteks peab Schiffrin hüüet *Oh!* diskursusemarkeriks, kuid Fraser (Fraser 1999: 943) mitte. Kuid vähemalt kolme omaduse suhtes ollakse uurijate seas enamasti ühel nõul: 1) seotus, 2) valitavus, 3) tõetingimuslikkuse puudumine (*non-truth conditionality*). Lahtiseletatuna, diskursusemarkerid annavad märku diskursuseüksuste seotusest, neid saab lausungist eemaldada ja lausung on jätkuvalt grammatiliselt korrektne ning nad ei muuda lausungi propositsioonilist sisu (Degand 2009: 173).

Diskursusemarkerite tõlkimise teeb keeruliseks see, et nende tähendus pole kindlaks määratud, vaid sõltub alati kontekstist. Algtekstis võib DM täita mitut eri funktsiooni ja väljendada mitmeid tähendusvarjundeid, tihti peale on sihtkeeles kõiki neid aspekte säilitada võimatu. Kuna diskursusemarkerid ei muuda lause tõesust, jäetakse need tihti tõlkimata, unustades, et diskursusemarkerid mõjutavad lause meeleolu, väljendavad kõnelejate hoiakuid ja tundeid ning seovad lausungeid omavahel (Bazzanella *et al* 2007: 11).

Eesti keeles on erinevaid suulisele kõnele omaseid partikleid uurinud Tiit Hennoste, kes muuhulgas märgib ka ära, et kuigi enamjaolt üritatakse selliseid partikleid nagu „noh“, „nii“ ja „eksju“ kirjakeeles vältida, kasutatakse neid siiski spetsiifilistes olukordades, nagu näiteks ilukirjanduse dialoogides, sest nende abil saab teksti liigendada ja struktureerida ning väljendada kõneleja emotsioone (Hennoste 2000: 1345-1346).

Tõlgitavates tekstides esines erinevaid diskursusemarkereid dialoogis ja tegelasjutustaja kõnes üpris tihti. Lähtetekstis võib tuvastada 17 erinevat diskursusemarkerit: *well, why, so, oh, now, then, right, you know, I mean, nevertheless, anyway, yet, but, you see, right, really, sort of*. Järgnevalt vaatan olulisemaid diskursusemarkereid ja kommenteerin nende tõlkimist.

1. Diskursusemarker *well*

1.1 Markeri üldiseloostus

Andreas Juckeri (1993: 438) sõnul on relevantsusteooria ainus teooria, mille abil saab seletada kõiki diskursusemarkeri *well* kasutusi, mida kõiki saab seostada ühe tuumtähendusega (*core meaning*). Eristada võib nelja põhikasutust: 1) markerit kasutatakse puudulikkuse või ebapiisavuse väljendamiseks, viidates probleemidele käesoleva või eelneva lausungi sisus; 2) markerit kasutatakse „nägu“ ohustava akti leevendamiseks, viidates probleemidele suhtlustasandil; 3) markerit kasutatakse raamimisvahendina (*frame device*), temavahetuse või otsese kõne kaudkõnena edasiandmiseks; 4) markerit kasutatakse viivitamiseks.

Kõigi nende kasutuste puhul on *well* kui teeviit, mis annab adressaadile aimu, kuidas järgnevat lausungit mõistma peaks, kuid lausungite mõistmisel mängib alati rolli ka taust, nii adressaadi enda isiklik kognitiivne taust kui ka eelneva diskursuse tekitatud taust. Diskursusemarker *well* viitab sellele, et adressaat peab tuleva lausungi mõistmiseks enda jaoks uue tausta üles ehitama. Kõige relevantsem taust ei pruugi olla sobivaim (Jucker 1993: 438).

Ebapiisavus

Küsimustele vastates kasutatakse markerit *well* tihti siis, kui tuntakse, et küsimuse esitajale ei anta just seda infot, mida ta palus, ehk vastaja tunneb, et tema vastus on mingil määral ebapiisav. Vastus võib olla ebapiisav, sest vastaja jätab küsijale võimaluse detaile lisada või sest vastaja plaanib ise informatsiooni lisada. Näiteks:

A: *Did you kill your wife?*

B[1]: *Yes.*

B[2]: *Well, yes.* (Jucker 1993: 440).

Lause tõesuse seisukohalt pole vahet, kas B (süüdistatav) lisab oma vastuses *yes* ette *well* või mitte, kuid samas pole vastused võrdväärsed. Esimene on otsene vastus, mis annab küsijale A (kohtunik) kogu palutud informatsiooni. Teine vastus aga pole otsene, vaid viitab sellele, et *yes* pole täielik vastus, ilmselt seetõttu, et olemas on süüd pehmendavad asjaolud. Teise vastuse puhul küsiks kohtunik ilmselt *what do you mean well yes?* (Jucker 1993: 441).

Algse küsimuse puhul tekivad inimestel teatud eeldused (nt mõrv on kuritegu, mõrv on ettekavatsetud kuritegu). B on neist eeldustest teadlik ja alustades lausungit markeriga *well*

viitab ta sellele, et vähemalt mõned neist eeldustest siinkohal ei kehti, ehk taustaeeldused vajad uuesti läbivaatamist (Jucker 1993: 441).

„Nägu“ ohustava akti leevendamine

Well annab märku teatud vastasseisust ja leevendab seda. Seda näiteks juhtudel, kus hinnangule järgneb nõustumise asemel nõustumatus või kui pakkumine lükatakse vastuvõtmise asemel tagasi. Sellisel juhul on ühe osalise „nägu“ ohus. Näiteks

A: can I just see them

B: um well I'm not allowed to do that

Selle näite puhul küsib A B-lt luba, mis viitab sellele, et A arvates on B-l võim luba anda. See eeldus osutub aga valeks. Jällegi on tarvis taustaeeldusi ümber kohandada (Jucker 1993: 444).

Raamimisvahend

Well kasutatakse ka diskursuseüksuste eristamiseks. Markerit kasutatakse nii tähelepanu juhtimiseks uuele teemale kui ka otsekõne tutvustamiseks. Jällegi tuleb mängu vestluses osalejate taust, kuna uut teemat alustades peavad kõnelejad end ümber orienteeruma, sest taustaeeldused on nüüd uued. Näiteks peab otsekõne puhul kuulaja end ümber seadistama kõneleja ajutiselt muutunud vaatepunkti jaoks (Jucker 1993: 446)

Viivitusvahend

Markerit *well* kasutatakse ka viivitusvahendina, juhul kui kõnelejal on küsimusele vastamiseks vaja lisa-aega. Näiteks kui kõnelejal ei meenu kohe sõna, mida ta kasutada soovib. Alustades lausungit sõnaga *well* annab ta kuulajale märku, et kuigi tal võib vastusega aega minna, ei soovi ta siiski kõnevooru edasi anda (Jucker 1993: 447-448).

Aijmeri (2011: 245-247) sõnul väljendab diskursusemarker *well* ka kõneleja hoiakut või tundeid eelneva diskursuse suhtes. Seda kasutatakse näiteks vestluskaaslase tehtud vea parandamiseks või öelduga nõustumiseks, samuti saab sellega väljendada soovimatust küsimusele vastata. Markerit *well* seostatakse ka mahendamise ja viisakusega. Küsimustele vastamisel seostatakse markerit *well* ka sellega, et kõneleja ei soovi küsimusele otse vastata. *Well* leiab tihti kasutust enne arvamuse avaldamist, paranduste tegemist, enne selgitusi või eitust. Selle markeriga saab ka väljendada emotsioone, näiteks hukkamõistu. Paljudel juhtudel väljendatakse markeriga *well* lihtsalt kõneleja kohalolekut ja vestlusesse kaasatud olemist. Wu

ja Wangi korpusepõhine uurimus lisab, et markerit *well* kasutatakse paljude teistegi emotsioonide väljendamiseks, näites viha, üllatus, kergendus jne (Wu, Wang 2008)

Schourup arutab oma 2001. aasta artiklis ka lisavõimaluste üle, kasutades Bolingeri väljapakutud näiteid. Bolingeri sõnul võib mitmete näidete puhul küll märgata seda, et vastaja kasutab markerit *well* juhul, kui eelnevas lausungis ülesehitatud ootused ei pea paika, kuid see ei pruugi alati nii olla. Näiteks:

See how this kid's standing up to that bully? – Well damned if he isn't!

Selle näite puhul võetakse eelnevast diskursusest tulenevad ootused entusiastlikult vastu (2001: 1027).

Samamoodi kahtleb Schourup ka diskursuse alguses asetseva *welli* eelnevas analüüsis. Kujutagem ette, et järgmise lausungi ütleja avab ühel hommikul magamistoa kardinad ja lausub ilma mingi eelneva diskursuseta sõnad:

Well, isn't it beautiful outside!

Väide, et lausungi ütleja vastab ettekujutatud eelnevale diskursusele tundub ebapiisav. Kõneleja vastab hoopis mitteverbaalsele olukorrale (Schourup 2001: 1027).

Schourup on kriitiline ka Juckeri relevantsusteooriast lähtuva lähenemise suhtes. Näiteks lause

Well how nice to see you Simon!

puhul ei anna *well* Simonile märku, et tavapäraselt lause *How nice to see you Simon!* mõistmiseks vajalik kontekst on siinkohal ebasobiv. Lause sisu ja fakt, et tegemist on hüüdlausega, väljendab kõneleja rõõmu ja üllatust Simonit nähes ning markeri *well* lisamine lause algusesse ei muuda seda (2001: 1028-1029).

Well erineb hüüdsõnadest nagu *wow* või *ouch*, sest ta pole loomupäraselt emotsionaalne, tal on olemas leksikaalne allikas ja ta pole ülejäänud lausest sõltumatu. Kuid erinevuste vaatamata võib markerit *well* siiski pidada vaimset seisundit edasiandvaks elemendiks. Sellisel juhul on *well* eriti kasulik lausungi alguses, näitamaks, et kõneleja kaalub, mida öelda (Schoroup 2001: 1046).

Eelnevates uurimustes on arutletud, et markeriga *well* algavad lausungid viitavad sellele, et lausung ei vasta kuulaja ootustele. Kuid see võib hoopiski olla seotud *welli* eelmainitud

kõneleja kaalutlemist väljendava funktsiooniga. *Well* annab kuulajale märku, et ootustele mittevastav lausung on läbimõeldud ja kaalutletud, mistõttu tundub lausung mõistlik ja küsimusest kõrvalekaldumine vähem isiklik. Näiteks:

A: Do you have the documentation with you?

B: Well, I have almost all of it. The cost assessment might take another day or two.

Siin viitab *well* sellele, et B mõtleb enne küsimusest kõrvalekaldumist asja üle järele. B vastus ei vasta küll A ootustele, kuid *well* teeb selle taktitundelisemaks. Järgnevas näites üritavad A ja B töökohta täita:

A: I'd like to know your impression of Kim.

B: Well, she is a very enthusiastic worker and finishes every assignment on time.

Selles lausungis on kerge märgata kõhklust B vastuses ning see kõhklus on seotud markeriga *well*, sest kui see lausest ära jätta, oleks B hinnang üdini positiivne. Samuti ei saa selle lause puhul täheldada ootustest kõrvalekaldumist, kui tegemist pole just väljaütlemata ootustega (Schoroup 2001: 1052-1053).

1.2 Diskursusemarker *well* algtekstis ja tõlkes

Algtekstis esines diskursusemarkerit *well* 13 korda. Tõlkes on markeri vasteks kolmel korral „nii“, kahel korral „nonii“, ühel korral „nojah“, ühel korral „nojah siis“, ühel korral „siis“, ühel korral „noh“, ühel korral „või nii“, ühel korral „nooh“ ning kahel korral on marker tõlkes välja jäetud.

“Well,” he said at last, “this is as good a place as any to spend the night. Do you mind company?” (Bradbury 2008: 3). „Nojah,“ ütles ta lõpuks, „see koht on öö veetmiseks sama hea kui iga teine. Kas sul on midagi seltsi vastu?“

Sellele lausungile eelneb tekstis lühike vestlus tööleidmise teemal, kus kaaskõneleja ei osanud vastata küsimusele *Do you know where I can find a job?* Kuna see teema sai ammendatud, juhib kõneleja nüüd jutu uuele teemale, ehk kuidas veeta öö, ning annab vestluskaaslasele sellest märku kasutades markerit *well*. Tõlkes on markeri *well* vasteks „nojah“. Valiku sobivusele võib leida kinnitust Tiit Hennoste eesti keele suulise keele uurimusest, kus on jõutud järeldusele, et „nojah“ „näitab eelneva jutuaine ammendatust“ (Hennoste 2000: 2465).

“Well, then.” (Bradbury 2008: 9)

„Nojah siis.“

Siinkohal on analüüs veidi keerulisem, sest mängu tuleb ka lausungi lõpus esinev *then* (*utterance-final then*), mida peetakse samuti diskursusemarkeriks. Selle näite puhul küsib kõneleja eelnevalt küsimuse *What's wrong with it?* millele järgneb vastus *I don't know*. Teoriast lähtudes peaks hoopis vastusele *I don't know* eelnema *well*, sest tegu on ebapiisava vastusega. Kuna on juba teada, et vastus on ebapiisav, võib eeldada, et *Well, then* väljendab kõneleja rahulolematust eelneva vastusega ehk tema tundeid eelneva diskursuse suhtes. Üheks diskursusemarkeri *then* funktsiooniks on lausungi pehmendamine või tugevdamine (Haselow 2011: 3610). Eestikeelset vastet uurides võib mõtet pidada üpris täpselt edasiantuks, EKSS-i järgi kasutatakse partiklit „nojah“ „kahtluse, kõhkluse v. rahulolematuse väljendamisel“ ning sõna „siis“ „tugevdab eelnevat v. järgnevat sõna“.

“*Well,*” said George Hadley. (Bradbury „Nonii,” ütles George Hadley. 2008: 10)

“*Well,*” said Smith. (Bradbury 2008: 237) “Või nii,” ütles Smith.

Ülaltoodud markeri *well* esinemiskorrad ilmestavad hästi Schourupi (2001: 1027) ideed, et lausungid võivad vastata ka mitteverbaalsele olukorrale. Konkreetsetele lausungitele ei eelne vastust ootav kõneolukord ega järgne ka mõni täpsustus või seletus. Erinevuseks nende kahe näite puhul on see, et esimese lausungi puhul reageerib lausuja oma ümbrusele, teise näite puhul reageerib ta kirjalikule tekstile. Eestikeelseks vasteks on esimese näite puhul „nonii“, mis on kõnekeelne versioon sõnast „nõndaks“. EKSS pole küll sellele sõnale diskursusega seotud tähendust omistanud, kuid silma jäi näitelause „Nõndaks, olemegi kohal“, mis tundub sarnaselt sihtteksti lausele edasiandvat teatud ümbrust märkavat ja sellele reageerimist väljendavat tähendust, seega võib tõlkevastet sobilikuks pidada.

Teise näite puhul teadvustab kõneleja lisaks mitteverbaalsele olukorrale reageerimisele ka uut informatsiooni, mille ta lugedes sai, ning väljendab ka üllatust, seetõttu eelneb tõlkes sõnale „nii“ sõna „või“, mida võib põhjendada EKSS-i definitsiooniga, mille järgi võib „või“ esineda rõhutava sõnana lause alguses väljendamaks tundeid nagu imestus.

“*Well, here's my house.*” (Bradbury 2008: „Nonii, olemegi minu maja juures.“ 233)

“*Well, it’s the cellar box for you, B-Two.*” „Nii, keldrikasti aeg, B-Kaks.“
(Bradbury 2008: 233)

“*Well, here I am /.../*” (Bradbury 2008: 30) „Nii, siin ma olen /.../“

Ülaltoodud ingliskeelsete näidete puhul on algtekstis tegemist teemavahetusega, kuid tõlkevasted on erinevad. Esimese näite puhul võib märgata ka eelmise näiterühma puhul märgitud ümbrusele reageerimist, samuti on lause väga sarnane juba eelmainitud näitelausega „Nõndaks, olemegi kohal“. Sõna „nõndaks“ pole siin siiski kasutatud, sest see on liiga kirjakeelne. Teise näite puhul pole tegemist ümbrusele reageerimisega, seega on kasutatud partiklit „nii“. Tiit Hennoste on „nii“ liigitanud piiripartiklite alla. Piiripartiklite puhul on tegemist konnektiivide, piirimarkerite ja teema vahetuse märkidega (Hennoste 2000: 1354). Seega on tõlkevaste siin sobiv.

Kolmas näide on liigitatud teemavahetuse alla, sest tegemist on kõnevooru alustava lausungiga, ehk sellel on samasugused jooned teemavahetusega. Ka Hennoste on partiklitest rääkides kõnevooru alustavaid ja teemat alustavaid partikleid koos käsitletud (Hennoste 2000: 1366).

“*Well, then, have a look at our nursery.*” „Siis vaata palun meie lastetuba.“
(Bradbury 2008: 23)

Ka ülaltoodud näite puhul võiks konteksti vaadates *welli* pidada teemavahetuse märkijaks, kuid lausungile annab lisatähenduse *then*. Haselow järgi funktsioneerib *then* diskursusemarkerina samamoodi nagu väljend *in that case* ja väljendab põhjuslikku seost. Kui asendada ingliskeelses lauses *then* väljendiga *in that case* oleks lause samuti korrektne ja väljendaks sama mõtet. Seega on õigustatud sõna „siis“, kasutamine, mille abil saab väljendada põhjuslikkust.

“*Well, in five minutes we’ll be on our way to Iowa.*” „Viie minuti pärast oleme teel Iowasse.“
(Bradbury 2008: 28)

Antud lausungile eelneb kaaskõneleja küsimus – “*How would you like to lie in a box most of the time?*”- millele kõneleja ei oska vastata. Tundes, et tema vastus on ebapiisav, alustab

kõneleja hoopis uut teemat ning kasutab selleks markerit *well*. Lähtetekstis kõlab markeri *well* kasutamine selles kontekstis loomulikult, kuid kui tõlkes lisada lausungi algusesse teemat alustav partikkel (Hennoste järgi on need *nonii, nii, einoh, nojah* jms partiklid (2000: 1366)), omastame kõnelejale tundeid, mida algtekst ei väljenda. Eesti keeles on sellistel teemat alustavatel partiklidel ka mitmeid tundeid väljendavaid funktsioone, seega on segaduse vältimise eesmärgil tõlkes partikli mittekasutamine õigustatud.

“*Well-*“ (Bradbury 2008: 240) „Noh-“

Selle näite puhul esitatakse kõnelejale keeruline küsimus – “*How would you like to lie in a box most of the time?*” Kontekstist võib eeldada, et kõneleja ei suuda kohe vastata ja kasutab seega *welli* viivitusvahendina. Eesti keeles on vasteks „noh“. Valiku sobivust kinnitab Hennoste uurimus, mille järgi kasutatakse partiklit „noh“ tihti „edasilükkaja“ rollis (2000: 52).

“*Well,*” said Leonard Mark and moved his head „Nii,” ütles Leonard Mark ja liigutas veidi head ever so little. (Bradbury 2008: 215) pead.

Selle näite puhul on markeri *well* funktsioon pigem teksti liigendav kui mingit tähendusvarjundit edasiandev. Markeriga *well* näidatakse lugejale, et toimuma hakkab eelnevas lausungis mainitud tegevus. Tõlkes on kasutatud vastet „nii“, mida võib põhjendada sellega, et seda kasutatakse tõlkes ühendajana ning Hennoste järgi võib partiklile „nii“ omistada ühendavat tähendust (Hennoste 2000: 1345).

“*Well, just let me get a sliver of wood under his toenails and maybe burn his fingers a bit with a steel file, and we’ll see if he performs!*” (Bradbury 2008: 224) „Nooh, las ma võtan puulaastu ja torkan selle ta varbaküünte alla ja põletan tema sõrmi natuke rauaviiliga ja siis vaatame, kas ta esineb või ei!“

Selle näite puhul oli esialgses tõlkes markeri *well* vasteks „noh“. Pärast diskursusemarkerite olemusega lähemalt tutvumist ja tõlke läbivaatamist on „noh“ asendunud partikliga „nooh“, et paremini edasi anda kõneleja emotsioone. EKSS-i järgi rõhutab partikkel „nooh“ meelepaha, hurjutust või ähvardust ja on seega selles kontekstis kohasem kui „noh“.

“*Well, this city’s too familiar.*” (Bradbury „See linn on liiga tuttav.“
2008: 246)

Ülaloodud näide on üks kahest, kus *well* on tõlkes kaduma läinud. Algetekstis vastab selle lause kõneleja iseenda küsimusele, kuid mitte otseselt, ehk vastus on ebapiisav. Valikut marker välja jätta võib põhjendada sellega, et eesti keeles on seda tähendusvarjundit meile saadalolevate partiklitega väga raske edasi anda.

Diskursusemarkeri *well* puhul on tõlkevastete varieeruvus kõige suurem, kasutatud on kaheksat erinevat vastet. See on ka loogiline, sest *well* täidab lähtetekstis paljusid erinevaid funktsioone. Enamjaolt on markerile leitud vaste, mis annab edasi lähtetekstis sisalduvat funktsiooni ja tähendust. Ühel korral on esialgset tõlkevastet korrigeeritud ja partikkel „noh“ muutus partikliks „nooh“, sest eestikeelseid võimalikke vasteid uurides selgus, et see variant annab paremini edasi kõneleja ähvardavat ja vihast tooni. Neil kahel korral, mil marker tõlkest välja on jäänud, ei muutu tõlge tõlke autori arvates selle tõttu vaesemaks, vaid hoiab ära lausungi muutumise markeerituks või mitmetimõistetavaks.

2. Diskursusemarker *Oh*

2.1 Markeri üldiseloostus

Deborah Schiffrin on diskursusemarkerit *oh* väga põhjalikult uurinud ning kirja pannud *oh* erinevad väljendusvormid ja funktsioonid. Need on:

- 1) ootamatu reaktsioon uuele või üllatavale informatsioonile, nagu näiteks ootamatu ilmutus, ootamatu meenus, üllatav küsimus või üllatav pakkumine;
- 2) liigendav marker (*disjunct marker*), mis annab adressaadile märku, et varasemalt öeldu on tuleva lausungi mõistmiseks vajalik;
- 3) annab märku, et järgnev lausung on mitmetähenduslik, väljajäteline või et seda ei peaks tõsiselt võtma;
- 4) annab märku tulevast parandusest;
- 5) eristab kõnelejat tema jutustuses esinevast tegelasest;
- 6) rõhutamine;
- 7) annab märku tulevast emotsionaalsest või hinnangulisest lausungist;
- 8) interaktiivne vahend (*interactive device*), mis näitab, et lausungiga nõustutakse, et lausungiga ei nõustuta või et kõneleja peaks mõtte lõpule viimiseks rääkimist jätkama;
- 9) osa tavakohaseks muutunud fraasideks, kus nad ei kanna tähendust (nt *Oh I beg your pardon*);
- 10) vahend tähelepanu saamiseks;
- 11) vahend kõnevooru hoidmiseks;
- 12) demonstreerib, et kõneleja on vestlusesse haaratud;
- 13) demonstreerib, et vestluskaaslase emotsioonid on oodatust intensiivsemad või oodatust vähem intensiivsed;
- 14) vahend, millega kõnelejast informatsiooni välja meelitada;
- 15) lausungi pehmendamine;
- 16) näitab, et kõneleja valib sõnu või puikleb (*hedging*);
- 17) näitab, et kõneleja oli kohal hetkel, kui *oh*-ga algav tsitaat esitati (Schiffrin 1987 Fox Tree 1999: 281 kaudu).

John Heritage on uurinud *oh*-ga algavaid vastuseid hinnangutele ja küsimustele. Heritage'i järgi kasutatakse partiklit *oh* kõnevooru alguses väljendamaks hoiakut eelneva kõneleja lausungi suhtes. Näiteks väljendavad markeriga *oh* algavad vastused küsimustele tihti seda, et küsimus ei olnud relevantne või kohane. Hinnangutele vastates annab vastaja markerit *oh* kasutades märku, et probleemi tuleks käsitleda tema vaatepunktist vaadatuna. See on tõsi nii *oh*-ga algavate nõustumiste kui ka nõustumuste puhul (Heritage 2002: 197-198).

***Oh*-ga algav nõustumine**

Eristada võib kahte nõustumise liiki. Esiteks on nõustumised, kus kõnelejal on ühine kontekst, neid liidab mingi ühine kogemus. Kumbki kõneleja teab, et teisel kõnelejal on piisavalt kogemusi, et hetkel arutletud objektile hinnangut anda. Näiteks

((J and R are in a rowboat on a lake))

J: It's really a clear lake, isn't it?

R: It's wonderful.

Sellistes olukordades põhineb teisene nõustuv hinnang ühisel kogemusel. Kuid *oh*-ga algavate teiseste hinnangute puhul on tegemist teistsuguse protsessiga (Heritage 2002: 198).

Markeriga *oh* algav teisene hinnang annab märku, et tähelepanekuga nõustuv kõneleja on juba varem iseseisvalt samale järeldusele jõudnud. Pole vajalik, et kõnelejal oleks ühine jagatud kogemus, nad võivad kõneldust olla näiteks meedia vahendusel kuulnud. Seega, *oh*-ga algav teisene hinnang annab edasi kõneleja epistemoloogilist sõltumatust. Küsimustele vastates näitab lausungi alustamine markeriga *oh*, et järgnev hinnang põhineb vastaja enda kogemustel (Heritage 2002: 201).

Nõustumiste puhul võib markeriga *oh* algav lausung viidata ka sellele, et teise kõneleja käes on epistemoloogiline võim. Kui esimesel kõnelejal on millegi kohta vaid teisesed teadmised (näiteks arutletakse filmi üle, mida esimene kõneleja pole näinud, kuid ta on sellest kuulnud), aga teisesel kõnelejal on selle kohta esmased teadmised (ta on ise filmi näinud), siis viitab teise kõneleja *oh*-ga algav nõustuv lausung sellele, et temal on suurem õigus hinnangu andmiseks, ehk tema käes on epistemoloogiline võim. Paljudel juhtudel, kus markeriga *oh* algav nõustumine annab edasi ka teise kõneleja epistemoloogilist eesõigust käsitletava teema hindamisel, sisaldab nõustuv kõnevoor ka täpsustust või lahkarmumust. *Oh*-ga alustamine võib viidata ka konkureeriva nõustumise (*competitive agreement*) protsessile. Sel

juhul pooled küll nõustuvad üksteisega, kuid kumbki pool rõhutab hinnangu andmisel enda kogemuse prioriteetsust (Heritage 2002: 204-211).

Markeriga oh algav nõustumatus

Markerit *oh* ei kasutata tavaliselt esimese lahkavastuse väljendava lausungi alguses. Pigem kasutavad markerit *oh* pooled, kes vastavad juba tekkinud lahkavastusele. Seetõttu võib markeri *oh* kasutamist pidada viisiks, kuidas vaidlusi ägestada. Markerit *oh* kasutades üritab kõneleja oma epistemoloogilist prioriteetsust maksma panna. Selle abil jääb kõneleja nii oma positsioonile kindlaks kui ka taaskinnitab juba antud hinnangut. *Oh* esineb ka juhtudel, kus nõustumine on nõrk. Nõrk nõustumine kutsub sageli esile lahkavastuse, kus taaskinnitatakse eelnevaid hoiakuid, neile taaskinnitustele eelneb *oh*. Näiteks:

A: *She's a fox.*

B: *Yeah, she's a pretty girl.*

A: *Oh, she's gorgeous!*

Selles näites järgneb tugevalt positiivsele hinnangule nõustumine ja nõrgem hinnang. Esialgse hinnangu andja taaskinnitab seejärel oma arvamust teise tugevalt positiivse hinnanguga, mis algab markeriga *oh* (Heritage 2002: 215-219).

On kindlaks tehtud, et markerit *oh* kasutatakse tihti uue informatsiooni vastuvõtmise kinnitamiseks, sel juhul näitab *oh*, et kõneleja teadmistes on toimunud muutus. Kuid *oh* võib väljendada ka teisi muutusi kõneleja seisundis (*change of state*), näiteks võib kõneleja kasutada markerit *oh* millegi märkamise või äratundmise väljendamiseks. Samuti väljendab küsimusele vastates lausungi *oh*-ga alustamine, et küsimusele on millegipärast keeruline vastata, küsimus pole ehk relevantne, kohane või sisaldab valesid eeldusi (Heritage 1998: 291-294).

Heritage'i sõnul täidab *oh* kasutamine vastuse alguses järgnevaid funktsioone:

- a) näitab, et küsimus millele vastatakse on problemaatiline, probleeme tekitavad kas küsimuse relevantsus, selles sisalduvad eeldused või kontekst;
- b) annab märku sellest, et vastaja ei taha küsimusega algatatud teemaga edasi minna;
- c) on osaks probleemidest märku andvatest (*trouble-premonitory*) vastustest „*how are you*“ stiilis küsimustele (Heritage 1998: 296).

On mitmeid juhtumeid, kus esitatud küsimust võib pidada kohatuks. Heritage on probleeme tekitavad küsimused jaotanud kolme gruppi. Esiteks küsimused, mille muudab kohatuks eelnev diskursus. Sel juhul käsitleb küsimus midagi, mille kohta vastaja juba on informatsiooni andnud, kas siis otseselt või eelduste kaudu. Teiseks küsimused, mille muudab kohatuks kontekst. Sel juhul peab vastaja vastust enesestmõistetavaks konteksti või siis küsija kultuurilise või isikliku tausta tõttu. Kolmandaks küsimused, mille muudab kohatuks nende asetus kõneluses. See grupp jaguneb veel omakorda mitmeks haruks. Nende hulgas on küsimused, mis asuvad vestluses ebatavalisel kohal (näiteks süüdistus kohal, kus tavaliselt oleks „*how are you*“ tüüpi küsimus) ja küsimused, mis toovad kaasa teemavahetuse. *Oh* võib esineda ka siis, kui kõneleja peab eelnevat küsimust kohatuks ja soovib pöörduda tagasi teema juurde, mis tema arust on sobivam (Heritage 1998: 297-305, 319).

2.2 Diskursusemarker *oh* algtekstis ja tõlkes

Algtekstis esines diskursusemarkerit *oh* 22 korda. Tõlkes on vasteks kümnel korral „oh“. Kolmel korral on vasteks „oo“, kahel korral „ah“ ning ühel korral „no“ ja „oi“. Viiel korral on marker tõlkes välja jäänud.

“*Oh yes,*” said the Illustrated Man. “*I’m so proud of my Illustrations that I’d like to burn them off.*” (Bradbury 2008: 4) „*Oo jaa,*“ ütles Illustreeritud Mees. „*Ma olen oma Illustratsioonide üle nii uhke, et põletaksin nad hea meelega enda küljest ära.*“

Antud näite puhul eelneb Illustreeritud Mehe vastusele jutustaja hinnang „*Why, they’re beautiful!*“. Tegemist on hinnanguga, mis on antud objektile, mille kohta on hinnangu andjal vaid teisesed teadmised. Vastaja rõhutab oma vastusega oma epistemoloogilist võimu. Ta ei vaidle vastu sellele, et tätoveeringud on ilusad, kuid väljendab oma vastusega, et ainult tema teab, mis tunne on nendega elada. Esialgses tõlkes oli *oh* vasteks „oh“, kuid pärast tõlke uuesti läbivaatamist sai uueks vasteks „oo“, seda seetõttu, et EKSS-i järgi on rõhutatud eituse või jaatuse puhul sobivam „oo“ ning see variant tundub ka eesti kõnekeelele loomulikum olevat.

“*Lydia! Oh, my dear poor sweet Lydia!*” „*Lydia! Oo mu vaene väike kallis Lydia!*“
(Bradbury 2008: 12)

Aijmeri (1987 Fox Tree, Schrock 1999: 281 kaudu) järgi on üks *oh* funktsioonidest demonstreerida, et vestluskaaslase emotsioonid on oodatust intensiivsemad või oodatust vähem intensiivsed. Antud näite puhul eelnes markerit *oh* sisaldavale lausungile kirjeldus: *Outside, in the hall, with the door slammed he was laughing and she was crying, and they both stood appalled at the other's reaction.* Seega väljendab *oh* kasutamine siin kõneleja üllatust oma kaaslase reaktsiooni suhtes. Samas võib konteksti vaadates eeldada ka kõnelejapoolset kohkumist ja ehk isegi haletsust. Seega on tõlkes kasutatud partikli „oh“ asemel partiklit „oo“, seda seetõttu, et kuigi seletava sõnaraamatu järgi väljendavad nii „oh“ kui ka „oo“ imestust ja üllatust, kannab „oo“ endas kohkumise ja haletsuse lisatähendusi.

Oh, they look real, I must admit—Africa in your parlor—but it's all dimensional, superreactionary, supersensitive color film and mental tape film behind glass screens.
(Bradbury 2008: 12)

Oh, ma pean tunnistama, et nad näevad reaalsed välja – Aafrika omaenda puhketoas – aga see kõik on vaid dimensionaalne ülireageeriv, ülimalt tundlik värviline filmilint ja vaimne filmilint klaasekraanide taga.

Selle näite puhul on algtekstis raske tuvastada *oh* funktsiooni, mis vastaks suulises kõnes tuvastatud funktsioonidele. Kõneleja kasutab markerit *oh* omaenda lausungi jätkamiseks, et sisestada lausungisse mööndus. Seega on pigem tegemist teksti struktureerimise võttega kui kõnekeele eripära edasiandmisega. Seetõttu on õigustatud tõlkes partikli „oh“, kasutamine, sest see annab edasi möönmise tähendust.

“Yes, yes, oh yes!” (Bradbury 2008: 14)

„Jah, jah, oo jah!“

Selles näites kasutatakse markerit *oh* emotsiooni rõhutamiseks. Valikule „oo“ leiab põhjenduse seletavast sõnaraamatust, mille järgi annab eesti keeles rõhutatud jaatust edasi partikkel „oo“.

“Oh, George!” (Bradbury 2008: 14)

„Oh, George!“

Markerit *oh* kasutatakse jällegi emotsionaalsuse rõhutamiseks, kuid ka kaaskõneleja tähelepanu saamiseks. Tõlkes on samuti kasutatud partiklit „oh“, sest partikkel „oo“ oleks

siinkohal ehk liiga pateetiline, eriti kuna EKSS-i järgi kasutatakse partiklit „oo“ ka piduliku pöördumise korral.

“*Oh, come on now, Peter.*” (Bradbury 2008: 18). „Ole nüüd, Peter.“

Selle näite puhul pole marker *oh* otseselt tõlkesse edasi kandunud. Algtekstis annab *oh* edasi kõneleja emotsionaalsust ja tema hinnangut eelnevale lausungile – et eelnev lausung pole tõene. Tundus, et eesti keeles annab juba sõna „nüüd“ selle tähenduse edasi. Ka EKSS-i järgi võib „nüüd“ väljendada vastuväidet, kahtlust ja meelepaha, seega oleks „oh“ või „ah“ lisamine siin juba üleliigne.

“*If you intersperse this Africa with a little variety – oh, Sweden perhaps, or Denmark or China –*” (Bradbury 2008: 22) „Kui te puistate Aafrika sekka vahelduseks midagi muud – no näiteks Rootsit või Taanit või Hiinat –“

Siinkohal on *oh* funktsiooniks näidata, et kõneleja teeb kõnelemise ajal spontaanselt valiku, mida öelda. Eesti keeles pole partiklil „oh“ sellist tähendust, samuti kõlaks see partikkel selles lauses ehk veidi võltsilt ja kohatult, eriti kuna tegemist on suulise kõne markeerimisega. Seetõttu on „oh“ asemel tõlkevasteks „no“, kuna see kõlab loomulikumalt ning kollokeerub ka järgneva sõnaga „näiteks“.

“*Oh, so now you admit you have been conjuring up Africa, do you?*” (Bradbury 2008: 22) „Ah et nüüd sa siis tunnistad, et oled Aafrikat esile mananud?“

Kõneleja reageerib eelnevas lausungis saadud informatsioonile üllatusega, kuna ei arvanud, et eelneva lausungi kõneleja oma varasema vale üles tunnistab. Tõlkes on vasteks „ah“, mis annab edasi üllatust ning veidi ka vahelejäämise tähendusvarjundit, mis on selle lausungi puhul kohane.

“*Can't say I did; the usual violences, a tendency toward a slight paranoia here or*” „Ei mäleta, et oleks; tavaline vägivaldsus, laste siin ja seal kerge kalduvus paranoiaks, laste

there, usual in children because they feel persecuted by parents constantly, but, oh, really nothing.” (Bradbury 2008: 23) puhul tavaline, sest nad tunnevad, et vanemad kiusavad neid pidevalt taga, aga ah, ei midagi erilist.“

Selle näite puhul võib markerit *oh* pidada paranduseks teadaandvaks markeriks. Kõneleja loeb üles mitu probleemi kuid ütleb siis, et tegelikult ei olnudki midagi erilist viga. Eestikeelne „ah“ annab siin edasi ka EKSS-is olevat minnalaskmise tähendust ning kollokeerub järgneva segmendiga „ei midagi erilist“. Samuti eelneb partiklile „ah“ partikkel „aga“, mis on Hennoste järgi vastandav partikkel (2000: 2466) ja annab seega märku lausungi viimase osa vastuolust eelnevaga, vihjates kõnelejapoolsele parandusele.

“*Oh, I hate you!*” (Bradbury 2008: 27) „Ma vihkan sind!“

Siinkohal annab *oh* algtekstis lihtsalt lausungile emotsionaalset rõhku juurde. Tõlkes on rõhutav partikkel välja jäänud. Seda peamiselt seetõttu, et lausungi autoriks on laps. Kui üritada partikkel tõlkes ikkagi säilitada (näiteks „Oh, kuidas ma sind vihkan!“) kõlaks lausung lapse suust tulevana kunstlikult.

“*I wanted to dress too. Oh, that horrid Africa, What can they see in it?*” (Bradbury 2008: 28) „Ma tahtsin ka riidesse panna. See õudne Aafrika. Mida nad selles küll näevad?“

Selle näite puhul eelnes kõneleja lausungile küsimus, millele kõneleja ka lausungi alguses vastab. Kuid seejärel soovib kõneleja teemat vahetada. Ilmselt leiab kõneleja, et vestluskaaslase küsimus pole kõige asjakohasem ning on olemas palju tähtsam teema, mida arutada. Kuna eestikeelne „oh“ ei kanna endas teemavahetuse tähendust, on see segaduse vältimiseks välja jäetud. Lugejale on niigi selge, et kõneleja alustab uue temaga.

“*Oh, hello.*” (Bradbury 2008: 30) „Oi, tere.“

Selle näite puhul väljendab *oh* üllatust. Kõneleja lootis eest leida kedagi teist. Tõlkevasteks on „oi“, mis tundub siinkohal kõige loomulikum variant.

“*Oh no! It can't be!*” (Bradbury 2008: 234) „Oo ei! Pole võimalik!“

Algtekstis rõhutab *oh* kõneleja emotsionaalsust. Tõlkevasteks on „oo“, mis kollokeerub eesti keeles paremini eitusega kui „oh“. Ka EKSS-i järgi kasutatakse partiklit „oo“ rõhutatud eituse või jaatuse puhul.

“*Oh, Nettie loves me madly.*” (Bradbury 2008: 236) „Oh, Nettie armastab mind hullupööra.“

Selle lausungi puhul on tähtis eelnev diskursus. Lausungi autor ütleb eelneva diskursuse käigus „*My wife loves me so much she can't bear to have me gone an hour*“. Sellele järgneb vestluskaaslase hinnang “*You're lucky, at least, that your wife loves you*“. Vestluskaaslane nõustub kõneleja hinnanguga, kuid kõneleja peab seda nõustumist nõrgaks ja kinnitab seetõttu uuesti oma esialgset tugevat hinnangut. Eestikeelne „oh“ ei anna küll täpselt seda funktsiooni edasi, kuid EKSS-i järgi kasutatakse seda siiski nõustumise ja kinnitamise rõhutamiseks.

„*Oh, but I don't belong to anybody,*“ said Leonard Mark. (Bradbury 2008: 218) „Oh, aga ma ei kuulu kellelegi,“ ütles Leonard Mark.

Selle lausungi puhul annab *oh* märku sellest, et kõneleja on saanud uut informatsiooni, ta on selle vastu võtnud ning see informatsioon on üllatav. Eesti keeles pole „oh“ küll vastuvõttev marker (*reception marker*), kuid annab siiski edasi üllatust ja seega pole see tõlkest välja jäetud.

“*Oh, they'll be here directly.*” (Bradbury 2008: 30) „Nad on kohe varsti siin.“

Algtekstis eelneb käesolevale lausungile küsimus “*Where are your father and mother?*” Laste vastus sellele küsimusele on ebapiisav, seega alustavad nad lausungit markeriga *oh*. Partikli väljajätu tõlkes saab põhjendada sellega, et eestikeelsel partiklil „oh“ sellist tähendust pole ja võimalikud asendused nagu „oo“ või „oi“ annaksid eesti keeles edasi emotsiooni, mida lähtetekstis ei eksisteeri.

Diskursusemarkeril *oh* on markeri *well* järel kõige rohkem erinevaid tõlkevasteid mis pole markerile *oh* omistatud erinevate funktsioonide ja tähenduste rohkust vaadates üllatav.

Sarnaselt markeril *well* on ka marker *oh* tõlkes välja jäänud juhtudel, kus eestikeelne vaste oleks ebapiisav või annaks edasi ebasobiva tähendusvarjundi.

3. Diskursusemarkerid *You know, I mean*

3.1 Markerite üldiseloostus

You know ja *I mean* on diskursusemarkerid, mis täidavad mitmete uurijate arvates sarnaseid funktsioone. Arvatakse, et markerid *you know* ja *I mean* annavad kuulajale kolme tüüpi interpersonaalset informatsiooni: 1) informatsiooni kõneleja kohta; 2) informatsiooni olukorra kohta, näiteks kas tegemist on formaalse või intiimse olukorraga; 3) informatsiooni viisakustaseme (*level of politeness*) kohta (Fox Tree, Schrock 2002: 728-729).

Markeritele *you know* ja *I mean* on pakutud välja palju erinevaid funktsioone, näiteks, et nende kasutamine väljendab ebakindlust või et neid kasutatakse pigem mitteformaalsetes olukordades sotsiaalse kauguse vähendamiseks. Markeritele *you know* ja *I mean* omistatud suur erinevate funktsioonide hulk seab kahtluse alla nende kasulikkuse info edastamisel. Kuulaja võib kuulda markerit, aga mitte teada, kas see tähendab, et tulemas on parandus, kas kõneleja tahab kõnevooru jätkata või hoopiski vähendada sotsiaalset kaugust. Fox Tree ja Schrocki järgi saab tuumtähenduse abil nende markerite funktsioonidesse selgust tuua (Fox Tree, Schrock 2002: 729-230, 736).

You know

Markeri *you know* puhul on uurijad välja pakkunud kaks võimalikku tuumtähendust. Schourupi ja Schiffrini järgi kontrollitakse *you know*'ga ühiste vaadete/taustateadmiste olemasolu või demonstreeritakse ühiseid vaateid/taustateadmisi. Juckeri ja Smithi järgi on *you know* eesmärk panna kuulajat märkama lausungite relevantsust ja implikatsioone. Nende kahe ettepaneku vahel võib näha seost: selleks, et kuulajad saaksid kõneleja lausungi tähenduse kohta järeldusi teha, peavad neil olema kõnelejaga ühised vaated/jagatud taustateadmised. Fox Tree ja Schrock kasutavad tuumtähendust seletamiseks *you know* funktsioone erinevates valdkondades ning näitamaks, kuidas erinevad teooriad nende kasutuse kohta taanduvad tegelikult tuumtähenduseni (Fox Tree, Schrock 2002: 736-737).

Tuumtähenduse abil saab seletada markerile *you know* omistatud funktsioone nii interpersonaalse suhtluse, kõnevoorude haldamise (*turn management*), paranduste tegemise (*repair*), kõne jälgimise (*monitoring*) kui ka kõne organiseerimise vallas. Näiteks sõprade seas kasutatakse markerit *you know* rohkem ehk seetõttu, et sõpradel on rohkem ühiseid teadmisi kui võõrastel. Samuti ei pruugi *you know* anda märku tulevast parandusest, marker võib

parandust nõudvas vestlusolukorras esineda hoopis seetõttu, et tahetakse esile kutsuda kuulaja järeldusi (Fox Tree, Schrock 2002: 737-738).

I mean

Schiffrini järgi on diskursusemarkeri *I mean* tuumtäheenduseks tulevatest parandustest või täpsustustest teadaandmine (Fox Tree, Schrock 2002: 741).

Samamoodi nagu *you know* puhul saab ka markeri *I mean* tuumtäheenduse abil seletada sellele omistatud suurt funktsioonide hulka nii interpersonaalse suhtluse, kõnevoorude haldamise, paranduste tegemise, kõne jälgimise kui ka kõne organiseerimise vallas. Näiteks võivad teatud kõnelejad teatud kõneolukordades rohkem markerit *I mean* kasutada, sest need kõnelejad on ise või kõneolukorrast tingituna rohkem valmis või võimelised käigupealt parandusi tegema. Samuti võib *I mean* esineda kõnevooru alguses, selle keskel või selle lõpus mitte sellepärast, et markerit *I mean* kasutatakse kõnevooru koordineerimiseks, vaid seetõttu, et kõneleja võib ükskõik millisel ajal otsustada, et soovib vestluskaaslast tulevast parandusest hoiatada (Fox Tree, Schrock 2002: 741-742).

Enamik uurijatest käsitlevad markereid *you know* ja *I mean* multifunktsionaalsetena, kuid Fox Tree ja Schrocki järgi polegi neil nii palju rolle, kui väidetakse, ja nende otstarbe saab tegelikult selgeks teha uurides nende tuumtäheendusi. Samuti polegi nende markerite funktsioonid nii sarnased, kui arvatakse. Kuigi nii *you know* kui ka *I mean* võivad esineda kõnevooru lõpus, näiteks

1) *you can't step foot beyond a certain . you know*

2) *if the response is enthusiastic, well then I mean*

ei tähenda see, et nad oleksid samaväärsed. Esimese näite puhul viitab *you know* sellele, et vestluskaaslane peaks ise järeldama, millest edasi astuda ei saa. Teise näite puhul aga viitab *I mean* sellele, et kõneleja parandaks äsjaöeldut, kuid ta ei taha seda parandust välja öelda. Võib ka öelda, et *you know* julgustab seda, et kuulaja keskenduks omaenda mõtetele ja *I mean* julgustab seda, et kuulaja keskenduks rohkem kõneleja mõtetele ja mõtleks temaga kaasa. Nii *you know* kui ka *I mean* esinevad tihti vestluses, kuna nende funktsioonid on seotud suulise kõne ettekavatsemata, ettevalmistamata ja koostööl põhineva loomusega (Fox Tree, Schrock 2002: 742-744).

3.2 Diskursusemarkerid *you know* ja *I mean* algtekstis ja tõlkes

“*Not exactly, married to a woman who overdoes it. I mean, after all, when you’ve been married ten years, you don’t expect a woman to sit on your lap for two hours every evening, call you at work twelve times a day and talk baby talk.*” (Bradbury 2008: 233)

„Mitte päris, olen abielus naisega, kes pingutab kogu aeg üle. Tähendab, kui juba kümme aastat abielus oled olnud, siis ei eelda enam, et naine igal õhtul kaks tundi sul süles istub ja sulle kaksteist korda päevas tööle helistab ja ninnu-nännutades räägib.“

“*Could I – I mean, is there a possibility – Smith took his friend’s elbow earnestly.*” (Bradbury 2008: 236)

„Kas ma – Tähendab, kas on võimalik –“
Smith haaras tõsiselt oma sõbra küünarnukist.

Algtekstis esines markerit *I mean* kaks korda ning mõlemal juhul saab selle esinemist selgitada markeri tuumtäheendusega – sellele järgneb parandus või täpsustus. Enne diskursusemarkeritega lähemalt tutvumist oli tõlkes siinkohal viimasena toodud näites markeri *I mean* vasteks „ma mõtlen“. Selleks, et paremini edasi anda markeri tuumtäheendust on uueks vasteks „tähendab“. Ka EKSS-i järgi on „tähendama“ oleviku 3. pöördes kõnekeelne täitesõna, mis märgib täpsustust.

“*I love her dearly, you know, but remember the old poem ‘Love will fly if held too lightly, love will die if held too tightly.’ I just want her to relax her grip a little bit.*” (Bradbury 2008: 236)

„Ma armastan teda kogu südamest, sa ju tead, aga seda vana ütlust mäletad: „Armastus lendab, kui hoiad liiga õrnalt; armastus sureb, kui hoiad liiga tugevalt.“ Ma tahan lihtsalt, et ta oma haaret natuke lõdvemaks laseks.“

Markerit *you know* esines algtekstis ühel korral. Selle näite puhul võib pigem näha taustateadmiste demonstreerimist. Kuna kõneleja ja vestluskaaslane on sõbrad, saab kõneleja rõhutada nende ühiseid taustateadmisi – „sa ju tead, et ma armastan teda“.

4. Diskursusemarkerid *nevertheless, yet*

4.1 Markerite üldiseloostus

Belli järgi on diskursusemarkerid *yet, still* ja *nevertheless* tühistavad kontsessiivsed markerid (*concessive cancellative markers*). Tühistavad markerid annavad lausungis märku, millise aspekti eelnevas diskursuses leiduvast tuletatava eelduse kujul esinevast informatsioonist muudab käesolev sõnum tühistatuks. Kontsessiivne tühistav marker nii möönab eelneva diskursuse tõesust kui ka annab märku eelneva diskursusesegmendi põhjal tehtud võimalike tuletuste tühistamisest. Markereid *yet, still* ja *nevertheless* eristatakse kolme omavahel seotud kriteeriumi alusel: 1) ulatuse varieeruvus (*variability of scope*), 2) kõneleja perspektiiv (*speaker perspective*), 3) kontsessiivsuse aste (*degree of concession*). Ulatuse varieeruvuse all mõistetakse seda, kui kaugele peab kuulaja eelneva diskursuse suhtes vaatama, et leida tühistatav aspekt. Markeril *nevertheless* on kõige piiratum ulatus ja markeril *yet* kõige laialdasem ulatus. Kõneleja perspektiiv viitab sellele, kas kõneleja tajub eelnevat diskursust käesoleva sõnumi vaatenurgast või käesolevat sõnumit eelneva diskursuse vaatenurgast. Kui kõneleja kasutab markerit *still*, on tema vaatenurgaks käesolev sõnum, kui ta kasutab markerit *yet*, on tema vaatenurgaks eelnev diskursus ja *neverthelessi* kasutava kõneleja vaatenurk on neutraalne. Kontsessiivsust vaadates näitab *nevertheless* kõige suuremat kontsessiivsuse taset ja *yet* kõige väiksemat (Bell 2010: 1912).

Eelnevad uurimused on eelnimetatud markereid tavaliselt nimetanud kontrastiivseks, kuid tühistamise mõiste tundub paremini edasi andvat seda, kuidas kuulaja teeb järeldusi ning püstitab ja nõrgestab diskursuse arenedes oma eelnevaid eeldusi. Tühistavad markerid nagu *but, however, though, nevertheless, still* ja *yet* annavad kuulajale märku, millist eelnevast diskursusest tuletatavat informatsiooni aspekti käesolev lausung tühistab. Informatsiooni aspekt on mistahes informatsioon, kas eksplitsiitne või implitsiitne, mis esineb eelduse või implikatsiooni kujul ning mida kuulaja saab eelneva diskursuse abil tuletada, kuid ei pruugi alati tuletada. Näiteks:

It was raining heavily. Yet they played tennis (Bell 2010: 1913).

Selle lausungi puhul annab *yet* märku, et eelnevast diskursusest tuletatav eeldus, nimelt, et tennisematš lükati sajuse ilma tõttu edasi, tühistatakse (Bell 2010: 1913).

Kontsessiivsed tühistavad markerid erinevad teistest tühistavatest markeritest kahe tunnusjoone tõttu. Esiteks, kontsessiivsed tühistavad markerid annavad märku sellest, et kõneleja peab eelnevat diskursusesegmenti tõeseks. Näiteks:

A: Ted's so dumb.

B: But/Nevertheless he got an A- in Phonology (Bell 2010: 1914).

Nevertheless tundub andvat märku sellest, et kõneleja B nõustub A hinnanguga Tedi intelligentsile, kuid kui kasutatud on markerit *but*, on tähendus ebaselgem ja võib väljendada ka B nõustumatust A väitega (Bell 2010: 1914).

Teiseks, kontsessiivsed tühistavad markerid annavad märku sellest, et käesolev diskursus tühistab eelneva diskursuse põhjal tuletatud eeldused. Näiteks:

It was 95°F. Nevertheless, Charles insisted on wearing a jacket, and it was all that I could do to stop him (Bell 2010: 1914).

Selle näite puhul on eelnevas diskursuses sisalduv arvatav kuuma ilma mõju ehk õhukeste riiete kandmine käesolevas diskursuses tühistatud (Bell 2010: 1914).

Belli järgi on markeril *nevertheless* kaks tunnusjoont, mille abil seda teistest markerites eristada saab, 1) seda kasutatakse ainult kaudse eelnevast diskursusest tuletatava sõnumi või implikatsiooni puhul, 2) see implikatsioon või sõnum peab olema eeldatav. Seega, näiteks lausungis

We started late. Nevertheless, we arrived on time. (Bell 2010: 1915)

ei ole *nevertheless* kasutus vastuvõetav, sest eelnevast diskursusest pole võimalik tuletada eeldust, millega käesolev diskursus vastanduks (Bell 2010: 1915).

Korpusepõhise uurimise käigus leidis Bell, et markerit *yet* esineb nii suulises kõnes kui ka kirjalikes tekstides rohkem kui markereid *still* ja *nevertheless* ning et markerit *yet* kasutatakse rohkem kirjalikes tekstides ning pigem ilukirjanduses kui ajalehtedes või akadeemilistes kirjutistes. Kirjalikes žanrites esineb *yet* tavaliselt üks, suulises kõnes esineb ta pigem koos partikkelitega *and* või *but*. Sama võib öelda ka markerite *nevertheless* ja *still* kohta (Bell 2010: 1922).

Yet asetab kõneleja perspektiivi eelnevasse diskursusesse ja vaatab käesolevat diskursust eelneva diskursuse vaatenurgast. Näiteks:

A: *there was a crime here in McKinney uh a rather heinous murder there was no um remorse shown by uh*

B: *uh-huh*

A: *at least one of the perpetrators and yet for whatever reason his crime was not considered a capital crime (Bell 2010: 1923)*

Selle näite puhul vaatab kõneleja A käesolevat diskursust *it was not considered a capital crime* eelnevas diskursuses võetud seisukohast – *the perpetrators of a heinous crime showed no remorse* (Bell 2010: 1923).

Mõnikord võib *yet* lisaks väljendada ka kõneleja üllatust. Teatud kontekstis ei anna *yet* märku ainult käesoleva diskursuse tühistavast mõjust eelnevast diskursusest tuletatavale eeldusele, vaid ka sellest, et kõneleja arvates on käesolevas diskursuses esinev tühistus üllatav. Tähele peaks panema seda, et just kõneleja on üllatunud, mitte kuulaja. Teisisõnu, *yet* võib märku anda ka propositsionaalsetest hoiakutes (*propositional attitudes*), mitte ainult sellest, kuidas faktid omavahel suhestuvad. Näitelauseid vaadates võime märgata erinevaid tähendusnüansse sõltuvalt, kas kasutatud on markerit *nevertheless, still* või *yet*.

The Japanese machine is lighter and cheaper.

a) *Nevertheless, the American machine was preferred because of its speed*

b) *Still, the American machine was preferred because of its speed*

c) *Yet/And yet, the American machine was preferred because of its speed (Bell 2010: 1923)*

Kõigi näidete puhul annavad markerid *nevertheless, still* ja *yet* märku sellest, et eelnevast diskursusest tuletatav eeldus – et valitakse Jaapani masin – saab tulevas diskursuses tühistatud. Kuid ainult markeriga *yet* alustatud lausung tundub edasi andvat üllatust, et valituks osutus Ameerika masin (Bell 2010: 1923).

Üks üllatuse mõjusid on nõutuse või paradoksi loomine, seda eriti ühendiga *and yet* ja ilukirjanduses. *Yet* viitab mõistatusele, mida isegi kõneleja ei pruugi lahendada osata. Järgnevad näited on pärit ilukirjandusest:

He looked her full in the face, yet he didn't see her.

They were experts in survival, and yet at the same time they were rank amateurs in recognizing the languid, solitary, untroubled moment (Bell 2010: 1924).

Markeri *yet* ulatus on globaalsem kui markeri *still* ulatus, kuid samas võib *yet* sarnaselt markerile *nevertheless* funktsioneerida ka lokaalsel tasandil. Lokaalsel tasandil loob *yet* nagu ka *nevertheless* lausesiseseid ühendusi, kuid globaalsel tasandil on näha erinevusi. Järgneva

näite puhul oleks Belli sõnul markeri *nevertheless* kasutamine ebasobiv, kuna sellel puudub globaalne ulatus.

The odd thing about the current passion for re-enacting history is that living links with tradition are generally regarded with suspicion. Many people think lawyers should stop wearing wigs on the grounds that they are intimidating. Royal ceremonial is derided as futile and fuddy-duddy.

Yet/Nevertheless/Still Romans celebrated the anniversary of Rome's foundation last week by dressing up as ancient legionaries and marching through the street in spiked helmets. And the world's most modern nation, the United States, greets foreign statesmen visiting the White House with a parade of soldiers dressed in 18th-century uniforms of the American Revolution (Bell 2010: 1924).

Nevertheless siia lausungisse ei sobi, kuna tema tühistamisulatus on piiratud. *Nevertheless* valib tühistamiseks lähima eelneva või lokaalse segmendi (Bell 2010: 1924).

4.2 Diskursusemarkerid *nevertheless* ja *yet* algtekstis ja tõlkes

“*Everyone wants to see the pictures, and yet* „Kõik tahavad pilte näha, kuid samas ei taha *nobody wants to see them.*“ (Bradbury 2008: keegi neid näha.“

3)

Markerit *yet* esines algtekstis vaid üks kord. Markeriga *yet* algav lauseosa tühistab eelneva väite *everyone wants to see the pictures*. Mati Ereli (2010: 55) järgi on „kuid“ ootusvastast vastandust markeeriv sidesõna, mida kasutatakse lausetes nagu näiteks „Sajab, kuid me lähme jalutama“. Algtekstis on küll esimene lausepool otsesem, pole vaja eeldusi tuletada (eestikeelse näitelause puhul oleks eelduseks, et sajuse ilmaga ei käida ujumas), aga kuid funktsioneerib siiski samamoodi kui *yet*.

“*He's a wise one for ten. That I.Q. of his* –“ „Ta on kümneaastase kohta väga tark. See
“*Nevertheless* –“ (Bradbury 2008: 17) tema IQ –”
„Aga ikkagi –”

Markeri *nevertheless* kasutaja peab tõeseks eelneva diskursuse väidet, et laps, kellest kõneldakse, on tark. Kuid ta vaidleb vastu eeldusele, et see tähendab, et laps on suuteline masinaid oma tahtmist tegema panna (eelnev diskursus: “*He may have got into the machinery and fixed something.*”). Kuna tegemist on kaudse eelnevast diskursusest tuletatava sõnumiga, on algtekstis kasutatud markerit *nevertheless*. Selle näite puhul pole tegemist ootusvastase

vastandusega, seetõttu on tõlkes kasutatud sidesõna „aga“, mis Erelti sõnul ei markeeri ootusvastasust, see on üldvastandav sidesõna (Erelt 2010: 58).

“*Nevertheless, I’ve noticed they’ve been decidedly cool toward us since.*” „Siiski, ma olen märganud, et pärast seda on nad meiega ilmselgelt jahedalt käitunud.”
(Bradbury 2008: 20).

Selle näite puhul eelneb markerile *nevertheless* vestluskaaslase lausung “*They’re not old enough to do that alone, I explained.*”. Kõneleja nõustub selle lausungiga, kuid tühistab sellest tuletatava eelduse, et kui lastele on loogiliselt ära seletatud, miks neile midagi keelatud on, ei peaks nad enam selle pärast vihased olema. Tõlkes on kasutatud partiklit „siiski“, sest see aitab kaasa teksti sidususele. Samuti on Erelti järgi „siiski“ mõõnev konnektiivpartikkel, mille abil saab väljendada ootusvastasust (Erelt 2010: 61).

„*Why, you’d starve tomorrow if something went wrong in your kitchen. You wouldn’t know how to tap an egg. Nevertheless, turn everything off.*” „Sa jääksid nälga, kui su köögiga midagi juhtuks. Sa ei oskaks muna katki lüüa. Sellest hoolimata, lülita kõik välja.“

Siin on jällegi tegu ootusvastasusega ehk tuletuste tühistamisega. Eeldus on, et kuna vestluskaaslane jääks ilma tehnoloogiata elus hätta, ei peaks ta sellest loobuma. Järgneva lausega see eeldus tühistatakse ning soovitatakse vestluskaaslasel hoopis kõik masinad välja lülitada. Tõlkes on kasutatud väljendit „sellest hoolimata“. Kuna Erelti järgi on „sellest hoolimata“ mõõnev konnektiivpartikkel, mis väljendab ootusvastatust, on see valik õigustatud (Erelt 2010: 60).

5. Diskursusemarker *but*

5.1 Markeri üldiseloostus

But on samuti tühistav marker, kuid ta ei pruugi olla kontsessiivne. Sarnaselt markeritele *yet* ja *nevertheless* väljendab *but* ootusvastast (*denial-of-expectations*) tähendust lauseosade vahel, mida *but* ühendab. Näiteks:

John is a Republican but he is honest (Lakoff 1971: 67).

See näide on seotud implikatsiooniga, et Vabariikliku Partei liikmed pole ausad. Seega, esimene lauseosa (*John is a Republican*) vihjab eeldusele, millele teine lauseosa (*he is honest*) vastu räägib (Hussein 2008: 1). Eitus võib olla ka kaudne, näiteks:

(A and B are wondering who to consult about a financial matter)

A: John is an economist. We could ask him.

B: He's not an economist, but he is a businessman.

Selle näite puhul eitatakse esimesest lausepoolest tuletatud oletust (me ei saa tema käest küsida) markeriga *but* algava osalause implikatsiooniga (me saame tema käest küsida) (Blakemore 1987: 129).

Lakoffi järgi (1971 Hussein 2008: 1-2 kaudu) kasutatakse markerit *but* ka lihtsalt väljendamaks kontrastiivset suhet lauseosade vahel, näiteks:

Peter is rich but John is poor.

Markerit *but* saab ka kasutada paranduste tegemiseks, sel juhul juhatab *but* sisse lauseosa, mis parandab eelnevas lauseosas esinenud eeldust. Näiteks:

A: Oh! Your brother looks exactly like you.

B: He is not my brother, but my friend (Hussein 2008: 2).

Belli (1998: 527) järgi võib *but* väljendada ka tagasipöördumist diskursuse põhiteema juurde, sel juhul esineb *but* tavaliselt lausungi alguses. Näiteks:

A: I am very happy; we've had a very nice dinner today.

B: But did anybody see my wallet?

Hall (2004: 202) eristab veel ühte markeri *but* kasutust: vastuväite (*objection*) väljendamine. Sel juhul esineb *but* diskursuse alguses. Näiteks:

(Speaker is given whiskey)

But you know I don't drink!

Eesti keeles on vastandavaid sidesõnu uurinud Mati Erelt. Eesti kirjakeeles on viis vastandavat sidesõna: „aga“, „kuid“, „ent“, „kuna“ ja „vaid“. „Aga“ on üldvastandav sidesõna ja seda saab kasutada nii kontrastiivse kui ka ootusvastase vastanduse korral. „Aga“ erineb teistest sidesõnadest, sest sellel on ka konnektiivpartikli omadusi. „Kuid“ ja „ent“ on ootusvastasust markeerivad sidesõnad. Korrigeeriva vastanduse markerina kasutatakse tavaliselt markerit „vaid“. Kui korrektsioonile lisandub ka mööndus, kasutatakse sidesõnu „aga“, „kuid“ ja „ent“, aga sidesõna „ent“ on harvaesinevam ja seda leiab pigem ilukirjandusest (Erelt 2010: 55).

5.2 Diskursusemarker *but* algtekstis ja tõlkes

Algtekstis leidis markerit *but* 65 korda. Tõlkes oli markeri vasteks 46 korda „aga“, 10 korda „kuid“ ja 4 korda „vaid“. Viiel korral pole markerit *but* tõlkes vastandava sidesõnaga edasi antud.

Nendel juhtudel, kus tõlkes vastandav sidesõna puudub, oli algtekstis markeriga *but* väljendatav seos eestikeelsete sidesõnadega edasiandmatu, näiteks:

“Then you won't care about anything but sleep and more sleep.” (Bradbury 2008: 211) „Siis ei hooli sa enam millestki muust kui unest.“

Selle näite puhul võimaliku ootusvastasuse edasiandmisest tähtsam anda edasi mõte, et mingil hetkel muutub elus kõige tähtsamaks uni.

Kuna „aga“ on sidesõnadest kõige üldisem, esines seda ka tõlkes kõige rohkem. Seda esines nii kontrastiivse vastanduse puhul, näiteks

I recall that his arms were long, and the hands thick, but that his face was like a child's, set upon a massive body. (Bradbury 2008: 1) Ma mäletan, et ta käsivarred olid pikad ja käed jämedad, aga massiivse keha otsa asetatud nägu oli nagu lapse oma.

kui ka ootusvastase vastanduse puhul, näiteks

“Can't say I did; the usual violences, a „Ei mäleta, et oleks; tavaline vägivaldsus,

tendency toward a slight paranoia here or there, usual in children because they feel persecuted by parents constantly, but, oh, really nothing.” (Bradbury 2008: 23)

siin ja seal kerge kalduvus paranoiaks, laste puhul tavaline, kuna nad tunnevad, et vanemad kiusavad neid pidevalt taga, aga ah, ei midagi erilist.“

ning ka põhiteema juurde tagasipöördumise puhul, näiteks:

“But who tattooed you? What happened to the artist?” (Bradbury 2008: 4)

„Aga kes sind tätoveeris? Mis kunstnikust sai?“

ja ka vastuväite korral, näiteks:

“But it’s not Africa now, it’s Green Mansions country and Rima.” (Bradbury 2008: 21)

„Aga see ei ole praegu Aafrika, see on Roheliste Mõisate maa ja Rima.“

Kuna ka sidesõna „aga“ võib kasutada ootusvastasust väljendava lause puhul, võiks tegelikult kõik tõlkes esinenud sidesõnad „kuid“ asendada sidesõnaga „aga“, ning tähendus ei muutuks. Näiteks:

„Wendy, tule tagasi!” ütles George Hadley, **kuid** ta oli läinud. (Bradbury 2008: 18)

„Wendy, tule tagasi!” ütles George Hadley, **aga** ta oli läinud.

Tõlkes esineb sidesõna „kuid“ siiski 10 korda, ja seda just juhtudel, kus rõhk on lause ootusvastasusel. Seda saab selgitada sellega, et „kuid“ markeerib ootusvastasust, sidesõnal „aga“ seda funktsiooni ei ole. Näiteks:

I put my hand out to touch it, but it was only an Illustration. (Bradbury 2008: 3)

Ma sirutasin käe, et seda puudutada, kuid see oli kõigest Illustratsioon.

Selle näite puhul annab „kuid“ paremini edasi lause emotsiooni. Lause esimene pool viitab sellele, et kõnealune objekt on reaalne, seda saab puudutada ja käes hoida, lause teine pool tühistab need ootused ja tuletab meile meelde, et tegemist on kõigest Illustratsiooniga.

Üheks markeri *but* vasteks on „vaid“, millel on eesti keeles spetsiaalne tähendus – seda kasutatakse korrigeeriva vastanduse puhul (Erelt 2010: 64). Tõlkes täidabki „vaid“ just seda funktsiooni, näiteks:

/.../ but most of the time what fun for everyone, not only your own son and daughter, but for yourself when you felt like a quick jaunt to a foreign land, a quick change of scenery.

It won't be just talk, but it'll be a place to be, besides.

/.../ aga enamjaolt oli see kõigi jaoks ülimalt lõbus, mitte ainult poja ja tütre jaoks vaid ka enda jaoks, kui tekkis tuju kiireks lõbureisiks võõrale maale, kiireks vahelduseks ümbritsevast.

See ei ole ainult jutt, vaid ka koht, kus saab olla.

Kokkuvõte

Diskursusemarkerid on valdkond, mida peaks tõlkimisel kindlasti silmas pidama, eriti dialoogirohkete tekstide puhul, kus prioriteediks on realistliku kõne edasiandmine, näiteks draamatekstide eestindamisel. Kindlasti on tegemist teemaga, mis vajaks rohkem tähelepanu, et tähtsad tähendusvarjundid ei läheks tõlkimise käigus kaduma.

Markerite tõlkimise teeb keerukaks see, et sageli on ühele diskursusemarkerile mitu võimalikku tõlkevastet. Need vastused ei pruugi aga olla samaväärsed ning võivad endas kanda erinevaid tähendusvarjundeid. Tõlke käigus toimus sobiva markeri valimine intuiitselt. Pärast diskursusemarkeritega põhjalikumalt tutvumist võib öelda, et enamasti see lähenemine toimus, kuid mõnel juhul otsustasin ka tõlkes muudatusi teha, et paremini edasi anda markeri funktsiooni. Näiteks muutus markeri *well* puhul ühel korral esialgne tõlkevaste „noh“ partiklilis „nooh“, kuna eestikeelseid võimalikke vastuseid uurides selgus, et see variant annab paremini edasi kõneleja ähvardavat ja vihast tooni. Võib öelda, et markerite uurimine aitas lähendada lähte- ja sihtteksti.

Kuna diskursusemarkerite uurimisel keskendutakse tavaliselt spontaansete suulisele kõnele, ei kattunud alati diskursusemarkerite teoorias väljapakutud funktsioonid ja tähendused ning konkreetsetes lühijuttudes tuvastatavad funktsioonid ja tähendused. Mõnel juhul on teose autor diskursusemarkerit kasutanud lihtsalt teksti liigendamise vahendina, mitte näiteks markerile omistatud teemavahetuse või täpsustuse sissejuhatamise kontekstis. Siiski võib öelda, et teoorias leiduvad ja lähtetekstis esinevad markerid kandsid enamjaolt samu tähendusi ja täitsid samu funktsioone. See annab märku sellest, et lähtetekstis esinevat suhtlust võiks vähemalt diskursusemarkerite vaatenurgast pidada üpris realistlikuks, ning seda on tarvis ka tõlkimisel silmas pidada. Teoreetiline materjal oli abiks ka nende tõlkeprotsessi käigus tehtud otsuste põhjendamisel, mis tõlke läbivaatamisel samaks jäid.

Kokku esines lähtetekstis selles töös uurimise alla võetud diskursusemarkereid 107 korda. Nendest kordadest on sihttekstist diskursusemarker välja jäänud kaheteistkümnel korral. Välja on marker jäänud juhtudel, kus ingliskeelse markeri funktsiooni ei saa eesti keeles ilma lähteteksti tooni või tähendusvarjundeid muutmata partikliga edasi anda või kus partikli lisamine muudaks eestikeelse lause kunstlikuks. Nendel juhtudel on markeri mõju lausungile üritatud edasi anda teiste vahenditega.

Diskursusemarkereid uurides sai kinnitust eeldus, et markereid ei tohiks ilma mõjuva põhjuseta tõlkest välja jätta. Lisaks teksti liigendamisele ja diskursusesegmentide ühendamisele annavad diskursusemarkerid lugejale ka informatsiooni vestluses osalejate kohta. Kuigi diskursusemarkeri väljajätmine ei muuda lause tõesust, läheb siiski informatsiooni kaduma – kõneleja hoiakud diskursuse suhtes, kõneleja emotsioonid, vestluse meeleolu.

Kasutatud kirjandus

- Aijmer, Karin. 2002. English discourse particles: Evidence from a corpus. Amsterdam: John Benjamins.
- Aijmer, Karin. 2011. Well I'm not sure I think... The use of well by non-native speakers. *International Journal of Corpus Linguistics*, 16: 2, 231-254.
- Alami, Manizheh. 2015. Pragmatic Functions of Discourse Markers: A Review of Related Literature. *International Journal on Studies in English Language and Literature*, 3: 3, 1-10.
- Bazzanella, Carla. Fivela, Barbara Gili. Miecznikowski, Johanna. Brunozzi, Francesca Tini. Bosco, Cristina. Garcea, Alessandro. 2007. Italian allora, French alors: Functions, convergences and divergences, *Catalan Journal of Linguistics*, 6: 9-30.
- Bell, David M. 2010. Nevertheless, still and yet: Concessive cancellative discourse markers. *Journal of Pragmatics*, 42, 1912-1927.
- Bell, David M. 1998. Cancellative discourse markers: a core/periphery approach. *Pragmatics*, 8: 4, 515-542.
- Blakemore, Diane. 1989. Denial and contrast: a relevance theoretic account of *but*. *Linguistics and Philosophy* 12, 15-37.
- Bradbury, Ray. 2008. *The Illustrated Man*. London: HarperCollins.
- Degand, Liesbeth. 2009. On describing polysemous discourse markers. What does translation add to the picture? *From will to well. Studies in linguistics offered to Anne-Marie Simon-Vandenberghe*, 173-183.
- Erelt, Mati. 2010. Vastandavatest sidesõnadest eesti keeles. *The Journal of Estonian and Finno-Ugric Linguistics*, 2, 55-68.

- Fraser, Bruce. 1999. What are discourse markers? *Journal of Pragmatics*, 31, 931-952.
- Fox Tree, Jean. Schrock, Josef C. 2002. Basic meanings of *you know* and *I mean*. *Journal of Pragmatics*, 34, 727-747.
- Fox Tree, Jean. Schrock, Josef C. 1999. Discourse Markers in Spontaneous Speech: Oh What a Difference an Oh Makes. *Journal of Memory and Language*, 40, 280-295.
- Hall, Alison. 2004. The meaning of *but*: a procedural reanalysis. *University College London Working Papers in Linguistics*, 16, 199-236.
- Haselow, Alexander. 2011. Discourse marker and modal particle: The functions of utterance-final *then* in spoken English. *Journal of Pragmatics*, 43, 3603-3623.
- Hennoste, Tiit. 2000. Sissejuhatus suulisesse eesti keelde. *Akadeemia*. 12: 11, 2465-2486.
- Heritage, John. 2002. Oh-prefaced responses to assessments: A method of modifying agreement/disagreement. *The Language of Turn and Sequence*. 196-224.
- Heritage, John. 1998. Oh-prefaced responses to inquiry. *Language in Society* 27: 291–334.
- Jucker, Andreas H. 1993. The discourse marker *well*: A relevance-theoretical account. *Journal of Pragmatics* 19, 435-452.
- Hussein, Miri. 2008. The discourse marker ‘but’ in English and standard Arabic: one procedure and different implementations.
- Keegan, Rebecca. 2006. Ray Bradbury a ‘sci-fi writer’? Saadaval <http://herocomplex.latimes.com/books/ray-bradbury-a-sci-fi-writer-he-called-the-label-a-fantasy/>, 17.05.2015.
- Lakoff, George. 1971. The role of deduction in grammar. *Studies in Linguistic Semantics*.

Reid, Robin Anne. 2000. *Ray Bradbury: a critical companion*. Connecticut: Greenwood Publishing Group.

Schourup, Lawrence. 2001. Rethinking *well*. *Journal of Pragmatics*, 33, 1025-1060.

Summary

UNIVERSITY OF TARTU

College of Foreign Languages and Cultures

Krislin Jõgi

Ray Bradbury teose „*The Illustrated Man*“ tõlge ja selle analüüs

Translation of Ray Bradbury's *The Illustrated Man* and its analysis

Master's thesis

2015

The present thesis consists of the translation of four short stories as well as the epilogue and prologue from Ray Bradbury's collection of short stories titled *The Illustrated Man*. It is followed by an analysis of the translation of discourse markers appearing in the text. The analysis is comprised of theoretical overviews of specific discourse markers detected in the source text, followed by a discussion of the discourse markers' function and meaning in the source text and describing and evaluating the translation solutions.

Keywords: Ray Bradbury, literary translation, discourse markers

LISA

PROLOGUE: The Illustrated Man

It was a warm afternoon in early September when I first met the Illustrated Man. Walking along an asphalt road, I was on the final leg of a two weeks' walking tour of Wisconsin. Late in the afternoon I stopped, ate some pork, beans, and a doughnut, and was preparing to stretch out and read when the Illustrated Man walked over the hill and stood for a moment against the sky.

I didn't know he was Illustrated then. I only knew that he was tall, once well muscled, but now, for some reason, going to fat. I recall that his arms were long, and the hands thick, but that his face was like a child's, set upon a massive body.

He seemed only to sense my presence, for he didn't look directly at me when he spoke his first words:

"Do you know where I can find a job?"

"I'm afraid not," I said.

"I haven't had a job that's lasted in forty years," he said.

Though it was a hot late afternoon, he wore his wool shirt buttoned tight about his neck. His sleeves were rolled and buttoned down over his thick wrists. Perspiration was streaming from his face, yet he made no move to open his shirt.

"Well," he said at last, "this is as good a place as any to spend the night. Do you mind company?"

"I have some extra food you'd be welcome to," I said.

He sat down heavily, grunting. "You'll be sorry you asked me to stay," he said. "Everyone always is. That's why I'm walking. Here it is, early September, the cream of the Labor Day carnival season. I should be making money hand over fist at any small town side show celebration, but here I am with no prospects."

He took off an immense shoe and peered at it closely. "I usually keep a job about ten days. Then something happens and they fire me. By now every carnival in America won't touch me with a ten-foot pole."

"What seems to be the trouble?" I asked.

For answer, he unbuttoned his tight collar, slowly. With his eyes shut, he put a slow hand to the task of unbuttoning his shirt all the way down. He slipped his fingers in to feel his chest. "Funny," he said, eyes still shut. "You can't feel them but they're there. I always hope that someday I'll look and they'll be gone. I walk in the sun for hours on the hottest days, baking,

and hope that my sweat'll wash them off, the sun'll cook them off, but at sundown they're still there." He turned his head slightly toward me and exposed his chest. "Are they still there now?"

After a long while I exhaled. "Yes," I said. "They're still there."

The Illustrations.

"Another reason I keep my collar buttoned up," he said, opening his eyes, "is the children. They follow me along country roads. Everyone wants to see the pictures, and yet nobody wants to see them."

He took his shirt off and wadded it in his hands. He was covered with Illustrations from the blue tattooed ring about his neck to his belt line.

"It keeps right on going," he said, guessing my thought. "All of me is Illustrated. Look." He opened his hand. On his palm was a rose, freshly cut, with drops of crystal water among the soft pink petals. I put my hand out to touch it, but it was only an Illustration.

As for the rest of him, I cannot say how I sat and stared, for he was a riot of rockets and fountains and people, in such intricate detail and colour that you could hear the voices murmuring small and muted, from the crowds that inhabited his body. When his flesh twitched, the tiny mouths flickered, the tiny green-and-gold eyes winked, the tiny pink hands gestured. There were yellow meadows and blue rivers and mountains and stars and suns and planets spread in a Milky Way across his chest. The people themselves were in twenty or more odd groups upon his arms, shoulders, back, sides, and wrists, as well as on the flat of his stomach. You found them in forests of hair, lurking among a constellation of freckles, or peering from armpit caverns, diamond eyes aglitter. Each seemed intent upon his own activity; each was a separate gallery portrait.

"Why, they're beautiful!" I said.

How can I explain about his Illustrations? If El Greco had painted miniatures in his prime, no bigger than your hand, infinitely detailed, with all his sulphurous color, elongation, and anatomy, perhaps he might have used this man's body for his art. The colors burned in three dimensions. They were windows looking in upon fiery reality. Here, gathered on one wall, were all the finest scenes in the universe; the man was a walking treasure gallery. This wasn't the work of a cheap carnival tattoo man with three colors and whisky on his breath. This was the accomplishment of a living genius, vibrant, clear, and beautiful.

"Oh yes," said the Illustrated Man. "I'm so proud of my Illustrations that I'd like to burn them off. I've tried sandpaper, acid, a knife . . ."

The sun was setting. The moon was already up in the East.

“For, you see,” said the Illustrated Man, “these Illustrations predict the future.”

I said nothing.

“It’s all right in sunlight” he went on. “I could keep a carnival day job. But at night—the pictures move. The pictures change.”

I must have smiled. “How long have you been Illustrated?”

“In 1900, when I was twenty years old and working a carnival, I broke my leg. It laid me up; I had to do something to keep my hand in, so I decided to get tattooed.”

“But who tattooed you? What happened to the artist?”

“She went back to the future,” he said. “I mean it. She was an old woman in a little house in the middle of Wisconsin here somewhere not far from this place. A little old witch who looked a thousand years old one moment and twenty years old the next, but she said she could travel in time. I laughed. Now, I know better.”

“How did you happen to meet her?”

He told me. He had seen her painted sign by the road: SKIN ILLUSTRATION! Illustration instead of tattoo! Artistic! So he had sat all night while her magic needles stung him wasp stings and delicate bee stings. By morning he looked like a man who had fallen into a twenty-color print press and been squeezed out, all bright and picturesque.

“I’ve hunted every summer for fifty years,” he said, putting his hands out on the air. “When I find that witch I’m going to kill her.”

The sun was gone. Now the first stars were shining and the moon had brightened the fields of grass and wheat. Still the Illustrated Man’s pictures glowed like charcoals in the half light, like scattered rubies and emeralds, with Rouault colors and Picasso colors and the long, pressed-out El Greco bodies.

“So people fire me when my pictures move. They don’t like it when violent things happen in my Illustrations. Each Illustration is a little story. If you watch them, in a few minutes they tell you a tale. In three hours of looking you could see eighteen or twenty stories acted right on my body, you could hear voices and think thoughts. It’s all here, just waiting for you to look. But most of all, there’s a special spot on my body.” He bared his back. “See? There’s no special design on my right shoulder blade, just a jumble.”

“Yes.”

“When I’ve been around a person long enough, that spot clouds over and fills in. If I’m with a woman, her picture comes there on my back, in an hour, and shows her whole life—how she’ll live, how she’ll die, what she’ll look like when she’s sixty. And if it’s a man, an hour

later his picture's here on my back. It shows him falling off a cliff, or dying under a train. So I'm fired again."

All the time he had been talking his hands had wandered over the Illustrations, as if to adjust their frames, to brush away dust—the motions of a connoisseur, an art patron. Now he lay back, long and full in the moonlight. It was a warm night. There was no breeze and the air was stifling. We both had our shirts off.

"And you've never found the old woman?"

"Never."

"And you think she came from the future?"

"How else could she know these stories she painted on me?" He shut his eyes tiredly. His voice grew fainter. "Sometimes at night I can feel them, the pictures, like ants, crawling on my skin. Then I know they're doing what they have to do. I never look at them any more. I just try to rest. I don't sleep much. Don't you look at them either, I warn you. Turn the other way when you sleep."

I lay back a few feet from him. He didn't seem violent and the pictures were beautiful. Otherwise I might have been tempted to get out and away from such babbling. But the Illustrations . . .

I let my eyes fill up on them. Any person would go a little mad with such things upon his body. The night was serene. I could hear the Illustrated Man's breathing in the moonlight. Crickets were stirring gently in the distant ravines. I lay with my body sidewise so I could watch the Illustrations. Perhaps half an hour passed. Whether the Illustrated Man slept I could not tell, but suddenly I heard him whisper, "They're moving, aren't they?"

I waited a minute.

Then I said, "Yes."

The pictures were moving, each in its turn, each for a brief minute or two. There in the moonlight, with the tiny tinkling thoughts and the distant sea voices, it seemed, each little drama was enacted. Whether it took an hour or three hours for the dramas to finish, it would be hard to say. I only know that I lay fascinated and did not move while the stars wheeled in the sky.

Sixteen Illustrations, sixteen tales. I counted them one by one.

Primarily my eyes focused upon a scene, a large house with two people in it. I saw a flight of vultures on a blazing flesh sky, I saw yellow lions, and I heard voices.

The first Illustration quivered and came to life.

The Veldt

“George, I wish you’d look at the nursery.”

“What’s wrong with it?”

“I don’t know.”

“Well, then.”

“I just want you to look at it, is all, or call a psychologist in to look at it.”

“What would a psychologist want with a nursery?”

“You know very well what he’d want.” His wife paused in the middle of the kitchen and watched the stove busy humming to itself, making supper for four.

“It’s just that the nursery is different now than it was.”

“All right, let’s have a look.”

They walked down the hall of their soundproofed HappyLife Home, which had cost them thirty thousand

dollars installed, this house which clothed and fed and rocked them to sleep and played and sang and was good to them. Their approach sensitized a switch somewhere and the nursery light flicked on when

they came within ten feet of it. Similarly, behind them, in the halls, lights went on and off as they left them behind, with a soft automaticity.

“Well,” said George Hadley.

They stood on the thatched floor of the nursery. It was forty feet across by forty feet long and thirty feet high; it had cost half again as much as the rest of the house. “But nothing’s too good for our children,” George had said.

The nursery was silent. It was empty as a jungle glade at hot high noon. The walls were blank and twodimensional. Now, as George and Lydia Hadley stood in the center of the room, the walls began to purr and recede into crystalline distance, it seemed, and presently an African veldt appeared, in three dimensions, on all sides, in color reproduced to the final pebble and bit of straw. The ceiling above them became a deep sky with a hot yellow sun.

George Hadley felt the perspiration start on his brow.

“Let’s get out of this sun,” he said. “This is a little too real. But I don’t see anything wrong.”

“Wait a moment, you’ll see,” said his wife.

Now the hidden odorophonics were beginning to blow a wind of odor at the two people in the middle of the baked veldtland. The hot straw smell of lion grass, the cool green smell of the hidden water hole, the great rusty smell of animals, the smell of dust like a red paprika in the hot air. And now the sounds: the thump of distant antelope feet on grassy sod, the papery

rustling of vultures. A shadow passed through the sky. The shadow flickered on George Hadley's upturned, sweating face.

"Filthy creatures," he heard his wife say.

"The vultures."

"You see, there are the lions, far over, that way. Now they're on their way to the water hole. They've just been eating," said Lydia. "I don't know what."

"Some animal." George Hadley put his hand up to shield off the burning light from his squinted eyes. "A zebra or a baby giraffe, maybe."

"Are you sure?" His wife sounded peculiarly tense.

"No, it's a little late to be sure," he said, amused. "Nothing over there I can see but cleaned bone, and the vultures dropping for what's left."

"Did you hear that scream?" she asked.

"No."

"About a minute ago?"

"Sorry, no."

The lions were coming. And again George Hadley was filled with admiration for the mechanical genius who had conceived this room. A miracle of efficiency selling for an absurdly low price. Every home should have one. Oh, occasionally they frightened you with their clinical accuracy, they startled you, gave you a twinge, but most of the time what fun for everyone, not only your own son and daughter, but for yourself when you felt like a quick jaunt to a foreign land, a quick change of scenery. Well, here it was!

And here were the lions now, fifteen feet away, so real, so feverishly and startlingly real that you could feel the prickling fur on your hand, and your mouth was stuffed with the dusty upholstery smell of their heated pelts, and the yellow of them was in your eyes like the yellow of an exquisite French tapestry, the yellows of lions and summer grass, and the sound of the matted lion lungs exhaling on the silent noontide, and the smell of meat from the panting, dripping mouths.

The lions stood looking at George and Lydia Hadley with terrible green-yellow eyes.

"Watch out!" screamed Lydia.

The lions came running at them.

Lydia bolted and ran. Instinctively, George sprang after her. Outside, in the hall, with the door slammed he was laughing and she was crying, and they both stood appalled at the other's reaction.

"George!"

“Lydia! Oh, my dear poor sweet Lydia!”

“They almost got us!”

“Walls, Lydia, remember; crystal walls, that’s all they are. Oh, they look real, I must admit—Africa in your parlor—but it’s all dimensional, superreactionary, supersensitive color film and mental tape film behind glass screens. It’s all odorophonics and sonics, Lydia. Here’s my handkerchief.”

“I’m afraid.” She came to him and put her body against him and cried steadily. “Did you see? Did you feel? It’s too real.”

“Now, Lydia . . .”

“You’ve got to tell Wendy and Peter not to read any more on Africa.”

“Of course—of course.” He patted her.

“Promise?”

“Sure.”

“And lock the nursery for a few days until I get my nerves settled.”

“You know how difficult Peter is about that. When I punished him a month ago by locking the nursery for even a few hours—the tantrum he threw! And Wendy too. They live for the nursery.”

“It’s got to be locked, that’s all there is to it.”

“All right.” Reluctantly he locked the huge door. “You’ve been working too hard. You need a rest.”

“I don’t know—I don’t know,” she said, blowing her nose, sitting down in a chair that immediately began to rock and comfort her. “Maybe I don’t have enough to do. Maybe I have time to think too much. Why don’t we shut the whole house off for a few days and take a vacation?”

“You mean you want to fry my eggs for me?”

“Yes.” She nodded.

“And darn my socks?”

“Yes.” A frantic, watery-eyed nodding.

“And sweep the house?”

“Yes, yes—oh, yes!”

“But I thought that’s why we bought this house, so we wouldn’t have to do anything?”

“That’s just it. I feel like I don’t belong here. The house is wife and mother now, and nursemaid. Can I compete with an African veldt? Can I give a bath and scrub the children as

efficiently or quickly as the automatic scrub bath can? I cannot. And it isn't just me. It's you. You've been awfully nervous lately."

"I suppose I have been smoking too much."

"You look as if you didn't know what to do with yourself in this house, either. You smoke a little more every morning and drink a little more every afternoon and need a little more sedative every night. You're beginning to feel unnecessary too."

"Am I?" He paused and tried to feel into himself to see what was really there.

"Oh, George!" She looked beyond him, at the nursery door. "Those lions can't get out of there, can they?"

He looked at the door and saw it tremble as if something had jumped against it from the other side.

"Of course not," he said.

At dinner they ate alone, for Wendy and Peter were at a special plastic carnival across town and had televised home to say they'd be late, to go ahead eating. So George Hadley, bemused, sat watching the dining-room table produce warm dishes of food from its mechanical interior.

"We forgot the ketchup," he said.

"Sorry," said a small voice within the table, and ketchup appeared.

As for the nursery, thought George Hadley, it won't hurt for the children to be locked out of it awhile.

Too much of anything isn't good for anyone. And it was clearly indicated that the children had been spending a little too much time on Africa. That *sun*. He could feel it on his neck, still, like a hot paw. And the *lions*. And the smell of blood. Remarkable how the nursery caught the telepathic emanations of the children's minds and created life to fill their every desire. The children thought lions, and there were lions. The children thought zebras, and there were zebras. Sun—sun. Giraffes—giraffes. Death and death. That *last*. He chewed tastelessly on the meat that the table had cut for him. Death thoughts. They were awfully young, Wendy and Peter, for death thoughts. Or, no, you were never too young, really. Long before you knew what death was you were wishing it on someone else. When you were two years old you were shooting people with cap pistols.

But this—the long, hot African veldt—the awful death in the jaws of a lion. And repeated again and again.

"Where are you going?"

He didn't answer Lydia. Preoccupied, he let the lights glow softly on ahead of him, extinguish behind him as he padded to the nursery door. He listened against it. Far away, a lion roared.

He unlocked the door and opened it. Just before he stepped inside, he heard a faraway scream. And then another roar from the lions, which subsided quickly.

He stepped into Africa. How many times in the last year had he opened this door and found Wonderland, Alice, the Mock Turtle, or Aladdin and his Magical Lamp, or Jack Pumpkinhead of Oz, or Dr. Doolittle, or the cow jumping over a very real-appearing moon—all the delightful contraptions of a make-believe world. How often had he seen Pegasus flying in the sky ceiling, or seen fountains of red fireworks, or heard angel voices singing. But now, this yellow hot Africa, this bake oven with murder in the heat. Perhaps Lydia was right. Perhaps they needed a little vacation from the fantasy which was growing a bit too real for ten-year-old children. It was all right to exercise one's mind with gymnastic fantasies, but when the lively child mind settled on one pattern . . . ? It seemed that, at a distance, for the past month, he had heard lions roaring, and smelled their strong odor seeping as far away as his study door. But, being busy, he had paid it no attention.

George Hadley stood on the African grassland alone. The lions looked up from their feeding, watching him. The only flaw to the illusion was the open door through which he could see his wife, far down the dark hall, like a framed picture, eating her dinner abstractedly.

"Go away," he said to the lions.

They did not go.

He knew the principle of the room exactly. You sent out your thoughts. Whatever you thought would appear.

"Let's have Aladdin and his lamp," he snapped. The veldtland remained; the lions remained.

"Come on, room! I demand Aladdin!" he said.

Nothing happened. The lions mumbled in their baked pelts.

"Aladdin!"

He went back to dinner. "The fool room's out of order," he said. "It won't respond."

"Or—"

"Or what?"

"Or it *can't* respond," said Lydia, "because the children have thought about Africa and lions and killing so many days that the room's in a rut."

"Could be."

"Or Peter's set it to remain that way."

"Set it?"

"He may have got into the machinery and fixed something."

"Peter doesn't know machinery."

“He’s a wise one for ten. That I.Q. of his—“

“Nevertheless—“

“Hello, Mom. Hello, Dad.”

The Hadleys turned. Wendy and Peter were coming in the front door, cheeks like peppermint candy, eyes like bright blue agate marbles, a smell of ozone on their jumpers from their trip in the helicopter.

“You’re just in time for supper,” said both parents.

“We’re full of strawberry ice cream and hot dogs,” said the children, holding hands. “But we’ll sit and watch.”

“Yes, come tell us about the nursery,” said George Hadley.

The brother and sister blinked at him and then at each other. “Nursery?”

“All about Africa and everything,” said the father with false joviality.

“I don’t understand,” said Peter.

“Your mother and I were just traveling through Africa with rod and reel; Tom Swift and his Electric Lion,” said George Hadley.

“There’s no Africa in the nursery,” said Peter simply.

“Oh, come now, Peter. We know better.”

“I don’t remember any Africa,” said Peter to Wendy. “Do you?”

“No.”

“Run see and come tell.”

She obeyed.

“Wendy, come back here!” said George Hadley, but she was gone. The house lights followed her like a flock of fireflies. Too late, he realized he had forgotten to lock the nursery door after his last inspection.

“Wendy’ll look and come tell us,” said Peter.

“She doesn’t have to *tell* me. I’ve seen it.”

“I’m sure you’re mistaken, Father.”

“I’m not, Peter. Come along now.”

But Wendy was back. “It’s not Africa,” she said breathlessly.

“We’ll see about this,” said George Hadley, and they all walked down the hall together and opened the nursery door.

There was a green, lovely forest, a lovely river, a purple mountain, high voices singing, and Rima, lovely and mysterious, lurking in the trees with colorful flights of butterflies, like

animated bouquets, lingering in her long hair. The African veldtland was gone. The lions were gone. Only Rima was here now, singing a song so beautiful that it brought tears to your eyes. George Hadley looked in at the changed scene. “Go to bed,” he said to the children.

They opened their mouths.

“You heard me,” he said.

They went off to the air closet, where a wind sucked them like brown leaves up the flue to their slumber rooms.

George Hadley walked through the singing glade and picked up something that lay in the corner near where the lions had been. He walked slowly back to his wife.

“What is that?” she asked.

“An old wallet of mine,” he said.

He showed it to her. The smell of hot grass was on it and the smell of a lion. There were drops of saliva on it, it had been chewed, and there were blood smears on both sides.

He closed the nursery door and locked it, tight.

In the middle of the night he was still awake and he knew his wife was awake. “Do you think Wendy changed it?” she said at last, in the dark room.

“Of course.”

“Made it from a veldt into a forest and put Rima there instead of lions?”

“Yes.”

“Why?”

“I don’t know. But it’s staying locked until I find out.”

“How did your wallet get there?”

“I don’t know anything,” he said, “except that I’m beginning to be sorry we bought that room for the children. If children are neurotic at all, a room like that—“

“It’s supposed to help them work off their neuroses in a healthful way.”

“I’m starting to wonder.” He stared at the ceiling.

“We’ve given the children everything they ever wanted. Is this our reward—secrecy, disobedience?”

“Who was it said, ‘Children are carpets, they should be stepped on occasionally’? We’ve never lifted a hand. They’re insufferable—let’s admit it. They come and go when they like; they treat us as if we were offspring. They’re spoiled and we’re spoiled.”

“They’ve been acting funny ever since you forbade them to take the rocket to New York a few months ago.”

“They’re not old enough to do that alone, I explained.”

“Nevertheless, I’ve noticed they’ve been decidedly cool toward us since.”

“I think I’ll have David McClean come tomorrow morning to have a look at Africa.”

“But it’s not Africa now, it’s Green Mansions country and Rima.”

“I have a feeling it’ll be Africa again before then.”

A moment later they heard the screams.

Two screams. Two people screaming from downstairs. And then a roar of lions.

“Wendy and Peter aren’t in their rooms,” said his wife.

He lay in his bed with his beating heart. “No,” he said. “They’ve broken into the nursery.”

“Those screams—they sound familiar.”

“Do they?”

“Yes, awfully.”

And although their beds tried very hard, the two adults couldn’t be rocked to sleep for another hour. A smell of cats was in the night air.

“Father?” said Peter.

“Yes.”

Peter looked at his shoes. He never looked at his father any more, nor at his mother. “You aren’t going to lock up the nursery for good, are you?”

“That all depends.”

“On what?” snapped Peter.

“On you and your sister. If you intersperse this Africa with a little variety—oh, Sweden perhaps, or Denmark or China—“

“I thought we were free to play as we wished.”

“You are, within reasonable bounds.”

“What’s wrong with Africa, Father?”

“Oh, so now you admit you have been conjuring up Africa, do you?”

“I wouldn’t want the nursery locked up,” said Peter coldly. “Ever.”

“Matter of fact, we’re thinking of turning the whole house off for about a month. Live sort of a carefree one-for-all existence.”

“That sounds dreadful! Would I have to tie my own shoes instead of letting the shoe tier do it? And brush my own teeth and comb my hair and give myself a bath?”

“It would be fun for a change, don’t you think?”

“No, it would be horrid. I didn’t like it when you took out the picture painter last month.”

“That’s because I wanted you to learn to paint all by yourself, son.”

“I don’t want to do anything but look and listen and smell; what else is there to do?”

“All right, go play in Africa.”

“Will you shut off the house sometime soon?”

“We’re considering it.”

“I don’t think you’d better consider it any more, Father.”

“I won’t have any threats from my son!”

“Very well.” And Peter strolled off to the nursery.

“Am I on time?” said David McClean.

“Breakfast?” asked George Hadley.

“Thanks, had some. What’s the trouble?”

“David, you’re a psychologist.”

“I should hope so.”

“Well, then, have a look at our nursery. You saw it a year ago when you dropped by; did you notice anything peculiar about it then?”

“Can’t say I did; the usual violences, a tendency toward a slight paranoia here or there, usual in children because they feel persecuted by parents constantly, but, oh, really nothing.”

They walked down the hall. “I locked the nursery up,” explained the father, “and the children broke back into it during the night. I let them stay so they could form the patterns for you to see.”

There was a terrible screaming from the nursery.

“There it is,” said George Hadley. “See what you make of it.”

They walked in on the children without rapping.

The screams had faded. The lions were feeding.

“Run outside a moment, children,” said George Hadley. “No, don’t change the mental combination. Leave the walls as they are. Get!”

With the children gone, the two men stood studying the lions clustered at a distance, eating with great relish whatever it was they had caught.

“I wish I knew what it was,” said George Hadley. “Sometimes I can almost see. Do you think if I brought high-powered binoculars here and—“

David McClean laughed dryly. “Hardly.” He turned to study all four walls. “How long has this been going on?”

“A little over a month.”

“It certainly doesn’t *feel* good.”

“I want facts, not feelings.”

“My dear George, a psychologist never saw a fact in his life. He only hears about feelings; vague things. This doesn’t feel good, I tell you. Trust my hunches and my instincts. I have a nose for something bad. This is very bad. My advice to you is to have the whole damn room torn down and your children brought to me every day during the next year for treatment.”

“Is it that bad?”

“I’m afraid so. One of the original uses of these nurseries was so that we could study the patterns left on the walls by the child’s mind, study at our leisure, and help the child. In this case, however, the room has become a channel toward—destructive thoughts, instead of a release away from them.”

“Didn’t you sense this before?”

“I sensed only that you had spoiled your children more than most. And now you’re letting them down in some way. What way?”

“I wouldn’t let them go to New York.”

“What else?”

“I’ve taken a few machines from the house and threatened them, a month ago, with closing up the nursery unless they did their homework. I did close it for a few days to show I meant business.”

“Ah, ha!”

“Does that mean anything?”

“Everything. Where before they had a Santa Claus now they have a Scrooge. Children prefer Santas. You’ve let this room and this house replace you and your wife in your children’s affections. This room is their mother and father, far more important in their lives than their real parents. And now you come along and want to shut it off. No wonder there’s hatred here. You can feel it coming out of the sky. Feel that sun. George, you’ll have to change your life. Like too many others, you’ve built it around creature comforts. Why, you’d starve tomorrow if something went wrong in your kitchen. You wouldn’t know how to tap an egg. Nevertheless, turn everything off. Start new. It’ll take time. But we’ll make good children out of bad in a year, wait and see.”

“But won’t the shock be too much for the children, shutting the room up abruptly, for good?”

“I don’t want them going any deeper into this, that’s all.”

The lions were finished with their red feast.

The lions were standing on the edge of the clearing watching the two men.

“Now I’m feeling persecuted,” said McClean. “Let’s get out of here. I never have cared for these damned rooms. Make me nervous.”

“The lions look real, don’t they?” said George Hadley. I don’t suppose there’s any way—“
“What?”

“—that they could become real?”

“Not that I know.”

“Some flaw in the machinery, a tampering or something?”

“No.”

They went to the door.

“I don’t imagine the room will like being turned off,” said the father.

“Nothing ever likes to die—even a room.”

“I wonder if it hates me for wanting to switch it off?”

“Paranoia is thick around here today,” said David McClean. “You can follow it like a spoor. Hello.” He

bent and picked up a bloody scarf. “This yours?”

“No.” George Hadley’s face was rigid. “It belongs to Lydia.”

They went to the fuse box together and threw the switch that killed the nursery.

The two children were in hysterics. They screamed and pranced and threw things. They yelled and sobbed and swore and jumped at the furniture.

“You can’t do that to the nursery, you can’t!”

“Now, children.”

The children flung themselves onto a couch, weeping.

“George,” said Lydia Hadley, “turn on the nursery, just for a few moments. You can’t be so abrupt.”

“No.”

“You can’t be so cruel . . .”

“Lydia, it’s off, and it stays off. And the whole damn house dies as of here and now. The more I see of the mess we’ve put ourselves in, the more it sickens me. We’ve been contemplating our mechanical, electronic navels for too long. My God, how we need a breath of honest air!”

And he marched about the house turning off the voice clocks, the stoves, the heaters, the shoe shiners, the shoe lacers, the body scrubbers and swabbers and massagers, and every other machine he could put his hand to.

The house was full of dead bodies, it seemed. It felt like a mechanical cemetery. So silent. None of the humming hidden energy of machines waiting to function at the tap of a button.

“Don’t let them do it!” wailed Peter at the ceiling, as if he was talking to the house, the nursery. “Don’t let Father kill everything.” He turned to his father. “Oh, I hate you!”

“Insults won’t get you anywhere.”

“I wish you were dead!”

“We were, for a long while. Now we’re going to really start living. Instead of being handled and massaged, we’re going to live. ”

Wendy was still crying and Peter joined her again. “Just a moment, just one moment, just another moment of nursery,” they wailed.

“Oh, George,” said the wife, “it can’t hurt.”

“All right—all right, if they’ll just shut up. One minute, mind you, and then off forever.”

“Daddy, Daddy, Daddy!” sang the children, smiling with wet faces.

“And then we’re going on a vacation. David McClean is coming back in half an hour to help us move out and get to the airport. I’m going to dress. You turn the nursery on for a minute, Lydia, just a minute, mind you.”

And the three of them went babbling off while he let himself be vacuumed upstairs through the air flue and set about dressing himself. A minute later Lydia appeared.

“I’ll be glad when we get away,” she sighed.

“Did you leave them in the nursery?”

“I wanted to dress too. Oh, that horrid Africa. What can they see in it?”

“Well, in five minutes we’ll be on our way to Iowa. Lord, how did we ever get in this house? What prompted us to buy a nightmare?”

“Pride, money, foolishness.”

“I think we’d better get downstairs before those kids get engrossed with those damned beasts again.”

Just then they heard the children calling, “Daddy, Mommy, come quick—quick!”

They went downstairs in the air flue and ran down the hall. The children were nowhere in sight.

“Wendy? Peter!”

They ran into the nursery. The veldtland was empty save for the lions waiting, looking at them. “Peter, Wendy?”

The door slammed.

“Wendy, Peter!”

George Hadley and his wife whirled and ran back to the door.

“Open the door!” cried George Hadley, trying the knob. “Why, they’ve locked it from the outside! Peter!” He beat at the door. “Open up!”

He heard Peter’s voice outside, against the door.

“Don’t let them switch off the nursery and the house,” he was saying.

Mr. and Mrs. George Hadley beat at the door. “Now, don’t be ridiculous, children. It’s time to go. Mr. McClean’ll be here in a minute and . . .”

And then they heard the sounds.

The lions on three sides of them, in the yellow veldt grass, padding through the dry straw, rumbling and roaring in their throats.

The lions.

Mr. Hadley looked at his wife and they turned and looked back at the beasts edging slowly forward crouching, tails stiff.

Mr. and Mrs. Hadley screamed.

And suddenly they realized why those other screams had sounded familiar.

“Well, here I am,” said David McClean in the nursery doorway, “Oh, hello.” He stared at the two children seated in the center of the open glade eating a little picnic lunch. Beyond them was the water hole and the yellow veldtland; above was the hot sun. He began to perspire.

“Where are your father and mother?”

The children looked up and smiled. “Oh, they’ll be here directly.”

“Good, we must get going.” At a distance Mr. McClean saw the lions fighting and clawing and then quieting down to feed in silence under the shady trees.

He squinted at the lions with his hand tip to his eyes.

Now the lions were done feeding. They moved to the water hole to drink.

A shadow flickered over Mr. McClean’s hot face. Many shadows flickered. The vultures were dropping down the blazing sky.

“A cup of tea?” asked Wendy in the silence.

The Illustrated Man shifted in his sleep. He turned, and each time he turned another picture came to view, coloring his back, his arm, his wrist. He flung a hand over the dry night grass. The fingers uncurled and there upon his palm another Illustration stirred to life. He twisted, and on his chest was an empty space of stars and blackness, deep, deep, and something moving among those stars, something falling in the blackness, falling while I watched. . . .

Marionettes, Inc.

They walked slowly down the street at about ten in the evening, talking calmly. They were both about thirty-five, both eminently sober.

“But why so early?” said Smith.

“Because,” said Braling.

“Your first night out in years and you go home at ten o’clock.”

“Nerves, I suppose.”

“What I wonder is how you ever managed it. I’ve been trying to get you out for ten years for a quiet drink. And now, on the one night, you insist on turning in early.”

“Mustn’t crowd my luck,” said Braling.

“What did you do, put sleeping powder in your wife’s coffee?”

“No, that would be unethical. You’ll see soon enough.”

They turned a corner. “Honestly, Braling, I hate to say this, but you *have* been patient with her. You may not admit it to me, but marriage has been awful for you, hasn’t it?”

“I wouldn’t say that.”

“It’s got around, anyway, here and there, how she got you to marry her. That time back in 1979 when you were going to Rio——”

“Dear Rio. I never *did* see it after all my plans.”

“And how she tore her clothes and ruffled her hair and threatened to call the police unless you married her.”

“She always was nervous, Smith, understand.”

“It was more than unfair. You didn’t love her. You told her as much, didn’t you?”

“I recall that I was quite firm on the subject.”

“But you married her anyhow.”

“I had my business to think of, as well as my mother and father. A thing like that would have killed them.”

“And it’s been ten years.”

“Yes,” said Braling, his gray eyes steady. “But I think perhaps it might change now. I think what I’ve waited for has come about. Look here.”

He drew forth a long blue ticket.

“Why, it’s a ticket for Rio on the Thursday rocket!”

“Yes, I’m finally going to make it.”

“But how wonderful! You *do* deserve it! But won’t *she* object? Cause trouble?”

Braling smiled nervously. “She won’t know I’m gone. I’ll be back in a month and no one the wiser, except you.”

Smith sighed. “I wish I were going with you.”

“Poor Smith, your marriage hasn’t exactly been roses, has it?”

“Not exactly, married to a woman who overdoes it. I mean, after all, when you’ve been married ten years, you don’t expect a woman to sit on your lap for two hours every evening, call you at work twelve times a day and talk baby talk. And it seems to me that in the last month she’s gotten worse. I wonder if perhaps she isn’t just a little simple-minded?”

“Ah, Smith, always the conservative. Well, here’s my house. Now, would you like to know my secret?

How I made it out this evening?”

“Will you really tell?”

“Look up, there!” said Braling.

They both stared up through the dark air.

In the window above them, on the second floor, a shade was raised. A man about thirty-five years old, with a touch of gray at either temple, sad gray eyes, and a small thin mustache looked down at them.

“Why, that’s you!” cried Smith.

“Sh-h-h, not so loud!” Braling waved upward. The man in the window gestured significantly and vanished.

“I must be insane,” said Smith.

“Hold on a moment.” They waited.

The street door of the apartment opened and the tall spare gentleman with the mustache and the grieved eyes came out to meet them.

“Hello, Braling,” he said.

“Hello, Braling,” said Braling.

They were identical.

Smith stared. “Is this your twin brother? I never knew—”

“No, no,” said Braling quietly. “Bend close. Put your ear to Braling Two’s chest.”

Smith hesitated and then leaned forward to place his head against the uncomplaining ribs.

Tick-tick-tick-tick-tick-tick-tick-tick.

“Oh no! It *can*’t be!”

“It is.”

“Let me listen again.”

Tick-tick-tick-tick-tick-tick-tick-tick.

Smith staggered back and fluttered his eyelids, appalled. He reached out and touched the warm hands and the cheeks of the thing.

“Where’d you get him?”

“Isn’t he excellently fashioned?”

“Incredible. Where?”

“Give the man your card, Braling Two.”

Braling Two did a magic trick and produced a white card:

MARIONETTES, INC.

Duplicate self or friends; new humanoid plastic 1990 models, guaranteed against all physical wear. From \$7,600 to our \$15,000 de luxe model.

“No,” said Smith.

“Yes,” said Braling.

“Naturally,” said Braling Two.

“How long has this gone on?”

“I’ve had him for a month. I keep him in the cellar in a toolbox. My wife never goes downstairs, and I have the only lock and key to that box. Tonight I said I wished to take a walk to buy a cigar. I went down cellar and took Braling Two out of his box and sent him back up to sit with my wife while I came on out to see you, Smith.”

“Wonderful! He even smells like you: Bond Street and Melachrinos!”

“It may be splitting hairs, but I think it highly ethical. After all, what my wife wants most of all is *me*. This marionette *is* me to the hairiest detail. I’ve been home all evening. I shall be home with her for the next month. In the meantime another gentleman will be in Rio after ten years of waiting. When I return from Rio, Braling Two here will go back in his box.”

Smith thought that over a minute or two. “Will he walk around without sustenance for a month?” he finally asked.

“For six months if necessary. And he’s built to do everything—eat, sleep, perspire—everything, natural as natural is. You’ll take good care of my wife, won’t you, Braling Two?”

“Your wife is rather nice,” said Braling Two. “I’ve grown rather fond of her.”

Smith was beginning to tremble. “How long has Marionettes, Inc., been in business?”

“Secretly, for two years.”

“Could I—I mean, is there a possibility——” Smith took his friend’s elbow earnestly. “Can you tell me where I can get one, a robot, a marionette, for myself? You *will* give me the address, won’t you?”

“Here you are.”

Smith took the card and turned it round and round. “Thank you,” he said. “You don’t know what this means. Just a little respite. A night or so, once a month even. My wife loves me so much she can’t bear to have me gone an hour. I love her dearly, you know, but remember the old poem: ‘Love will fly if held too lightly, love will die if held too tightly.’ I just want her to relax her grip a little bit.”

“You’re lucky, at least, that your wife loves you. Hate’s my problem. Not so easy.”

“Oh, Nettie loves me madly. It will be my task to make her love me comfortably.”

“Good luck to you, Smith. Do drop around while I’m in Rio. It will seem strange, if you suddenly stop calling by, to my wife. You’re to treat Braling Two, here, just like me.”

“Right! Good-by. And thank you.”

Smith went smiling down the street. Braling and Braling Two turned and walked into the apartment hall.

On the crosstown bus Smith whistled softly, turning the white card in his fingers:

Clients must be pledged to secrecy, for while an act is pending in Congress to legalize Marionettes, Inc., it is still a felony, if caught, to use one.

“Well,” said Smith.

Clients must have a mold made of their body and a color index check of their eyes, lips, hair, skin, etc. Clients must expect to wait for two months until their model is finished.

Not so long, thought Smith. Two months from now my ribs will have a chance to mend from the crushing they’ve taken. Two months from now my hand will heal from being so constantly held. Two months from now my bruised underlip will begin to reshape itself. I don’t mean to sound *ungrateful* . . .

He flipped the card over.

Marionettes, Inc., is two years old and has a fine record of satisfied customers behind it. Our motto is “No Strings Attached.” Address: 43 South Wesley Drive.

The bus pulled to his stop; he alighted, and while humming up the stairs he thought, Nettie and I have fifteen thousand in our joint bank account. I'll just slip eight thousand out as a business venture, you might say. The marionette will probably pay back my money, with interest, in many ways. Nettie needn't know.

He unlocked the door and in a minute was in the bedroom. There lay Nettie, pale, huge, and piously asleep.

"Dear Nettie." He was almost overwhelmed with remorse at her innocent face there in the semidarkness.

"If you were awake you would smother me with kisses and coo in my ear. Really, you make me feel like a criminal. You have been such a good, loving wife. Sometimes it is impossible for me to believe you married me instead of that Bud Chapman you once liked. It seems that in the last month you have loved me more wildly than ever before."

Tears came to his eyes. Suddenly he wished to kiss her, confess his love, tear up the card, forget the whole business. But as he moved to do this, his hand ached and his ribs cracked and groaned. He stopped, with a pained look in his eyes, and turned away. He moved out into the hall and through the dark rooms. Humming, he opened the kidney desk in the library and filched the bankbook. "Just take eight thousand dollars is all," he said. "No more than that." He stopped. "Wait a minute."

He rechecked the bankbook frantically. "Hold on here!" he cried. "Ten thousand dollars is missing!" He leaped up. "There's only five thousand left! What's she done? What's Nettie done with it? More hats, more clothes, more perfume! Or, wait—I know! She bought that little house on the Hudson she's been talking about for months, without so much as a by your leave!"

He stormed into the bedroom, righteous and indignant. What did she mean, taking their money like this?

He bent over her. "Nettie!" he shouted. "Nettie, wake up!"

She did not stir. "What've you done with my money!" he bellowed.

She stirred fitfully. The light from the street flushed over her beautiful cheeks.

There was something about her. His heart throbbed violently. His tongue dried. He shivered. His knees suddenly turned to water. He collapsed. "Nettie, Nettie!" he cried. "What've you done with my money!"

And then, the horrid thought. And then the terror and the loneliness engulfed him. And then the fever and disillusionment. For, without desiring to do so, he bent forward and yet forward

again until his fevered ear was resting firmly and irrevocably upon her round pink bosom. “Nettie!” he cried.

Tick-tick-tick-tick-tick-tick-tick-tick-tick-tick.

* * *

As Smith walked away down the avenue in the night, Braling and Braling Two turned in at the door to the apartment. “I’m glad he’ll be happy too,” said Braling.

“Yes,” said Braling Two abstractedly.

“Well, it’s the cellar box for you, B-Two.” Braling guided the other creature’s elbow down the stairs to the cellar.

“That’s what I want to talk to you about,” said Braling Two, as they reached the concrete floor and walked across it. “The cellar. I don’t like it. I don’t like that toolbox.”

“I’ll try and fix up something more comfortable.”

“Marionettes are made to move, not lie still. How would you like to lie in a box most of the time?”

“Well—”

“You wouldn’t like it at all. I keep running. There’s no way to shut me off. I’m perfectly alive and I have feelings.”

“It’ll only be a few days now. I’ll be off to Rio and you won’t have to stay in the box. You can live upstairs.”

Braling Two gestured irritably. “And when you come back from having a good time, back in the box I go.”

Braling said, “They didn’t tell me at the marionette shop that I’d get a difficult specimen.”

“There’s a lot they don’t know about us,” said Braling Two. “We’re pretty new. And we’re sensitive. I hate the idea of you going off and laughing and lying in the sun in Rio while we’re stuck here in the cold.”

“But I’ve wanted that trip all my life,” said Braling quietly. He squinted his eyes and could see the sea and the mountains and the yellow sand. The sound of the waves was good to his inward mind. The sun was fine on his bared shoulders. The wine was most excellent.

“I’ll never get to go to Rio,” said the other man. “Have you thought of that?”

“No, I——”

“And another thing. Your wife.”

“What about her?” asked Braling, beginning to edge toward the door.

“I’ve grown quite fond of her.”

“I’m glad you’re enjoying your employment.” Braling licked his lips nervously.

“I’m afraid you don’t understand. I think—I’m in love with her.”

Braling took another step and froze. “You’re what?”

“And I’ve been thinking,” said Braling Two, “how nice it is in Rio and how I’ll never get there, and I’ve thought about your wife and—I think we could be very happy.”

“T-that’s nice.” Braling strolled as casually as he could to the cellar door. “You won’t mind waiting a moment, will you? I have to make a phone call.”

“To whom?” Braling Two frowned.

“No one important.”

“To Marionettes, Incorporated? To tell them to come get me?”

“No, no—nothing like that!” He tried to rush out the door. A metal-firm grip seized his wrists.

“Don’t run!”

“Take your hands off!”

“No.”

“Did my wife put you up to this?”

“No.”

“Did she guess? Did she talk to you? Does she know? Is *that* it?” He screamed. A hand clapped over his mouth.

“You’ll never know, will you?” Braling Two smiled delicately. “You’ll never know.”

Braling struggled. “She *must* have guessed; she *must* have affected you!”

Braling Two said, “I’m going to put you in the box, lock it, and lose the key. Then I’ll buy another Rio ticket for your wife.”

“Now, now, wait a minute. Hold on. Don’t be rash. Let’s talk this over!”

“Good-bye, Braling.”

Braling stiffened. “What do you mean, ‘good-bye’?”

Ten minutes later Mrs. Braling awoke. She put her hand to her cheek. Someone had just kissed it. She shivered and looked up. “Why—you haven’t done that in years,” she murmured. “We’ll see what we can do about that,” someone said.

The City

The city waited twenty thousand years.

The planet moved through space and the flowers of the fields grew up and fell away, and still the city waited; and the rivers of the planet rose and waned and turned to dust. Still the city waited. The winds that had been young and wild grew old and serene, and the clouds of the sky that had been ripped and torn were left alone to drift in idle whitenesses. Still the city waited.

The city waited with its windows and its black obsidian walls and its sky towers and its unpennanted turrets, with its untrod streets and its untouched doorknobs, with not a scrap of paper or a fingerprint upon it. The city waited while the planet arced in space, following its orbit about a blue-white sun, and the seasons passed from ice to fire and back to ice and then to green fields and yellow summer meadows.

It was on a summer afternoon in the middle of the twenty thousandth year that the city ceased waiting.

In the sky a rocket appeared.

The rocket soared over, turned, came back, and landed in the shale meadow fifty yards from the obsidian wall.

There were booted footsteps in the thin grass and calling voices from men within the rocket to men without.

“Ready?”

“All right, men. Careful! Into the city. Jensen, you and Hutchinson patrol ahead. Keep a sharp eye.”

The city opened secret nostrils in its black walls and a steady suction vent deep in the body of the city drew storms of air back through channels, through thistle filters and dust collectors, to a fine and tremblingly delicate series of coils and webs which glowed with silver light. Again and again the immense suction occurred; again and again the odors from the meadow were borne upon warm winds into the city.

“Fire odor, the scent of a fallen meteor, hot metal. A ship has come from another world. The brass smell, the dusty fire smell of burned powder, sulphur, and rocket brimstone.”

This information, stamped on tapes which sprocketed into slots, slid down through yellow cogs into further machines.

Click-chakk-chakk-chakk.

A calculator made the sound of a metronome. Five, six, seven, eight nine. Nine men! An instantaneous typewriter inked this message on tape which slithered and vanished.

Clickety-click-chakk-chakk.

The city awaited the soft tread of their rubberoid boots.

The great city nostrils dilated again.

The smell of butter. In the city air, from the stalking men, faintly, the aura which wafted to the great Nose broke down into memories of milk, cheese, ice cream, butter, the effluvium of a dairy economy.

Click-click.

“Careful, men!”

“Jones, get your gun out. Don’t be a fool!”

“The city’s dead; why worry?”

“You can’t tell.”

Now, at the barking talk, the Ears awoke. After centuries of listening to winds that blew small and faint, of hearing leaves strip from trees and grass grow softly in the time of melting snows, now the Ears oiled themselves in a self-lubrication, drew taut, great drums upon which the heartbeat of the invaders might pummel and thud delicately as the tremor of a gnat’s wing. The Ears listened and the Nose siphoned up great chambers of odor.

The perspiration of frightened men arose. There were islands of sweat under their arms, and sweat in their hands as they held their guns.

The Nose sifted and worried this air, like a connoisseur busy with an ancient vintage.

Chikk-chikk-chakk-click.

Information rotated down on parallel check tapes. Perspiration; chlorides such and such per cent; sulphates so-and-so; urea nitrogen, ammonia nitrogen,thus: creatinine, sugar, lactic acid,there!

Bells rang. Small totals jumped up.

The Nose whispered, expelling the tested air. The great Ears listened:

“I think we should go back to the rocket, Captain.”

“I give the orders, Mr. Smith!”

“Yes, sir.”

“You, up there! Patrol! *See* anything?”

“Nothing, sir. Looks like it’s been dead a long time!”

“You see, Smith? Nothing to fear.”

“I don’t like it. I don’t know why. You ever feel you’ve seen a place before? Well, this city’s too familiar.”

“Nonsense. This planetary system’s billions of miles from Earth; we couldn’t possibly’ve been here ever before. Ours is the only light-year rocket in existence.”

“That’s how I feel, anyway, sir. I think we should get out.” The footsteps faltered. There was only the sound of the intruder’s breath on the still air.

The Ear heard and quickened. Rotors glided, liquids glittered in small creeks through valves and blowers. A formula and a concoction—one followed another. Moments later, responding to the summons of the Ear and Nose, through giant holes in the city walls a fresh vapor blew out over the invaders.

“Smell *that*, Smith? Ahh. Green grass. Ever smell anything better? By God, I just like to stand here and smell it.”

Invisible chlorophyll blew among the standing men.

“*Ahh!*”

The footsteps continued.

“Nothing wrong withthat, eh, Smith? Come on!”

The Ear and Nose relaxed a billionth of a fraction. The countermove had succeeded. The pawns were proceeding forward.

Now the cloudy Eyes of the city moved out of fog and mist.

“Captain, the windows!”

“What?”

“Those house windows, there! I saw them move!”

“*I didn’t see it.*”

“They shifted. They changed color. From dark to light.”

“Look like ordinary square windows to me.”

Blurred objects focused. In the mechanical ravines of the city oiled shafts plunged, balance wheels dipped over into green oil pools. The window frames flexed. The windows gleamed.

Below, in the street, walked two men, a patrol, followed, at a safe interval, by seven more. Their uniforms were white, their faces as pink as if they had been slapped; their eyes were blue. They walked upright, upon hind legs, carrying metal weapons. Their feet were booted. They were males, with eyes, ears, mouths, noses.

The windows trembled. The windows thinned. They dilated imperceptibly, like the irises of numberless eyes.

“I tell you, Captain, it’s the windows!”

“Get along.”

“I’m going back, sir.”

“What?”

“I’m going back to the rocket.”

“Mr. Smith!”

“I’m not falling into any trap!”

“Afraid of an empty city?”

The others laughed, uneasily.

“Go on, laugh!”

The street was stone-cobbled, each stone three inches wide, six inches long. With a move unrecognizable as such, the street settled. It weighed the invaders.

In a machine cellar a red wand touched a numeral: 178 pounds . . . 210, 154, 201, 198—each man weighed, registered and the record spooled down into a correlative darkness.

Now the city was fully awake!

Now the vents sucked and blew air, the tobacco odor from the invaders’ mouths, the green soap scent from their hands. Even their eyeballs had a delicate odor. The city detected it, and this information formed totals which scurried down to total other totals. The crystal windows glittered, the Ear tautened and skinned the drum of its hearing tight, tighter—all of the senses of the city swarming like a fall of unseen snow, counting the respiration and the dim hidden heartbeats of the men, listening, watching, tasting.

For the streets were like tongues, and where the men passed, the taste of their heels ebbed down through stone pores to be calculated on litmus. This chemical totality, so subtly collected, was appended to the now increasing sums waiting the final calculation among the whirling wheels and whispering spokes.

Footsteps. Running.

“Come back! Smith!”

“No, blast you!”

“Get him, men!”

Footsteps rushing.

A final test. The city, having listened, watched, tasted, felt, weighed, and balanced, must perform a final task.

A trap flung wide in the street. The captain, unseen to the others, running, vanished.

Hung by his feet, a razor drawn across his throat, another down his chest, his carcass instantly emptied of its entrails, exposed upon a table under the street, in a hidden cell, the captain died.

Great crystal microscopes stared at the red twines of muscle; bodiless fingers probed the still pulsing heart. The flaps of his sliced skin were pinned to the table while hands shifted parts of his body like a quick and curious player of chess, using the red pawns and the red pieces.

Above on the street the men ran. Smith ran, men shouted. Smith shouted, and below in this curious room blood flowed into capsules, was shaken, spun, shoved on smear slides under further microscopes, counts made, temperatures taken, heart cut in seventeen sections, liver and kidneys expertly halved. Brain was drilled and scooped from bone socket, nerves pulled forth like the dead wires of a switchboard, muscles plucked for elasticity, while in the electric subterrene of the city the Mind at last totaled out its grandest total and all of the machinery ground to a monstrous and momentary halt.

The total.

These are men. These are men from a far world, a certain planet, and they have certain eyes, certain ears, and they walk upon legs in a specified way and carry weapons and think and fight, and they have particular hearts and all such organs as are recorded from long ago.

Above, men ran down the street toward the rocket.

Smith ran.

The total.

These are our enemies. These are the ones we have waited for twenty thousand years to see again.

These are the men upon whom we waited to visit revenge. Everything totals. These are the men of a planet called Earth, who declared war upon Taollan twenty thousand years ago, who kept us in slavery and ruined us and destroyed us with a great disease. Then they went off to live in another galaxy to escape that disease which they visited upon us after ransacking our world. They have forgotten that war and that time, and they have forgotten us. But we have not forgotten them. These are our enemies. This is certain. Our waiting is done.

“Smith, come back!”

Quickly. Upon the red table, with the spread-eagled captain’s body empty, new hands began a fight of motion. Into the wet interior were placed organs of copper, brass, silver, aluminum, rubber and silk; spiders spun gold web which was stung into the skin; a heart was attached, and into the skull case was fitted a platinum brain which hummed and fluttered small sparkles of blue fire, and the wires led down through the body to the arms and legs. In a moment the body was sewn tight, the incisions waxed, healed at neck and throat and about the skull—perfect, fresh, new.

The captain sat up and flexed his arms.

“Stop!”

On the street the captain reappeared, raised his gun and fired. Smith fell, a bullet in his heart.

The other men turned.

The captain ran to them.

“That fool! Afraid of a city!”

They looked at the body of Smith at their feet.

They looked at their captain, and their eyes widened and narrowed.

“Listen to me,” said the captain. “I have something important to tell you.”

Now the city, which had weighed and tasted and smelled them, which had used all its powers save one, prepared to use its final ability, the power of speech. It did not speak with the rage and hostility of its massed walls or towers, nor with the bulk of its cobbled avenues and fortresses of machinery. It spoke with the quiet voice of one man.

“I am no longer your captain,” he said. “Nor am I a man.”

The men moved back.

“I am the city,” he said, and smiled.

“I’ve waited two hundred centuries,” he said. “I’ve waited for the sons of the sons of the sons to return.”

“Captain, sir!”

“Let me continue. Who built me? The city. The men who died built me. The old race who once lived here. The people whom the Earthmen left to die of a terrible disease, a form of leprosy with no cure. And the men of that old race, dreaming of the day when Earthmen might return, built this city, and the name of this city was and is Revenge, upon the planet of Darkness, near the shore of the Sea of Centuries, by the Mountains of the Dead; all very poetic. This city was to be a balancing machine, a litmus, an antenna to test all future space travelers. In twenty thousand years only two other rockets landed here. One from a distant galaxy called Ennt, and the inhabitants of that craft were tested, weighed, found wanting, and let free, unscathed, from the city. As were the visitors in the second ship. But today! At long last, you’ve come! The revenge will be carried out to the last detail. Those men have been dead two hundred centuries, but they left a city here to welcome you.

“Captain, sir, you’re not feeling well. Perhaps you’d better come back to the ship, sir.”

The city trembled.

The pavements opened and the men fell, screaming. Falling, they saw bright razors flash to meet them!

Time passed. Soon came the call:

“Smith?”

“Here!”

“Jensen?”

“Here!”

“Jones, Hutchinson, Springer?”

“Here, here, here!”

They stood by the door of the rocket.

“We return to Earth immediately.”

“Yes, sir!”

The incisions on their necks were invisible, as were their hidden brass hearts and silver organs and the fine golden wire of their nerves. There was a faint electric hum from their heads.

“On the double!”

Nine men hurried the golden bombs of disease culture into the rocket.

“These are to be dropped on Earth.”

“Right, sir!”

The rocket valve slammed. The rocket jumped into the sky. As the thunder faded, the city lay upon the summer meadow.

Its glass eyes were dulled over. The Ear relaxed, the great nostril vents stopped, the streets no longer weighed or balanced, and the hidden machinery paused in its bath of oil.

In the sky the rocket dwindled.

Slowly, pleurably, the city enjoyed the luxury of dying.

The Visitor

Saul Williams awoke to the still morning. He looked wearily out of his tent and thought about how far away Earth was. Millions of miles, he thought. But then what could you do about it? Your lungs were full of the “blood rust.” You coughed all the time.

Saul arose this particular morning at seven o’clock. He was a tall man, lean, thinned by his illness. It was a quiet morning on Mars, with the dead sea bottom-flat and silent—no wind on it. The sun was clear and cool in the empty sky. He washed his face and ate breakfast.

After that he wanted very much to be back on Earth. During the day he tried every way that it was possible to be in New York City. Sometimes, if he sat right and held his hands a certain way, he did it.

He could almost smell New York. Most of the time, though, it was impossible.

Later in the morning Saul tried to die. He lay on the sand and told his heart to stop. It continued beating.

He imagined himself leaping from a cliff or cutting his wrists, but laughed to himself—he knew he lacked the nerve for either act.

Maybe if I squeeze tight and think about it enough, I’ll just sleep and never wake, he thought. He tried it. An hour later he awoke with a mouth full of blood. He got up and spat it out and felt very sorry for himself. This blood rust—it filled your mouth and your nose; it ran from your ears, your fingernails; and it took a year to kill you. The only cure was shoving you in a rocket and shooting you out to exile on Mars.

There was no known cure on Earth, and remaining there would contaminate and kill others. So here he was, bleeding all the time, and lonely.

Saul’s eyes narrowed. In the distance, by an ancient city ruin, he saw another man lying on a filthy blanket.

When Saul walked up, the man on the blanket stirred weakly.

“Hello, Saul,” he said.

“Another morning,” said Saul. “Christ, I’m lonely!”

“It is an affliction of the rusted ones,” said the man on the blanket, not moving, very pale and as if he might vanish if you touched him.

“I wish to God,” said Saul, looking down at the man, “that you could at least talk. Why is it that intellectuals never get the blood rust and come up here?”

“It is a conspiracy against you, Saul,” said the man, shutting his eyes, too weary to keep them open.

“Once I had the strength to be an intellectual. Now, it is a job to think.”

“If only we could talk,” said Saul Williams.

The other man merely shrugged indifferently.

“Come tomorrow. Perhaps I’ll have enough strength to talk about Aristotle then. I’ll try. Really I will.”

The man sank down under the worn tree. He opened one eye. “Remember, once we did talk on Aristotle, six months ago, on that good day I had.”

“I remember,” said Saul, not listening. He looked at the dead sea. “I wish I were as sick as you, then maybe I wouldn’t worry about being an intellectual. Then maybe I’d get some peace.”

“You’ll get just as bad as I am now in about six months,” said the dying man. “Then you won’t care about anything but sleep and more sleep. Sleep will be like a woman to you. You’ll always go back to her, because she’s fresh and good and faithful and she always treats you kindly and the same. You only wake up so you can think about going back to sleep. It’s a nice thought.” The man’s voice was a bare whisper. Now it stopped and a light breathing took over.

Saul walked off.

Along the shores of the dead sea, like so many emptied bottles flung up by some long-gone wave, were the huddled bodies of sleeping men. Saul could see them all down the curve of the empty sea. One, two, three—all of them sleeping alone, most of them worse off than he, each with his little cache of food, each grown into himself, because social converse was weakening and sleep was good.

At first there had been a few nights around mutual campfires. And they had all talked about Earth. That was the only thing they talked about. Earth and the way the waters ran in town creeks and what homemade strawberry pie tasted like and how New York looked in the early morning coming over on the Jersey ferry in the salt wind.

I want Earth, thought Saul. I want it so bad it hurts. I want something I can never have again. And they all want it and it hurts them not to have it. More than food or a woman or anything, I just want Earth. This sickness puts women away forever; they’re not things to be wanted. But Earth, yes. That’s a thing for the mind and not the weak body.

The bright metal flashed on the sky.

Saul looked up.

The bright metal flashed again.

A minute later the rocket landed on the sea bottom. A valve opened, a man stepped out, carrying his luggage with him. Two other men, in protective germicide suits, accompanied him, bringing out vast cases of food, setting up a tent for him.

Another minute and the rocket returned to the sky. The exile stood alone.

Saul began to run. He hadn't run in weeks, and it was very tiring, but he ran and yelled.

"Hello, hello!"

The young man looked Saul up and down when he arrived.

"Hello. So this is Mars. My name's Leonard Mark."

"I'm Saul Williams."

They shook hands. Leonard Mark was very young—only eighteen; very blond, pink-faced, blue-eyed and fresh in spite of his illness.

"How are things in New York?" said Saul.

"Like this," said Leonard Mark. And he looked at Saul. New York grew up out of the desert, made of stone and filled with March winds. Neons exploded in electric color. Yellow taxis glided in a still night. Bridges rose and tugs chanted in the midnight harbors. Curtains rose on spangled musicals. Saul put his hands to his head, violently.

"Hold on, hold on!" he cried. "What's happening to me? What's wrong with me? I'm going crazy!"

Leaves sprouted from trees in Central Park, green and new. On the pathway Saul strolled along, smelling the air.

"Stop it, stop it, you fool!" Saul shouted at himself. He pressed his forehead with his hands.

"This can't be!"

"It is," said Leonard Mark.

The New York towers faded. Mars returned. Saul stood on the empty sea bottom, staring limply at the young newcomer.

"You," he said, putting his hand out to Leonard Mark. "You did it. You did it with your mind."

"Yes," said Leonard Mark.

Silently they stood facing each other. Finally, trembling, Saul seized the other exile's hand and wrung it again and again, saying, "Oh, but I'm glad you're here. You can't know how glad I am!"

They drank their rich brown coffee from the tin cups.

It was high noon. They had been talking all through the warm morning time.

“And this ability of yours?” said Saul over his cup, looking steadily at the young Leonard Mark.

“It’s just something I was born with,” said Mark, looking into his drink. “My mother was in the blowup of London back in ’57. I was born ten months later. I don’t know what you’d call my ability. Telepathy and thought transference, I suppose. I used to have an act. I traveled all around the world. Leonard Mark, the mental marvel, they said on the billboards. I was pretty well off. Most people thought I was a charlatan. You know what people think of theatrical folks. Only I knew I was really genuine, but I didn’t let anybody know. It was safer not to let it get around too much. Oh, a few of my close friends knew about my real ability. I had a lot of talents that will come in handy now that I’m here on Mars.”

“You sure scared the hell out of me,” said Saul, his cup rigid in his hand. “When New York came right up out of the ground that way, I thought I was insane.”

“It’s a form of hypnotism which affects all of the sensual organs at once—eyes, ears, nose, mouth, skin—all of them. What would you like to be doing now most of all?”

Saul put down his cup. He tried to hold his hands very steady. He wet his lips. “I’d like to be in a little creek I used to swim in in Mellin Town, Illinois, when I was a kid. I’d like to be stark-naked and swimming.”

“Well,” said Leonard Mark and moved his head ever so little.

Saul fell back on the sand, his eyes shut.

Leonard Mark sat watching him. Saul lay on the sand. From time to time his hands moved, twitched excitedly. His mouth spasmed open; sounds issued from his tightening and relaxing throat.

Saul began to make slow movements of his arms, out and back, out and back, gasping with his head to one side, his arms going and coming slowly on the warm air, stirring the yellow sand under him, his body turning slowly over.

Leonard Mark quietly finished his coffee. While he drank he kept his eyes on the moving, whispering Saul lying there on the dead sea bottom.

“All right,” said Leonard Mark.

Saul sat up, rubbing his face.

After a moment he told Leonard Mark, “I saw the creek. I ran along the bank and I took off my clothes,” he said breathlessly, his smile incredulous. “And I dived in and swam around!”

“I’m pleased,” said Leonard Mark.

“Here!” Saul reached into his pocket and drew forth his last bar of chocolate. “This is for you.”

“What’s this?” Leonard Mark looked at the gift. “Chocolate? Nonsense, I’m not doing this for pay. I’m doing it because it makes you happy. Put that thing back in your pocket before I turn it into a rattlesnake and it bites you.”

“Thank you, thank you!” Saul put it away. “You don’t know how good that water was.” He fetched the coffeepot. “More?”

Pouring the coffee, Saul shut his eyes a moment.

I’ve got Socrates here, he thought; Socrates and Plato, and Nietzsche and Schopenhauer. This man, by his talk, is a genius. By his talent, he’s incredible! Think of the long, easy days and the cool nights of talk we’ll have. It won’t be a bad year at all. Not half.

He spilled the coffee.

“What’s wrong?”

“Nothing.” Saul himself was confused, startled.

We’ll be in Greece, he thought. In Athens. We’ll be in Rome, if we want, when we study the Roman writers. We’ll stand in the Parthenon and the Acropolis. It won’t be just talk, but it’ll be a place to be, besides. This man can do it. He has the power to do it. When we talk the plays of Racine, he can make a stage and players and all of it for me. By Christ, this is better than life ever was! How much better to be sick and here than well on Earth without these abilities! How many people have ever seen a Greek drama played in a Greek amphitheater in the year 31 B.C.?

And if I ask, quietly and earnestly, will this man take on the aspect of Schopenhauer and Darwin and Bergson and all the other thoughtful men of the ages . . . ? Yes, why not? To sit and talk with Nietzsche in person, with Plato himself . . . !

There was only one thing wrong. Saul felt himself swaying. The other men. The other sick ones along the bottom of this dead sea.

In the distance men were moving, walking toward them.

They had seen the rocket flash, land, dislodge a passenger. Now they were coming, slowly, painfully, to greet the new arrival.

Saul was cold. “Look,” he said. “Mark, I think we’d better head for the mountains.”

“Why?”

“See those men coming? Some of them are insane.”

“Really?”

“Yes.”

“Isolation and all make them that way?”

“Yes, that’s it. We’d better get going.”

“They don’t look very dangerous. They move slowly.”

“You’d be surprised.”

Mark looked at Saul. “You’re trembling. Why’s that?”

“There’s no time to talk,” said Saul, getting up swiftly. “Come on. Don’t you realize what’ll happen once they discover your talent? They’ll fight over you. They’ll kill each other—kill you—for the right to own you.”

“Oh, but I don’t belong to anybody,” said Leonard Mark. He looked at Saul. “No. Not even you.”

Saul jerked his head. “I didn’t even think of that.”

“Didn’t you now?” Mark laughed.

“We haven’t time to argue,” answered Saul, eyes blinking, cheeks blazing. “Come on!”

“I don’t want to. I’m going to sit right here until those men show up. You’re a little too possessive. My life’s my own.”

Saul felt an ugliness in himself. His face began to twist. “You *heard* what I said.”

“How very quickly you changed from a friend to an enemy, observed Mark.

Saul hit at him. It was a neat quick blow, coming down. Mark ducked aside, laughing. “No, you don’t!”

They were in the center of Times Square. Cars roared, hooting, upon them. Buildings plunged up, hot, into the blue air.

“It’s a lie!” cried Saul, staggering under the visual impact. “For God’s sake, don’t, Mark! The men are coming. You’ll be killed!”

Mark sat there on the pavement, laughing at his joke. “Let them come. I can fool them all!”

New York distracted Saul. It was meant to distract—meant to keep his attention with its unholy beauty, after so many months away from it. Instead of attacking Mark he could only stand, drinking in the alien but familiar scene.

He shut his eyes. “No.” And fell forward, dragging Mark with him. Horns screamed in his ears. Brakes hissed and caught violently. He smashed at Mark’s chin.

Silence.

Mark lay on the sea bottom.

Taking the unconscious man in his arms, Saul began to run, heavily.

New York was gone. There was only the wide soundlessness of the dead sea. The men were closing in around him. He headed for the hills with his precious cargo, with New York and green country and fresh springs and old friends held in his arms. He fell once and struggled up. He did not stop running.

Night filled the cave. The wind wandered in and out, tugging at the small fire, scattering ashes.

Mark opened his eyes. He was tied with ropes and leaning against the dry wall of the cave, facing the fire.

Saul put another stick on the fire, glancing now and again with a catlike nervousness at the cave entrance.

“You’re a fool.”

Saul started.

“Yes,” said Mark, “you’re a fool. They’ll find us. If they have to hunt for six months they’ll find us. They saw New York, at a distance, like a mirage. And us in the center of it. It’s too much to think they won’t be curious and follow our trail.”

“I’ll move on with you then,” said Saul, staring into the fire.

“And they’ll come after.”

“Shut up!”

Mark smiled. “Is that the way to speak to your wife?”

“You heard me!”

“Oh, a fine marriage this is—your greed and my mental ability. What do you want to see now? Shall I show you a few more of your childhood scenes?”

Saul felt the sweat coming out on his brow. He didn’t know if the man was joking or not.

“Yes,” he said.

“All right,” said Mark, “watch!”

Flame gushed out of the rocks. Sulphur choked him. Pits of brimstone exploded, concussions rocked the cave. Heaving up, Saul coughed and blundered, burned, withered by hell!

Hell went away. The cave returned.

Mark was laughing.

Saul stood over him. “You,” he said coldly, bending down.

“What else do you expect?” cried Mark. “To be tied up, toted off, made the intellectual bride of a man insane with loneliness—do you think I enjoy this?”

“I’ll untie you if you promise not to run away.”

“I couldn’t promise that. I’m a free agent. I don’t belong to anybody.”

Saul got down on his knees. “But you’ve *got* to belong, do you hear? You’ve *got* to belong. I can’t let you go away!”

“My dear fellow, the more you say things like that, the more remote I am. If you’d had any sense and done things intelligently, we’d have been friends. I’d have been glad to do you these little hypnotic favors.

After all, they’re no trouble for me to conjure up. Fun, really. But you’ve botched it. You wanted me all to yourself. You were afraid the others would take me away from you. Oh, how mistaken you were. I have enough power to keep them all happy. You could have shared me, like a community kitchen. I’d have felt quite like a god among children, being kind, doing favors, in return for which you might bring me little gifts, special tidbits of food.”

“I’m sorry, I’m sorry!” Saul cried. “But I know those men too well.”

“Are you any different? Hardly! Go out and see if they’re coming. I thought I heard a noise.”

Saul ran. In the cave entrance he cupped his hands, peering down into the night-filled gully. Dim shapes stirred. Was it only the wind blowing the roving clumps of weeds? He began to tremble—a fine, aching tremble.

“I don’t see anything.” He came back into an empty cave.

He stared at the fireplace. “Mark!”

Mark was gone.

There was nothing but the cave, filled with boulders, stones, pebbles, the lonely fire flickering, the wind sighing. And Saul standing there, incredulous and numb.

“Mark! Mark! Come back!”

The man had worked free of his bonds, slowly, carefully, and using the ruse of imagining he heard other men approaching, had gone—where?

The cave was deep, but ended in a blank wall. And Mark could not have slipped past him into the night.

How then?

Saul stepped around the fire. He drew his knife and approached a large boulder that stood against the cave wall. Smiling, he pressed the knife against the boulder. Smiling, he tapped the knife there. Then he drew his knife back to plunge it into the boulder.

“Stop!” shouted Mark.

The boulder vanished. Mark was there.

Saul suspended his knife. The fire played on his cheeks. His eyes were quite insane.

“It didn’t work,” he whispered. He reached down and put his hands on Mark’s throat and closed his fingers. Mark said nothing, but moved uneasily in the grip, his eyes ironic, telling things to Saul that Saul knew.

If you kill me, the eyes said, where will all your dreams be?

If you kill me, where will all the streams and brook trout be?
Kill me, kill Plato, kill Aristotle, kill Einstein; yes, kill all of us!

Go ahead, strangle me. I dare you.

Saul's fingers released the throat.

Shadows moved into the cave mouth.

Both men turned their heads.

The other men were there. Five of them, haggard with travel, panting, waiting in the outer rim of light.

"Good evening," called Mark, laughing. "Come in, come in, gentlemen!"

By dawn the arguments and ferocities still continued. Mark sat among the glaring men, rubbing his wrists, newly released from his bonds. He created a mahogany-paneled conference hall and a marble table at which they all sat, ridiculously bearded, evil-smelling, sweating and greedy men, eyes bent upon their treasure.

"The way to settle it," said Mark at last "is for each of you to have certain hours of certain days for appointments with me. I'll treat you all equally. I'll be city property, free to come and go. That's fair enough. As for Saul here, he's on probation. When he's proved he can be a civil person once more, I'll give him a treatment or two. Until that time, I'll have nothing more to do with him."

The other exiles grinned at Saul.

"I'm sorry," Saul said. "I didn't know what I was doing. I'm all right now."

"We'll see," said Mark. "Let's give ourselves a month, shall we?"

The other men grinned at Saul.

Saul said nothing. He sat staring at the floor of the cave.

"Let's see now," said Mark. "On Mondays it's your day, Smith."

Smith nodded.

"On Tuesdays I'll take Peter there, for an hour or so.

Peter nodded.

"On Wednesdays I'll finish up with Johnson, Holtzman, and Jim, here."

The last three men looked at each other.

"The rest of the week I'm to be left strictly alone, do you hear?" Mark told them. "A little should be better than nothing. If you don't obey, I won't perform at all."

"Maybe we'll make you perform," said Johnson. He caught the other men's eye. "Look, we're five

against his one. We can make him do anything we want. If we co-operate, we've got a great thing here."

"Don't be idiots," Mark warned the other men.

"Let me talk," said Johnson. "He's telling us what he'll do. Why don't we tell him! Are we bigger than him, or not? And him threatening not to perform! Well, just let me get a sliver of wood under his toenails and maybe burn his fingers a bit with a steel file, and we'll see if he performs! Why shouldn't we have performances, I want to know, every night in the week?"

"Don't listen to him!" said Mark. "He's crazy. He can't be depended on. You know what he'll do, don't you? He'll get you all off guard, one by one, and kill you; yes, kill all of you, so that when he's done, he'll be alone—just him and me! That's his sort."

The listening men blinked. First at Mark, then at Johnson.

"For that matter," observed Mark, "none of you can trust the others. This is a fool's conference. The minute your back is turned one of the other men will murder you. I dare say, at the week's end, you'll all be dead or dying."

A cold wind blew into the mahogany room. It began to dissolve and became a cave once more. Mark was tired of his joke. The marble table splashed and rained and evaporated.

The men gazed suspiciously at each other with little bright animal eyes. What was spoken was true. They saw each other in the days to come, surprising one another, killing—until that last lucky one remained to enjoy the intellectual treasure that walked among them.

Saul watched them and felt alone and disquieted. Once you have made a mistake, how hard to admit your wrongness, to go back, start fresh. They were all wrong. They had been lost a long time. Now they were worse than lost.

"And to make matters very bad," said Mark at last, "one of you has a gun. All the rest of you have only knives. But one of you, I know, has a gun.

Everybody jumped up. "Search!" said Mark. "Find the one with the gun or you're all dead!"

That did it. The men plunged wildly about, not knowing whom to search first. Their hands grappled, they cried out, and Mark watched them in contempt.

Johnson fell back, feeling in his jacket. "All right," he said. "We might as well have it over now! Here, you, Smith."

And he shot Smith through the chest. Smith fell. The other men yelled. They broke apart. Johnson aimed and fired twice more.

"Stop!" cried Mark.

New York soared up around them, out of rock and cave and sky. Sun glinted on high towers. The elevated thundered; tugs blew in the harbor. The green lady stared across the bay, a torch in her hand.

“Look, you fools!” said Mark. Central Park broke out constellations of spring blossoms. The wind blew fresh-cut lawn smells over them in a wave.

And in the center of New York, bewildered, the men stumbled. Johnson fired his gun three times more.

Saul ran forward. He crashed against Johnson, bore him down, wrenched the gun away. It fired again.

The men stopped milling.

They stood. Saul lay across Johnson. They ceased struggling.

There was a terrible silence. The men stood watching. New York sank down into the sea. With a hissing, bubbling, sighing; with a cry of ruined metal and old time, the great structures leaned, warped, flowed, collapsed.

Mark stood among the buildings. Then, like a building, a neat red hole drilled into his chest, wordless, he fell.

Saul lay staring at the men, at the body.

He got up, the gun in his hand.

Johnson did not move—was afraid to move.

They all shut their eyes and opened them again, thinking that by so doing they might reanimate the man who lay before them.

The cave was cold.

Saul stood up and looked, remotely, at the gun in his hand. He took it and threw it far out over the valley and did not watch it fall.

They looked down at the body as if they could not believe it. Saul bent down and took hold of the limp hand. “Leonard!” he said softly. “Leonard?” He shook the hand. “Leonard!”

Leonard Mark did not move. His eyes were shut; his chest had ceased going up and down. He was getting cold.

Saul got up. “We’ve killed him,” he said, not looking at the men. His mouth was filling with a raw liquor now. “The only one we didn’t want to kill, we killed.” He put his shaking hand to his eyes. The other men stood waiting.

“Get a spade,” said Saul. “Bury him.” He turned away. “I’ll have nothing to do with you.”

Somebody walked off to find a spade.

Saul was so weak he couldn't move. His legs were grown into the earth, with roots feeding deep of loneliness and fear and the cold of the night. The fire had almost died out and now there was only the double moonlight riding over the blue mountains.

There was the sound of someone digging in the earth with a spade.

"We don't need him anyhow," said somebody, much too loudly.

The sound of digging went on. Saul walked off slowly and let himself slide down the side of a dark tree until he reached and was sitting blankly on the sand, his hands blindly in his lap.

Sleep, he thought. We'll all go to sleep now. We have that much, anyway. Go to sleep and try to dream of New York and all the rest.

He closed his eyes wearily, the blood gathering in his nose and his mouth and in his quivering eyes.

"How did he do it?" he asked in a tired voice. His head fell forward on his chest. "How did he bring New York up here and make us walk around in it? Let's try. It shouldn't be too hard. Think! Think of New York," he whispered, falling down into sleep. "New York and Central Park and then Illinois in the spring, apple blossoms and green grass.

It didn't work. It wasn't the same. New York was gone and nothing he could do would bring it back. He would rise every morning and walk on the dead sea looking for it, and walk forever around Mars, looking for it, and never find it. And finally lie, too tired to walk, trying to find New York in his head, but not finding it.

The last thing he heard before he slept was the spade rising and falling and digging a hole into which, with a tremendous crash of metal and golden mist and odor and color and sound, New York collapsed, fell, and was buried.

He cried all night in his sleep.

Epilogue

It was almost midnight. The moon was high in the sky now. The Illustrated Man lay motionless.

I had seen what there was to see. The stories were told; they were over and done.

There remained only that empty space upon the Illustrated Man's back, that area of jumbled colors and shapes.

Now, as I watched, the vague patch began to assemble itself, in slow dissolvings from one shape to another and still another. And at last a face formed itself there, a face that gazed out at me from the colored flesh, a face with a familiar nose and mouth, familiar eyes.

It was very hazy. I saw only enough of the Illustration to make me leap up. I stood therein the moonlight, afraid that the wind or the stars might move and wake the monstrous gallery at my feet. But he slept on, quietly.

The picture on his back showed the Illustrated Man himself, with his fingers about my neck, choking me to death. I didn't wait for it to become clear and sharp and a definite picture.

I ran down the road in the moonlight. I didn't look back. A small town lay ahead, dark and asleep. I knew that, long before morning, I would reach the town . . .

Lihlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina,

Krislin Jõgi,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihlitsentsi) enda loodud teose

Ray Bradbury teose *The Illustrated Man* tõlge ja selle analüüs,

(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on

Ene-Reet Soovik,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
 3. kinnitan, et lihlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **18.05.2015**